

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

МАТЕРІАЛИ

X Інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених
присвяченої 30-річчю створення кафедри філософії, соціології та менеджменту
соціокультурної діяльності та 205-річчю Університету Ушинського

ОСВІТА ТА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ

ОДЕСА-2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

**кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної
діяльності**

МАТЕРІАЛИ

**X Інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених
присвяченої 30-річчю створення кафедри філософії, соціології та менеджменту
соціокультурної діяльності та 205-річчю Університету Ушинського**

ОСВІТА ТА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ

(Одеса, 22-23 квітня 2022 року)

Одеса -2022

УДК: 37+316.61

О72 Освіта та соціалізація особистості // X Інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (Одеса, 22-23 квітня 2022 р.) 92 с.

Рецензенти:

Попков Василь Васильович - доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри політології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Халапсис Олексій Владиславович - доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ.

Збірник матеріалів Інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Освіта та соціалізація особистості» присвячено 30-річчю створення кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності та 205-річчю Університету Ушинського і вміщує матеріали, які досліджують освіту ХХІ століття, інновації та перспективи розвитку; стан та проблеми реформування системи української освіти; філософію освіти перед викликами сучасності; молодь в освітньому просторі: механізми соціалізації та самореалізації; соціальну адаптацію особистості в умовах суспільних трансформацій; ціннісні орієнтири та культурні практики особистості в українському суспільстві та розглядаються девіації та суспільні рухи у соціальному просторі сучасної України. Рекомендовано для науковців, педагогів, докторантів, аспірантів, здобувачів освіти.

Ухвалено до друку та розповсюдження мережею інтернет вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 11 від 30 червня 2022 року)

«Освіта та соціалізація особистості»

22-23 квітня 2022 року

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова:

А. В. Красножон – ректор Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор історичних наук, професор.

Заступники голови:

Копусь Ольга Антонівна – перший проректор з навчальної та науково-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор педагогічних наук, професор.

Музиченко Ганна В'ячеславівна – проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор політичних наук, професор.

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Члени оргкомітету:

Лісеєнко Олена Василівна – доктор соціологічних наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, завідувач історико-філософського відділення Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Петінова Оксана Борисівна – доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Атаманюк Зоя Миколаївна – доктор філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Атаманюк Зоя Миколаївна - доктор філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ

Інноваційна діяльність передбачає цілий комплекс наукових, технологічних, освітніх, організаційних, фінансових і комерційних заходів, які у своїй сукупності призводять до інновацій. Тому в інноваційному процесі неможливо виділити найголовніше ланка. Удача при створенні наукового результату повинна бути доповнена технологічністю і рентабельністю при виробництві та впровадженні наукової продукції. В кінцевому рахунку, повинен бути проведений продукт, що має комерційний успіх. Тільки тоді інноваційний процес можна вважати повністю завершеним.

«Інноваційний процес – це єдиний в своєму роді процес, що поєднує науку, техніку, освіту, державу і економіку. Інноваційний процес – це процес перетворення наукового знання в інновацію (нововведення). Головна його риса – обов'язкове завершення інновацій. Він може представляти різні сукупності стадій, аж до наукових досліджень, прикладних або навіть фундаментальних, але неодмінно націлених на отримання результату, придатного для практичного використання. Інноваційний процес здійснюється в тісній єдності із середовищем: його спрямованість, темпи, цілі залежать від соціально-економічного середовища, в якій він функціонує і розвивається» [5, с. 69].

Наукова інновація як продукт духовного виробництва соціуму завжди передбачає наявність активного начала – пізнаючого суб'єкта. Безперечно, вихід на нову інформацію про світ має індивідуально-особистісну природу. Безперечно й те, що процес отримання нового знання взагалі і нового наукового знання зокрема здійснюється людиною в силу його особливостей і психофізичних характеристик, таких, наприклад, як обсяг пам'яті, пристрій і роздільна здатність органів почуттів і т.п. В ході породження знання, пізнаваний зміст, так чи інакше, проектується на специфічний людський апарат пізнання, воно завжди «має бути приведенне до нього як до спільного знаменника, тобто воно повинно бути пропорційно людині» [5, с. 69].

Безперечно, що наука в тісному зв'язку з освітою і через систему освіти може реалізовувати інновації, а також їх продукувати. Адже базовий рівень науки зароджується в школах, університетах, під час олімпіад, конкурсів, змагань. Отже, освіта – це дзеркало соціально-економічного та культурно-історичного стану країни. Система цінностей та норм освітньо-педагогічного процесу має культурно-історичний характер. Тому методологічно безплідними та хибними є позитивістські пошуки надісторичних, раз і назавжди даних стандартів, норм та ідеалів освітянського процесу. Освіта не лише забезпечує науку, культуру та інші сфери громадського життя освіченими професіоналами – вона ще й перетворюється у фокус розуміння, пояснення механізмів інтелектуалізації суспільства; і чим далі, тим дана тенденція посилюється, нарощує свій потенціал. Подібна ситуація актуалізує дослідження соціально-

культурного контексту пошуку нових форм освітньо-педагогічної діяльності [1, с. 24].

Водночас трансформація освіти є прямим наслідком тих змін, які відбуваються в культурі. Тому «криза в освітянському процесі, і не лише на теренах України, є відображенням загальної духовної кризи на зламі тисячоліть. З іншого боку, трансформаційні явища в освіті відбуваються і під впливом внутрішніх чинників, тобто зумовлені інноваційними процесами у самій освітньо-педагогічній діяльності» [1, с. 24].

Серед соціокультурних чинників, які послужили джерелом якісно нової системи освіти, можна, на нашу думку, виділити такі:

- виникнення інституту науки;
- виникнення «проміжного середовища», пов'язаного із закріпленням знання в слові, що охоплює друкарську справу, засоби тиражування інформації, засоби збереження (бібліотеки), відтворення і консервації знання у вигляді друкарського слова;
- відбулася якісна зміна самого інституту освіти [4, с. 48].

Освіта разом із наукою стають головними домінантами в суспільстві. Освіта в ХХІ столітті безперервна, тобто людина має можливість навчатися протягом усього життя, багаторівнева та платна. «Безперервність освіти зумовлена інформатизацією суспільства, потребою в постійному оновленні знань, технологій та підвищенні кваліфікації. Саме багаторівнева освіта відповідає ідеї її безперервності. З одного боку, вона забезпечує різноманітні освітні потреби особи задля її розвитку та самореалізації, а з другого – її професійну підготовку, яка має стати підставою зміни соціального статусу. Оскільки знання в інформаційному суспільстві є найважливішим ресурсом, воно є тією цінністю, за володіння якою треба платити» [5, с. 17]. Особливу сферу духовної культури становить наука. Наука – «область культури, яка зв'язана із спеціалізованою діяльністю по створенню системи знань про природу, суспільство і людину» [3, с. 71]. Наука є одним із найважливіших детермінантів духовної культури. «Її особливе місце у духовній культурі визначається значенням пізнання у способі буття людини у світі, у практиці, у матеріально-предметному перетворенні світу» [5, с. 53].

П. Сорокін [6, р. 217–237] вказує на те, що класична європейська освіта втратила духовні цінності, вона спрямована забезпечити розвиток тільки професійних та інтелектуальних здібностей лишаючи поза увагою моральні якості індивідів [5, с. 17]. Змінилася не тільки освіта, змінився для маси молодих людей і сенс її здобуття. Все виразніше проявляється прагматичний характер: отримати високооплачувану професію, зробити кар'єру, досягти успіху тощо. Трансформація цінностей не могла не відобразитися на змінах у відносинах молоді до освіти. Підвищилася цінність висококваліфікованої праці, особливо в комерційних структурах. «За рівнем важливості серед цінностей трудової діяльності на перше місце вийшов чинник – висока оплата праці» [9, с. 38]. Якщо колись спеціальність вибирали за покликом душі, то зараз більш апелюють до матеріальної сторони життя, вибирають спеціальність, яка б принесла в майбутньому гроші, матеріальне забезпечення. Отже, зараз освіта

іде разом із матеріальним благополуччям, стала одним із засобів його досягнення. Тому для нас постало питання, чи залишається освіта діалогом у пошуку істини, чи є лише формою адаптації до змінюваних умов соціального середовища.

Реально в умовах сучасної України відбувається соціокультурна адаптація громадян до двох суперечливих за своєю природою процесів модернізаційного (західного зразка) і традиціоналістського національно-відновлювального характеру.

Таким чином, сутнісні риси сучасної системи освіти визначаються передусім належністю модернізаційних освітніх процесів до глобальних соціокультурних трансформацій загальноцивілізаційного характеру постіндустріального зразка. Теоретико-методологічною основою стратегії освітянських реформ в Україні є розробка посткласичних засад функціонування та розвитку освіти. В основі подальших досліджень проблеми лежить аналіз механізмів впливу посткласичної методології на практику освітянських реформ. Під впливом процесів соціокультурних трансформацій наукове пізнання має стати таким інструментом, який рішуче відреагує на сучасні запити суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кремень В. Г. Вища освіта в Україні і Болонський процес / В. Г. Кремень. – Київ : Освіта, 2004. – 384 с.
2. Культурологія. ХХ век. Енциклопедія / редкол. : Ж. М. Арутюнова, В. Н. Басилов [и др.]. – СПб. : Университетская книга, ООО Алетейя, 1998. – 447 с.
3. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы / Маслоу Абрагам. – М. : Смысл, 1999. – 425 с.
4. Победа Н. А. Социология культуры / Н. А. Победа. – Одесса : Астропринт, 1997. – 224 с.
5. Рижак Л. В. Система освіти в Україні та її перспективи: філософський аналіз / Л. В. Рижак // Вісник Львівського університету. Серія : філософ.науки. – 2004. – Вип. 6. – С. 16–26.
6. Atamanyuk Z. Understanding of freedom in the philosophy of existentialism/ Atamanyuk Z. // Наукове пізнання: методологія та технологія. – 2017. – № 2 (39). – С. 6-12.

Аксьонова Віра Ігорівна - доктор філософських наук, доцент кафедри професійної педагогіки та соціально - гуманітарних наук Льотної академії Національного авіаційного університету

Томаровщенко М.А. - курсант гр. 183 IV курсу факультет льотної експлуатації та обслуговування повітряного руху, Льотної академії Національного авіаційного університету

Уткін О.О. - курсант гр. 183, IV курсу факультет льотної експлуатації та обслуговування повітряного руху Льотної академії Національного авіаційного університету

ДУХОВНЕ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ: ПРИРОДА ФІЛОСОФСЬКОГО ЗНАННЯ (МЕТОДОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ)

Філософія досліджує світ зовнішній стосовно людини й світ внутрішній (духовне життя людини, її свідомість) у їхньому взаємозв'язку один з одним. Іншими словами, у самому загальному виді вона вивчає суб'єктно-об'єктні відносини. Ніяка інша наука цією проблемою спеціально не займається. Всі філософські проблеми так чи інакше торкаються самого загального питання – про співвідношення матерії й свідомості, яке є одним з основних питань філософії й складається відносно матерії й свідомості.

Питання має розглядатися з двох боків: що є первинним – матерія або свідомість, а також вірно чи ні те, що свідомість людини пізнає матеріальний світ. Залежно від вирішення основного питання філософії мислителі поділилися на два основні напрямку – матеріалізм і ідеалізм. Матеріалісти, спираючись на дані наукових досліджень, стверджують, що первинна матерія, а свідомість людини вторинна, вона виникає в результаті тривалого розвитку матерії. Ідеалісти вважають, що первинна свідомість: або у вигляді абсолютного духу або - розуму (об'єктивний ідеалізм), або - у вигляді свідомості людини (суб'єктивний ідеалізм). Ідеалісти не заперечують існування матерії, але розглядають її як нижчий рід буття – не як творче, а як вторинне (створене).

У рішенні гносеологічного питання про можливість пізнання світу також існують позиції – антиподи: точці зору пізнавального оптимізму протистоять більше песимістичні системи поглядів: скептицизм (від греч. *skeptikos* – що розглядає, що досліджує) – ідеалістичний філософський напрямок, що піддає сумніву можливість достовірного пізнання об'єктивної дійсності; агностицизм (від греч. *a* – заперечення й *gnosis* – знання; недоступний пізнанню) – ідеалістичний філософський напрямок, що заперечує можливість пізнання об'єктивного миру і його закономірностей.

Форми матеріалізму, як і ідеалізму, різноманітні. Так, розрізняють метафізичний і діалектичний матеріалізм. Розглянемо як приклад, як у рамках ДІАЛЕКТИКО-МАТЕРІАЛІСТИЧНОГО ВЧЕННЯ вирішувалася одна з найважливіших (особливо для матеріалістів) філософських проблем – проблема матерії. Наступне визначення матерії є найбільш загально визнаним у сучасному матеріалізмі: матерія є філософська категорія для позначення об'єктивної

реальності, що дана людині у відчуттях його, що копіюється, фотографується, відображається нашими відчуттями, існує незалежно від них.

Це визначення стверджує, по-перше, про те, що головною властивістю матерії є властивість бути **ОБ'ЄКТИВНОЮ РЕАЛЬНІСТЮ**, тобто **ІСНУВАТИ ПОЗА НАШОЮ СВІДОМІСТЮ**. Цим зізнається первинність матерії стосовно свідомості.

По-друге, якщо ознакою матеріальності є властивість "бути об'єктивною реальністю", те ніякі тіла, речі, процеси як природні, так і зроблені людиною, не можуть претендувати на своє виключне право бути матерією. Матерія існує тільки в різноманітті конкретних об'єктів. Люди відкривають всі нові й нові властивості природних тіл і процесів, роблять нескінченну безліч не існуючих у природі речей. Це дає можливість затверджувати, що **МАТЕРІЯ НЕВИЧЕРПНА**.

По-третє, матерія "копіюється, фотографується, відображається нашими відчуттями". **ЦИМ ЗІЗНАЄТЬСЯ ПРИНЦИПОВА ПІЗНАВАННІСТЬ МАТЕРІАЛЬНОГО СВІТУ**, що означає узгодження, збіг між собою змісту законів мислення і законів об'єктивного миру. Факт такого узгодження пояснюється в такий спосіб: мислення – продукт людського мозку; але й людина, і його мозок – продукти природи, які розвиваються разом з нею. В остаточному підсумку, отже, мислення – продукт природи, а тому його закони збігаються із законами об'єктивного миру.

Поняття "матерія" виконує ту ж функцію, що й поняття "буття" Парменіда в античності або Бога в середньовіччя: виступає гарантом існування миру. Справа в тому, що матерії приписуються ті ж характеристики, що й Богові. Отже, вона може розглядатися як своєрідне обґрунтування існування не тільки матеріального світу, але й духовного. **МАТЕРІАЛЬНИЙ СВІТ РОЗВИВАЄТЬСЯ ЧЕРЕЗ ВЗАЄМОДІЮ РЕЧЕЙ І ПРОЦЕСІВ**. Ця взаємодія (а не Бог) виступає, відповідно до матеріалізму, підставою миру.

Матерія - невичерпна, тобто різноманіття конкретних об'єктів, у яких вона існує, нескінченно. Але нескінченний її зміст не хаотично; воно впорядковано. Насамперед можна говорити про будову матерії на рівні живої й неживої природи. У **СТРУКТУРУ МАТЕРІЇ НА РІВНІ НЕЖИВОЇ ПРИРОДИ**, з погляду сучасної науки, входять: елементарні частки, фізичний вакуум (особливий стан матерії, де відбуваються складні процеси появи й зникнення елементарних часток), атоми, зірки, молекули, планети, планетні системи, галактики (сукупність взаємозалежних планетних систем і зірок), системи галактик, метagalaktiki (системи взаємодіючих скупчень галактик). Таємні будови матерії, що існує за межами елементарних часток і метagalaktiki, люди ще не пізнали.

РІВЕНЬ ЖИВОЇ ПРИРОДИ ВКЛЮЧАЄ ДВА НАПІВРІВНІ: БІОЛОГІЧНЕ Й СОЦІАЛЬНЕ (суспільне) життя. На біологічному рівні в структуру матерії входять нуклеїнові кислоти (ДНК і РНК присутні в клітках всіх живих організмів і виконують найважливіші функції по зберіганню й передачі генетичної інформації), білки (доклітковий рівень життя), клітки й одноклітинні організми, багатоклітинні організми (рослини й тварини),

популяції (сукупності особин одного виду, тривалий час що займають певний простір і відтворюють себе в потомстві; приклад популяції – зграя вовків, зграя риб, мурашник), біоценози (сукупність популяцій, що населяють дану ділянку суши, води й перебувають у певному зв'язку між собою й навколишнім середовищем. Приклад біоценозу – ліс, у якому популяції живучих у ньому тварин, рослин, грибів, мікроорганізмів взаємодіють між собою, створюють цілісну рівноважну систему), біосфера (глобальна система життя, утворена в результаті взаємодії біоценозів).

На соціальному рівні в структурі матерії можна виділити наступні елементи: родина, класи, раси, нації й т.д.

Матерія, як зазначено вище, має численні властивості, але є серед них такі, без яких вона не може існувати. Такі властивості називаються АТРИБУТАМИ. До них ставляться рух, простір і час.

ФІЛОСОФСЬКЕ ПОНЯТТЯ РУХУ ПОЗНАЧАЄ БУДЬ-ЯКІ ВЗАЄМОДІЇ, А ТАКОЖ ЗМІНИ СТАНІВ ОБ'ЄКТІВ, ЯКІ ВІДБУВАЮТЬСЯ В ПРОЦЕСІ ЦИХ ВЗАЄМОДІЙ. ТОМУ РУХ Є ЗМІНА ВЗАГАЛІ.

Всі речі навколишні нас миру перебувають у постійному русі, зміні. Є такі стани руху, які не змінюють якісних характеристик предметів. Наприклад, усі знають, що усередині предметів відбувається "скажений танець" електронів і інших елементарних часток, але при цьому зовнішній вигляд, місце розташування предметів зберігаються незмінними. Ми сприймаємо їх як такі, що перебувають у спокої. **СПОКІЙ – ЦЕ СТАН РУХУ, ЩО НЕ ПОРУШУЄ ЯКІСНОЇ СПЕЦИФІКИ ПРЕДМЕТА, ЙОГО СТАБІЛЬНОСТІ.**

Існують стани руху, що приводять до **ЗМІНИ ЯКІСНОГО СТАНУ ПРЕДМЕТІВ**. Тут можливі два результати: розпад предмета на більше прості елементи (наприклад, у процесі гниття) і, навпаки, утворення нового, більше складного об'єкта.

Зміна, що супроводжується появою нових якісних станів, які являють собою розгортання можливостей, схованих у попередніх якісних станах, називаються розвитком. Наприклад, у жолуді прихована можливість стати дубом, і коли жолудь попадає в сприятливі для нього умови, ця можливість реалізується. Жолудь розвивається в дуб.

Кожному структурному рівню матерії відповідає своя **ФОРМА РУХУ**: механічна, фізична, хімічна, біологічна, соціальна. Ці форми взаємозалежні.

ПРОСТІР – ФОРМА БУТТЯ МАТЕРІЇ, ЩО ВИРАЖАЄ ДОВЖИНА ТРИДЦЯТИЛІТНІХ ЇЇ ОБ'ЄКТІВ, ЇХНЯ БУДОВА З ЕЛЕМЕНТІВ І ЧАСТИН. Простір нашого миру має три виміри, а тому його називають тривимірним.

ЧАС – ФОРМА БУТТЯ МАТЕРІЇ, ЩО ВИРАЖАЄ ТРИВАЛІСТЬ ПРОЦЕСІВ, ЩО ПРОТІКАЮТЬ, ПОСЛІДОВНІСТЬ ЗМІНИ СТАНІВ У ХОДІ змiни й РОЗВИТКУ МАТЕРІАЛЬНИХ СИСТЕМ. Людина навчилася вимірювати час, порівнюючи різні процеси з одним, обраним за зразок (еталон). Наприклад, ми порівнюємо тривалість доби з рухом вартівий і хвилинної стрілець годин. При цьому один оборот по циферблаті годинникової стрілки ми умовно називаємо "одну годину".

Але людині властиво й інтуїтивне почуття часу ("біологічний годинник"). І тут немає нічого надприродного, якщо врахувати, що людина – закономірний підсумок розвитку галактики, а тому може "почувати" її ритми. Медики відкрили, що наші внутрішні органи працюють із різним ступенем інтенсивності в різний час доби. Між двома й чотирма годинниками ночі підсилюється функціонування печінки, що очищає організм від отрути, а о четвертій годині ночі всі органи знижують свою активність. Не випадково в цей час найчастіше вмирають хворі люди.

На початку ХХ століття фізика виявила глибокий зв'язок між простором і часом. Виявилось, що ЧАС Є ЧЕТВЕРТИЙ ВИМІР МИРУ, а просторово–часовий зріз нашої Метагалактики характеризується формулою 3+1 (три просторових виміри й одне тимчасове). Ця фундаментальна характеристика визначила матеріальну будову метагалактики.

СВОЮ СПЕЦИФІКУ МАЄ ПРОСТІР І ЧАС ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА. Людство, на відміну від тварин, відразу ж початок формувати особливу просторову сферу своєї життєдіяльності: виготовляти знаряддя праці, будувати житла й цілі поселення, створювати пасовища, одомашнювати диких звірів тощо. Поруч із незасвоєною природою з'явилася "друга", "олюднена" природа. Якщо в неживій і біологічній формах матерії простір включає тільки зв'язку предметів, то в СОЦІАЛЬНИЙ ПРОСТІР ВХОДИТЬ І ВІДНОШЕННЯ ЛЮДИНИ ДО ПРИКМЕТ, ДО МІСЦЯ СВОГО ПЕРЕБУВАННЯ.

СОЦІАЛЬНИЙ ЧАС – ФОРМА БУТТЯ СУСПІЛЬСТВА, ЩО ВИРАЖАЄ ТРИВАЛІСТЬ ІСТОРИЧНИХ ПРОЦЕСІВ, ЇХНЬОЇ ЗМІНИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ У ХОДІ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДЕЙ. Соціальні процеси мають різну тривалість. Родоплемінні суспільства й перші цивілізації древнього миру ідуть коріннями в товщу століть, тридцятилітній кілька десятків тисяч років. Середньовічне суспільство проіснувало близько 1400 років, а сучасний спосіб життя триває всього близько 300 років. Зміна етапів розвитку суспільства характеризується прискоренням ритму соціального життя. Почався "плин часу", що перевищує рівень біологічного ритму людського тіла й фізіологічних процесів, що відбуваються в ньому, що може негативно вплинути на здоров'я людей.

Соціальний час характеризується не тільки нерівномірністю протікання, але й багаторівневою структурою. У ній можна виділити час, що визначає історію походження роду людського, час утворення націй і народностей, час розвитку й зміни цілих епох і формацій, а також час індивідуального буття людини. У свою чергу індивідуальне буття людини підрозділяється на час дитинства, отрочтва, юності, зрілості, старості. І в кожному із цих часів свій ритм і свої цінності. Наприклад, у старості людина перестає поспішати, "утихомирює" плин часу, а також частіше, ніж у молодості, міркує про сенс життя, смерті.

Деякі сучасні філософи затверджують, що це визначення містить два взаємовиключних судження: 1 Матерія незалежна від нашої свідомості. 2 Матерія є об'єктивна реальність, дана нам у відчуттях. Перше судження заперечує друге й навпаки. Теза про незалежність матерії від свідомості обґрунтувати не так просто, як здається на перший погляд. Не випадково тому ще представники російської релігійної філософії перше судження відносили до

розряду знань, які неможливо не довести, не спростувати. Труднощі з визначенням матерії неминуче сприяють розвитку матеріалістичного навчання, більше глибокому аналізу його основних понять і принципів.

Таким чином, матеріалізм і ідеалізм – протилежні філософські напрямки. Протягом всієї історії філософії вони ведуть складну, напружену й змістовну суперечку один з одним. Певним компромісом між ними можна вважати ДУАЛІЗМ – філософське вчення про існування двох незалежних початків: матеріального й духовного. Однак назвати його "третім напрямком" у філософії не можна. Дуалізм – лише різновид ідеалізму, оскільки він визнає незалежність свідомості від матерії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксьонова В. І., Скловський І. З. Гуманістичний контекст соціокультурного простору України. *Наукове пізнання: методологія та технологія*. Наук. журн. 2015. №2 (35). С. 12 -16.
2. Аксьонова В.І. Міжкультурна комунікація як атрибут соціокультурної життєдіяльності суспільства. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*: Зб. наук. пр. за ред. проф. Воронкової В.Г. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2011. Вип.45. С.128-141.
3. Атаманюк З.М. Український контекст свободи особистості як цінності сучасного українського суспільства. *Матеріали V Всеукраїнської інтернет-конференції 12-13 травня 2017 р. Освіта та соціалізація особистості*. Одеса, Запоріжжя: ДЗ «ПНПУ» - КПУ, 2017. С.12-13.
4. Борінштейн Є.Р. Соціокультурна толерантність у сучасному українському суспільстві. *Глобальні проблеми сучасності у контексті історико-філософського знання*. Одеса: ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського», 2016. С.13- 27.

Білоусова Кіра Олексіївна – аспірантка Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

ПРИКЛАДНЕ БАЧЕННЯ ФІЛОСОФІЇ ЛЮБОВІ

Любов, як основа буття людини є великою таємницею людства в усі часи його існування. Природа любові, її теоретичні та практичні аспекти досліджуються вченими та філософами від античних Сократівських часів, до сьогодення— часу розквіту філософської думки.

Феномен любові цікавив багатьох філософів різних часів. Наприклад, Платон у своєму діалозі «Бенкет» намагався дати пояснення любові. Любов, як одна із головних заповідей, розглядалася й у Новому завіті. Рене Декарт у своїй праці «Пристрасті душі» відносить любов до перших шести пристрастей, намагається дати наукове пояснення феномену любові.

Любов є основою внутрішньої злагоди особистості, її духовного «Я» як сукупності значимостей. Це вища форма реалізації ставлення до іншої людини. Любов відкриває неповторну унікальність Іншого, переносить «центр тяжіння» особистого буття на Іншого – кохану людину. Філософська характеристика любові є аналіз формальних, справжніх аспектів любові взагалі як людського вміння, як чогось незмінного, що завжди залишається однаковим у різних культурних формах і в різних історичних епохах. В історико-філософській традиції є кілька теорій різного характеру, які стараються пояснити, що це таке любов, і яка її роль в життєкожній людини та у сучасному світі.

Досить часто можна зустрітися із твердженням, що в Стародавньому світі любові не було, і цей феномен виникли тільки середні століття, оскільки любов — це інтимне, особистісне переживання, до якого свідомість людей у ту епоху ще не доросло. Однак це гіпотеза не може служити підставою для повного заперечення любові між чоловіком і жінкою в період Античності.

У стародавньому суспільстві, коли подання про особистість (її цінності, самостійності, незалежності) перебували в зародковому стані й індивід був розчинений у колективі як у єдиному цілому, де його дії й спонукання були підлеглі інтересам колективу, відповідно розумілася й любов. Міфологія як світогляд древніх розглядає любов не стільки як факт особистого життя, скільки як універсальний космічний процес, у якому людина бере участь, але не грає вирішальної ролі. У цьому плані дуже гостро вставало питання про те, як єдине по своєму походженню людство поляризується й виражається у двох статей — у чоловічому й жіночому. У багатьох древніх пам'ятниках підкреслюється єдина, незважаючи на фізіологічні відмінності, сутність людства.

У філософії древнього світу відчуваються міфологічні впливи і явне домінування натурфілософських ідей, пов'язаних зі спробами пізнання Всесвіту. Людина сприймається тільки як частина Космосу, а тому любов між чоловіком і жінкою не сприймається як глибоке інтимне почуття, переживання, властиве індивідові, тому що особистості не існує — вона розчинена у Всесвіті. А у зв'язку із цим і самою з розглядалося як космічне злиття двох протилежних полісів миру, яких необхідно для досягнення гармонії. За законами Всесвіту відбувалося й розмежування внутрішніх з, де чоловічий початок завжди був активним, а жіноче – пасивним [1, с. 451-452].

В епоху середньовіччя в суспільстві відбувається корінна зміна поглядів на основні життєві поняття, цінності, підвалини, що пов'язано із широким поширенням Християнства як світової релігії. Зародившись ще в 2-ой половині 1 ст. н.е. у провінціях Римської імперії, стає її панівною релігією, відповідаючи інтересам всіх верств населення.

Паралельно з осудом плотської любові у філософії пізнього середньовіччя все частіше й частіше зачіпається питання про високу любов між чоловіком і жінкою, що розглядається як даний Богом приклад безкорисливої любові, якому треба впливати в повсякденному житті. "Єднання людини з його коханим вище всякого єднання, так що цього ніхто не в змозі зрозуміти або зобразити яким-небудь образом," - з Кавасила. Візантійські "гуманісти" X-

XIII ст. намагалися досягти гармонії людини й земної любові. Крайностям естетики античного аскетизму вони протиставляють естетику еротизму, укладену в рамки християнської моральності. Усвідомивши любов чоловіка й жінки невід'ємною й прекрасною властивістю людської природи, філософи говорять про те, що вона гідна поваги, але лише під покривом цнотливості. Любов і краса повинні привести в остаточному підсумку до створення родини, що відповідало нормам середньовічної етики [2, с. 419-420].

В епоху Відродження тема любові процвітала в атмосфері загального, живого інтересу до всього земного і людського, звільняючись від контролю Церкви. Любов знову набуло статусу життєво необхідної філософської категорії, яка була ще в античності [3, с. 367]. Виходячи з вищесказаного, ми бачимо, що феномен любові змінюється з часом, і його конкретно визначення як такого не існує. Якщо говорити про сьогоднішній день, то любов на себе є більш актуальною темою для дискусій.

Говорячи про сьогоднішній день, на першому плані більше актуалізується любов до себе. Все частіше, навіть Євангельські слова про любов до ближнього акцентують на фразі «як самого себе», і намагаються, для початку полюбити всією душею себе, а потім, в неї не поміщається жодне «ти». Наскільки звикла наша свідомість до нав'язаного стереотипу, що любов – це насамперед задоволення, що ми всіма силами стараємось влаштувати життя та стосунки так, щоб було зручно та комфортно, щоб на першому місці було «я», а не «ти» [4].

Отже, проблематика кохання: від античності до сучасності пройшла різні етапи, які знаменувалися різноманітними творами філософії, поглядами вчених та філософськими дискусіями. Та на даний момент – філософія кохання досліджується багатьма дослідниками, проте кожен етап філософії кохання був досліджений різноманітними випробуваннями, починаючи від сварок в родині закінчуючи моральними установами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Губерський Л. Філософія: Навч. посібник для студ. і аспірантів вищих навч. закл. / за ред. І.Ф. Надольного. Київ: Вікар, 2005. 516с.
2. Афанасенко В. Філософія: Підруч. для вищої школи / Василь Григорович Кремень (заг.ред.), Микола Іванович Горlach (заг.ред.). 3.вид., перероб. та доп. Харків: Прапор, 2004. 735 с.
3. Соловйов В. С. Смысл любви: у 2 т., 1991. 367 с.
4. Ковальчук Ю. Трактатування любові як «воскресіння в іншому» у філософських рефлексіях Мігеля де Унамуно/ Юлія Ковальчук / Проблеми гуманітарних наук. Серія «філософія». 2015. № 35. С. 34–41.

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського».

КУЛЬТУРА ВІЙНИ: ФІЛОСОФСЬКІ РОЗДУМИ

Поки є людство, є й культура. Але культура не продукує війну, а війна продукує культуру війни. Культура, коли йде війна, ніколи не може бути поза межами війни.

Поняття «культура» в своєму становленні пройшло тривалий шлях розвитку. Сам термін «культура» має походження від латинського дієслова «*colere*», який мав безліч значень: населяти, обробляти, почитати. Спочатку слово «*cultura*» мало такі значення: оброблювання, обробка ґрунту, вирощування, виховання, тобто вказувало на ті зміни, які відбуваються в результаті свідомої діяльності людини, як в трактаті «*De agri cultura*» («Про сільське господарство») римського державного діяча і письменника **Марка Порція Катона** (234-149 рр. до н. е.) [1].

Інший Римський політичний діяч, оратор і філософ **Марк Туллій Цицерон** (106-43 рр. до н. е.) у своїй роботі «*Tusculanae disputationes*» («Тускуланські бесіди») [2] вперше використовував слово «*cultura*» в іншому, переносному сенсі – стосовно впливу на людський розум, підкреслюючи невпинну, свідому роботу над самим собою, обробіток того, що закладено природою. І відразу ж «*cultura*» стала протистояти іншому латинському поняттю – «*natura*», тобто природа. В даному контексті слово «культура» стало означати явище штучно створене, неприродне. Саме з тих пір світ культури, будь-який його предмет або явище сприймаються не як наслідок дії природних сил, а як результат зусиль самих людей, спрямованих на вдосконалення, обробку, перетворення того, що дано безпосередньо природою.

В *Античному світі* культура розуміється як *виховання міри, гармонії і порядку, формування культурної людини, особистості, ідеалу людини*. Вся система освіти була спрямована на виховання не вузького фахівця-професіонала, а особистості з визначеними ціннісними орієнтаціями (ідеал людини). Тому й використовується термін «*Пайдейя*», під яким розуміється, й у тому числі, - культура як процес формування культурної людини. Отже, мудреці Античності розуміють, що необхідно розвинути у людини розумну здатність суджень, естетичне почуття прекрасного, здатність жити в гармонії з природою (єдність природи і бога), відповідно до законів громадянського суспільства, досягти фізичної і моральної досконалості (вміти захистити свою честь, досягти слави, брати відповідальність при прийнятті рішень).

З численних визначень культури мені більш подобається розуміння культури як сукупності матеріальних і духовних цінностей, що виражає певний рівень історичного розвитку даного суспільства і людини [3, с. 151]. Саме ця трактовка, на мій погляд, дозволяє зробити діагноз сучасному українському та російському суспільству. Бо «сукупність матеріальних і духовних цінностей»

України дає нам щасливу можливість з цікавістю дивитися у майбутнє і та ж сама «сукупність матеріальних і духовних цінностей» Росії каже про суспільство, цитуючи один з фільмів: «слон вже помер. але він про це не знає, тому що великий» [4].

Культура, якщо це справжня культура, спрямовує нас на загальнолюдські цінності, що особливо важливе під час війни.

На жаль, значна кількість громадян намагалися робити вигляд, ніби вони не беруть участь в україно-російському конфлікті, що їх це ніяк не стосується. Але так не може бути, бо протистояння російського терористично-імперського режиму та українських загальнолюдських цінностей свободи та демократії є не дрібним, а глобальним протистоянням. Це протистояння Зла і Добра не можна назвати дрібним протистоянням. Для торжества зла потрібна лише відмова від добра. Добро більш принципове. Воно наполягає на категоричному імперативу моралі, на категоричному дотриманню морально-етичних цінностей. Зло нічого від нас не потребує. Тільки недобачати торжество зла. Така морально-етична деформація дуже гарно простежується під час війни. Саме тоді відбуваються соціокультурні трансформації морально-етичної системи суспільства і не тільки того, що знаходиться у самому жерлі війни, але й того чи тих, які у цивілізаційної картини світу знаходяться поряд з війною.

Найбільше деформуючий вплив подібні соціокультурні трансформації надають на ціннісні, і перш за все – морально-етичні, орієнтації особистості. В умовах сучасного інформаційного суспільства істотним фактором, що впливає на цей процес, є велика включеність сучасної людини в Інтернет-комунікації. У сьогоднішньому Інтернеті як агент соціалізації (як первинної, так і вторинної) займає дуже важливе місце для розповсюдження цінностей Добра. У Росії ситуація ускладнюється ще й тим, що така трансформація цінностей відбувається в умовах глобальної соціокультурної аномії, обумовленої домінуванням споживчих цінностей над цінностями гуманістичного суспільства, морально-етичної людини. Такий аномічний стан суспільства та особистості підриває ціннісні основи взаємин індивіда і соціуму, деформує процеси соціалізації особистості. У цих умовах люди, які не зуміли вписатися в реальність, нерідко прагнуть знайти деструктивні шляхи соціокультурної адаптації до соціонормативних параметрів суспільного життя, що змінилися з конструктивних до деструктивних. Це не є випадковим фактом для російського суспільства, бо особливістю російського суспільства у сьогоднішньому є превалювання споживацьких цінностей над морально-етичними (звідси й крадіжка пральних машин та інших мінімальних цінностей споживчої культури російськими злочинцями-загарбниками). Така позиція Росії руйнує саму особистість, суспільство, майбутнє буття, життя не тільки своїх громадян, але й чужих. І саме культура війни в російському суспільстві розвивається в сучасності, але ця культура війни розвивалася й у мирні часи.

Культура війни принципово зовсім другого, протилежного, складу, ніж культура миру. Культура війни більш чорно-біла. «Війна це завжди «або те – або інше». Війна це завжди диференційована культура. Тільки закінчення війни дає шанс повернутися до схеми «і те – і інше». Тільки мир дає шанс

мультикультуралізму та культурній толерантності. Але мир потрібно ще завоювати» [5]. Це дуже справедливі роздуми про різноманітність культури війни та миру, та про значення мультикультуралізму і толерантності.

З моєї точки зору, у свідомості сучасної людини культура війни – це соціокультурна концепція, що передбачає трансформацію війни як соціокультурного феномена у свідомості людини, що допускає війну як прийнятно-можливий варіант вирішення конфліктної ситуації. Але у морально-етичної людини культура війни – це соціокультурна концепція, що передбачає трансформацію війни як соціокультурного феномена у свідомості людини на шляху до культури миру, що є категоричним імперативом сучасного буття.

Саме такою і є українська культура, яка в своєму базису є культурою миру, культурою свободи, культурою творчої особистості. І саме ці цінності є основою сучасної людини, а також шляхом виходу з кризового стану російської культури, що є не тільки імперською культурою, сконструйованою путінським режимом, а є й режимом, сприятливим для громадян Росії, які століттями погоджуються на знуцання влади над особистістю.

Наша цілі:

1) одержати перемогу не тільки на полі брані, але й на полі розвитку культури;

2) показати нашим агресивним сусідам – що культура миру є більш вигіднішою із всіх точок зору, ніж культура війни;

3) добитися від світового співтовариства офіційного суду (ні засудження, що вже є!) над катами та вбивцями українського народу.

Слава Україні!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Катон Марк Порцій. Земледелие. Санкт-Петербург: Наука, 2008. 220 с.
2. Цицерон Марк Тулий. Тускулианские беседы. Москва: Художественная література, 1975. 102 с.
3. Социологический энциклопедический словарь / ред.-координатор Г.В.Осипов. Москва: Издательская группа ИНФРА М_НОРМА, 1998. 488 с.
4. *Игорь Яковенко: слон уже умер, но не знает об этом...* Веб-сайт. URL: <http://www.rusmonitor.com>igor...slon...umer-no-ne-znaet-ob...chto...> (дата звернення: 12.04.2022).
5. КУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА ВІЙНИ | Блоги - Українська правда. Веб-сайт. URL: <http://www.blogs.pravda.com.ua>Блог Сергія Дацюка>54b8d821ea894...> (дата звернення: 12.04.2022).

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»,

Кіссе Антон Іванович – доктор політичних наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

ФІЛОСОФСЬКІ СКЛАДОВІ У АНТИЧНОСТІ ВІДНОСНО АКСІОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТІ

При розробці моделей розвитку освіти, орієнтованого на формування особистісних цінностей та домінування аксіологічних складових людства, суспільство досліджує природу цінностей, визначає порядок і результат вивчення і проектування освітнього процесу. Як правило, вибір теорій вченими проводиться на основі знання про аксіологічну природу людства, розуміння сутності цінностей. У той же час, нормативно задається модель освіти, орієнтована на розвиток людини як цілісності, вимагає застосування певних аксіологічних базисів. Але як показала агресія Російської Федерації, її знуцання над загальнолюдськими цінностями, цього замало. Щоб визначити основні аксіологічні шляхи освіти, необхідно знайомство з основними підходами до розуміння цінностей, з основними групами аксіологічних теорій, цілеспрямований напрямок особистості на моральну поведінку як основу буття.

У філософії можна виділити два основних підходи до розуміння природи цінностей. Виникнення першого виявляється в філософії Сократа і Платона, другого – в філософії Аристотеля.

Сократ і Платон ототожнюють чесноту і знання. Вони вважають, що для того, щоб бути доброчесним, досить володіти істинним знанням, що таке чеснота. Таке знання є розкриття ідеї, зразка, еталона.

По Платону абсолютне моральне начало трансцендентно життю.

Освіта в розумінні Платона – це і формування людини і його керування певним зразком. Процес осягнення знань про чесноту Платон пов'язує з життям людини в полісі, який «не є ні місто, ні держава, ні їх горезвісне змішання» [1, с. 55]. Поліс розуміється Платоном як «влаштування місця історії грецької людини», як «таке сутнісне перебування людини, яке пропонується йому як те, до чого він у своєму власному бутті призначається» [1, с. 55].

Життя людини в полісі – це впорядковане життя. Людина обов'язково повинна бути впорядкована, - вважає Платон, - так як на шляху безладу він завжди помиляється, втрачає своє призначення і виявляється поза полісом. Залучення людини в належний порядок, встановлення і освіти його в сенсі слова "пайдейя", означає, перш за все, підпорядкування законам. Саме такий Сократ в зображенні Платона [2]. У згоді з підпорядкуванням законам полісного порядку або незгоди з ними, людина може бути або дисциплінованим, або безладним. Упорядкований поліс є породжує структура,

що породжує людини в його тому чи іншому призначенні, тоді як при відсутності порядку людина не може відбутися в своїх можливостях і власних здібностях [1, с. 57].

Аристотель вперше в історії етичної думки пов'язує чесноту головним чином з бажанням, хотінням, волею, вважаючи що хоча моральність і залежить від знань, проте, вона корениться в добрій волі: адже одна справа знати, що добре і що погано, а інше – хотіти слідувати хорошему [3, с. 22]. Аристотель вважає, що чесноти не якості розуму, вони тільки пов'язані з ним і складають склад душі [3, VI 13, 1144В 15]. Тому Аристотель розрізняє діаноетичні (розумові) чесноти, пов'язані з діяльністю розуму, і етичні, що представляють собою чесноти душевного складу, характеру. І ті й інші чесноти не дані нам від природи, нам дається лише можливість їх придбати [3, II 1, 1103 а 25-29].

На питання про те, що таке чеснота складу душі, Аристотель відповідає, що вона є знаходження належної середини в поведінці і почуттях, вибір середини між їх надлишком і недоліком. І хоча Аристотель наводить приклади такого вибору, звертаючись до раціонального в людині, не можна віднести цей вибір до діяльності розуму – це вибір, здійснюваний самою душею.

Етичне вчення Аристотеля засноване на переконанні, що у Всесвіті панує доцільність і що будь-який розвиток визначається лежить в основі речей і самого людського життя метою, цільовою причиною. Він виходить з принципу, що в людині, як і у всякій речі, закладено внутрішнє прагнення до благої мети і вищого блага як кінцевої мети.

Абсолютне моральне начало Аристотель вважає іманентним життя. Тому, він стверджує, що чеснота передбачає не тільки активну вольову діяльність свідомої особистості, але також «відомий душевний стан», необхідний для того, щоб людина надходила з таким наміром, яке б робило здійснюване їм дію «метою самої по собі», тобто добро повинно бути скоєно заради самого добра [3, EN II 3, 1105 б].

Суспільство і суспільні норми Аристотель не мислить крім окремих людей, їх вчинків і почуттів, і, навпаки, окремих людей з їх індивідуальною поведінкою, почуттями, переживаннями поза суспільством і крім прийнятих в даному суспільстві моральних норм, тобто буття людини у нього постає як цілісність індивідуального і суспільного буття людини. Тому і те, що виступає як основа моральності, а це у Аристотеля прагнення людини до того, що є серединою між надлишком і недоліком, виникає не тільки під впливом знань про чесноти, одержуваних людиною від суспільства, але і в результаті індивідуального переживання.

Тобто, перший підхід, виражений Сократом і Платоном, можна позначити як знанієвий, або гносеологічний, так як в якості основи виникнення особистісних цінностей розглядаються лише знання про належне. Другий підхід, який висловив Аристотель – як онтологічний, тому що при з'ясуванні причини виникнення цінностей більш повно розглядається природа людини, враховується єдність індивідуальної та суспільної сторін його буття, єдність розуму і складу душі.

Характеристика названих підходів, яка дана в цій роботі, дозволяє співвіднести перший підхід з моделлю освіти, орієнтованої на формування людини, на реалізацію функції передачі суспільного досвіду як провідної по відношенню до функції розвитку. Освіта, орієнтована на розвиток людини як цілісності, може бути спрямована до розуміння природи цінностей на основі онтологічного підходу. Саме тому, на наш погляд, Аристотеля цікавить дослідження «своєств душі» [4, с . 465].

Наявність аксіологічних теорій, по-різному розглядають природу особистісних цінностей, умови їх виникнення та існування, породжує і проблему вибору цих теорій як теоретичної основи вивчення і проектування освітнього процесу. Рішення цієї проблеми базується на співвіднесенні дослідниками сутнісних якостей проекрованої ними моделі освіти зі змістом аксіологічних теорій. Наприклад, якщо вчений позиціонує проектовану ним модель освіти або виховання як орієнтовану на розвиток людини, розвиток особистості, то їм повинні бути взяті за основу аксіологічні теорії, що розглядають ціннісний світ людини як розвивається структуру.

На наш погляд, в Україні має бути побудована модель освіти, що формує особистість, яка визнає головною цінністю свободу як основу життя на основі моралі як сукупності «історично обумовлених правил, норм, звичаїв, принципів співжиття й поведінки людей...» [5, с. 464].

Саме тоді філософські основи буття призведуть до успіху в житті на основі моралі людства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сергеев К.А. Камнева Л.С. Сущность человеческого бытия в философии Платона / Платон. Государство. Санкт-Петербург: Наука, 2005. с. 5-158.
2. Платон. Апология Сократа / Мыслители Греции. От мифа к логике: Сочинения // ред. В. Галий. Москва: ЗАО Изд-во ЭКСМО-Пресс; Харьков: Изд-во «Фолио», 1998. С. 9-35.
3. Аристотель. Этика. Москва: АСТ:АСТ МОСКВА, 2006. 492 с.
4. Аристотель. Политика / Мыслители Греции. От мифа к логике: Сочинения // ред. В. Галий. Москва: ЗАО Изд-во ЭКСМО-Пресс; Харьков: Изд-во «Фолио», 1998. С. 441-699.
5. Філософський словник соціальних термінів / під заг. ред. В.П.Андрущенко. Харків: «Корвін», 2002. 672 с.

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»,

Добролюбський Андрій Олегович – доктор історичних наук, професор кафедри історії України Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНЕ ЗНАЧЕННЯ ОСВІТИ

Освіта є по своїй суті фундаментальною категорією і абсолютною цінністю всіх часів і народів. По-перше, тому, що освіта пронизує буття кожної людини протягом усього його життя, становить істотну характеристику будь-якої держави і суспільства. Тим самим ми підкреслюємо надзвичайну його особливість, бо немає нічого іншого, більш значущого для прогресу, за допомогою чого б жили і діяли, спілкувалися і взаємозбагачувалися, соціалізуючись, люди такого різного віку і соціального стану. Всі вони творять свою індивідуальність, реалізуючи власну позицію, взаємодіючи між собою, відокремлюючись у спілкуванні. По-друге, освіта являє собою історико-культурну суперсистему, результат і умову розвитку культури і життєдіяльності конкретного народу або народів, що комунікують між собою. Освіта є гармонією факторів (історико-соціокультурних, економічних, демографічних, екологічних, етнопсихологічних, медичних), відображених в ідеології, змісті та технології виховання і навчання. Коли розривають історію, культуру і освіту, коли дозволено не помічати зв'язку між суспільними процесами і освітою, тоді наступають регрес і деградація.

Тому різноманітні дослідження освіти є життєво-необхідними для життя людини, суспільства, країни, світу. При цьому важливо проводити коректні дослідження. Як справедливо відмічає М. Хайдеггер: «Принцип дослідження – це те, що воно завжди орієнтоване, що направляє всі його власні кроки. У ньому не укладено жоден результат, жодне положення, жодна догма, яка відноситься до змісту пізнаваного в цьому дослідженні предмета: принцип задає тільки напрямок дослідницьких пошуків» [1, с. 82].

В кінці XIX століття була сформована система поглядів та ідей про особливості, цілі і спрямованості освітньої діяльності з ухилом у виховний ефект. Основоположник наукового підходу до освіти в контексті виховання К.Д. Ушинський в монографії «Людина як предмет виховання. Досвід педагогічної антропології» [2], виходячи з сучасних йому реалій, провів глибокий аналіз і охарактеризував перспективи такого підходу. К.Д.Ушинський вперше вжив поняття «педагогічна антропологія» в якості особливої точки зору на виховання людини, і тим самим оригінально трансформував європейську філософсько-педагогічну традицію. Педагогічна антропологія передбачає критичну оцінку всіляких схем, абстрактного філософствування, неприйняття бюрократичного втручання в навчально-виховний процес.

Таким чином, в концепціях освіти виникає антропологічна орієнтація, яка виходить з розуміння людини як універсальної, вільної і відповідальної

сутності. Людина представляється змістом, метою і результатом освіти. А її дії можуть і повинні співвідноситися з цілісністю людини, біологічної, соціальної та духовної складовими, залишаючи дане природою право бути суб'єктом освіти.

І саме тоді наукове середовище починає звертати увагу на потребу дослідження культури, що й було зазначено всесвітньо відомим вченим Е.Тайлором, коли він у книзі «Первісна культура» (1871) [3] називає одну з глав “*Sciens of culture*” («Наука про культуру»). В ХХ столітті це вже стало необхідним, тому Л.Уайт і випускає свою працю «Наука про культуру» [4]. В цей же час стає зрозумілим важливість історико-культурного підходу к дослідженню проблем суспільства, що продемонстрував К. Манхейм у праці «Соціологія культури» [5].

Тому у сьогоднішні ми говоримо про історико-культурний підхід у науці як класичний, який використовує культуру як фундаментальну складову до інтерпретації змісту процесів, що відбуваються у суспільстві. Саме історико-культурна, а в сучасності вже й соціальна, пам'ять людства, може допомогти розв'язати це широке коло проблем, які є в сучасності. Саме завдяки такому підходу людство повинно реагувати на повномасштабну російську агресію, яка спрямована не тільки на Україну, але й на все цивілізоване демократичне людство.

При цьому в українському суспільстві завжди була велика цінність свободи як основи буття, що ми бачимо в різних творах видатних українських мислителів, в тому числі Г.Сковороди [6, 7] і Т. Шевченка [8]. Схожість поглядів українських геніїв відмічають і дослідники [9]. Саме таке бачення сформувало історико-культурну пам'ять українського народу і вплинуло на розуміння їм вирішальної значущості освіти.

Необхідно зазначити, що розуміння значимості тріади: історія – культура – освіта виникло ще у давні часи. Так, поняття «культура» у Цицерона перетинається з поняттям «гуманізм» і зближує це поняття з поняттям «освіта» в найширшому сенсі – як освіти людської сутності. З точки зору давньоримського мислителя, людина в рівній мірі є і творець культури, і її творіння – він стає людиною, лише долучаючись до культури, зберігаючи і примножуючи, по можливості, розвиваючи її. У міркуваннях Цицерону простежується й інше найважливіше становище: в людині слід з особливою дбайливістю культивувати, вирощувати те, що є його природною схильністю, найбільш природно для нього (схильність до ремесел, музичні здібності і т.д.). Ця думка особливо актуальна сьогодні. Дійсно, людина, що пригнічує свою природу, гвалтує себе на догоду примарним, суєтним, штучним цілям, ламає себе, свою душу, шкодячи при цьому не тільки собі, але і всьому суспільству. Ці наслідки добре бачимо саме при застосуванні історико-культурного підходу в дослідженні проблем сучасного суспільства, в тому числі в дослідженні проблем в освіті.

Історико-культурний підхід розглядається нами як навчання в контексті історії та культури, опора освіти на характер і цінності культури. Виділяючи ціннісне значення освіти, визначимо три складових компонента.

1. Державна цінність освіти.
2. Суспільна цінність освіти.
3. Особистісна цінність освіти.

Державна цінність освіти. Являє собою моральний, економічний, інтелектуальний, науковий, технічний, духовно-культурний потенціал будь-якої держави.

Суспільна цінність освіти. Визначається навчанням і освітою грамотних і професійних фахівців, які здатні вирішити велике коло поставлених суспільством професійних і соціально значущих завдань в конкретно-історичних умовах життя людей.

Особистісна цінність освіти є усвідомленою необхідністю прояву людиною його різноманітних пізнавальних потреб і прагнення до досконалого розвитку своїх здібностей.

Нам здається важливим зробити історико-культурний підхід відносно освіти більш значущим, особливо коли річ йде о стратегії розвитку освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Хайдеггер М. Прологомени к истории понятия времени. Томск: Издательство «Водолей», 1998. 384 с.
2. Ушинский К.Д. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии. Москва: Акад. пед. наук РСФСР. Ин-т теории и истории педагогики; Ленинград: Акад. пед. наук РСФСР. Собр. соч. в 11 т. Т.8. С. 11-680.
3. Тайлор Э.Б. Первобытная культура. Москва: Политиздат, 1989. 573 с.
4. White L. The science of Culture: A Study of Man and Civilization. New York: Farrar, Straus. 444 p.
5. Mannheim Karl. Essays on the sociology of culture. London: Routledge & Paul. 253 p.
6. Григорій Сковорода. Повне зібрання творів. В 2-х томах. Київ: Наукова Думка, 1973. Т. 1. 531 с.
7. Григорій Сковорода. Повне зібрання творів. В 2-х томах. Київ: Наукова Думка, 1973. Т. 2. 574 с.
8. Шевченко Т.Г. Кобзар. Вершини світового письменства. Т. 50. Київ: Видавництво художньої літератури «Дніпро». 624 с.
9. Чернега Т.М. Аналіз співвідношення історіософських поглядів Г.Сковороди і Т. Шевченка / Раціональне і містичне у філософії Григорія Сковороди. Одеса: Астропринт, 2007. С. 31-35.

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»,

Конох Микола Семенович – доктор філософських наук, професор, викладач Кам'янського фахового медичного коледжу.

КУЛЬТУРА ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА: ФІЛОСОФСЬКА КАРТИНА СВІТУ

У розвитку освіти філософія завжди відігравала величезну роль. По-перше, філософія завжди виступала джерелом нових ідей у сфері освіти. Це, перш за все ідеї, пов'язані з виявленими в філософії методами пізнання, які стали застосовуватися як основні в інших науках, що пов'язані тісним чином в навчальній діяльності. Різні філософські уявлення про устрій суспільства також призвели до виникнення ідей з приводу визначення цілей і змісту освіти. Безліч моделей освіти від «вільного виховання» до різних варіантів «особистісно-орієнтованої освіти» були акумульовані філософською антропологією. Тобто, за будь-якою новою ідеєю в галузі освіти, реалізація якої призводить до створення нової моделі, технології освіти, виявляються філософські вчення, що складають теоретичну основу комплексу соціально-гуманітарних дисциплін. По-друге, філософські знання складають фундамент методологічної основи всієї соціально-гуманітарної системи суспільства, що є і комплексом підходів до організації будь-якої діяльності з дослідження, проектування та організації освітнього процесу. Саме філософські дослідження ініціювали застосування в науковому середовищі таких підходів як системний, діяльнісний, історико-культурний, аксіологічний, синергетичний та інші, що в свою чергу сприяло розвитку освіти. По-третє, саме у філософії з ХХ століття була поставлена і стала вирішуватися проблема особливостей соціально-гуманітарного пізнання. Різні погляди на рішення цієї проблеми призвели до виникнення різноманітних теоретичних підстав побудови освітнього процесу. По-четверте, тільки звернення до філософського способу пізнання допомагає осмислити місце освіти, як в бутті індивіда, так і в суспільному бутті і знайти спосіб узгодження цих часто входять в протиріччя аспектів цілісного буття людини.

Завдяки філософії ми можемо розробити стратегічний план дослідження, а саме завдяки культурологічному підходу до цього плану ми конкретизуємо нашу спрямованість зосередити увагу на культурних аспектах буття.

Цілеспрямоване застосування культурологічного підходу в освітньому середовищі полягає в організації освітнього процесу на основі дотримання принципу культурозгідності. Вперше принцип культурозгідності був названий в числі основних (поряд з принципом природозгідності і принципом самодіяльності) Фрідріхом Адольфом Вільгельмом Дистервегом [1]. Вимога культурозгідності у Ф. Дистервега означала необхідність враховувати в змісті виховання історично досягнутий рівень культури і виховний ідеал суспільства.

Принцип культурозгідності висловлює необхідність в організації досліджень, проектуванні та організації освітнього процесу на основі

використання узгоджених систем знань про закономірності існування і розвитку культури, вироблених філософією і різними науками. Це обумовлено тим, що, з одного боку, освіта, перш за все, уявляє собою соціокультурний розвиток людини, а з іншого – освіта є найважливішою формою існування культури, тому закономірності її існування і розвитку завжди є підставою побудови освітнього середовища.

Результатом реалізації принципу культурозгідності в освітньому середовищі має стати освіта, узгоджена за своїми основними параметрами зі структурою і змістом культури, її формами і тенденціями розвитку.

Культурозгідність освіти як найактуальніша проблема розвитку сучасного суспільства стала розглядатися в другій половині ХХ століття. Це обумовлено тенденціями світового розвитку, тобто тенденціями розвитку соціокультурних відносин, що охоплюють все людство.

На тлі проявів тенденцій постійної соціокультурної трансформації світового розвитку стало очевидно, що освіта не відповідає структурам, що характеризують культурний розвиток суспільства з кількох аспектів. В кінці ХХ століття з'явилося безліч досліджень, в яких відзначалися наступні відступи освіти від принципу культурозгідності:

1. Зміст освіти в повній мірі не забезпечує освоєння учнями змісту культури, необхідного для сучасного соціокультурного моменту, в якому відбувається навчання, і для особистісного розвитку; часто не співвіднесено з особливостями і рівнем світової культури, а також культури того соціуму, в якому проживають навчаються; не відповідає вимогам загальнокультурної та полікультурної освіти.

2. Структура змісту освіти не повною мірою відповідає структурі соціокультурного розвитку людини.

3. Процедура формування змісту освіти не передбачає гнучке адекватне реагування (підлаштовування) на трансформації соціокультурної ситуації, що складається на основі взаємодії всіх соціальних спільнот, в які тим чи іншим чином об'єкт нашого інтересу навчається.

Співавтори даної роботи також внесли свій вклад в дослідження означених проблем [2; 3]. Можемо констатувати, що вирішення цих проблем не стало спільним завданням сучасного наукового знання. Закономірності соціокультурного розвитку людини почали вивчатися тільки останнім часом і, тому лише частково враховуються при побудові освітнього процесу. Спроба подолати проблему невідповідності освіти соціокультурній ситуації через формування соціального замовлення не може привести до бажаних результатів, так як при цьому втрачається наукова обґрунтованість цілей і змісту освіти. До того ж, на наш погляд, замовлення повинно бути не соціальним, а соціокультурним. Вирішення проблем, пов'язаних з недостатнім ступенем культуросообразності освіти, може бути знайдено тільки при розгляді культури і її ролі в житті і розвитку індивіда і суспільства з позицій філософії, враховуючи контекст освітнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дистервег А. Избранные педагогические сочинения. Москва: Учпедгиз, 1956. 374 с.
2. Борінштейн Є.Р. Особливості соціокультурної трансформації сучасного українського суспільства: Монографія. Одеса: Астропринт, 2006. 400 с.
3. Богомаз К. Ю., Конох М. С., Кравцов Ю. С., Сорокіна Л. М., Торохтій Ю.З. Соціологія особистісної ідентичності в просторі права: монографія. Дніпродзержинський держ. технічний ун-т. Дніпродзержинськ: [ДДТУ], 2009. 184 с.

Бондарчук Вікторія Василівна – студентка II року навчання ОПП Початкова освіта (Психологія) за першим (бакалаврським) рівнем факультету початкового навчання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Науковий керівник – **Самчук Лариса Сергіївна** – кандидат філософських наук, викладач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

РОЗВИТОК ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Питання розвитку мислення учнів завжди перебувало в центрі уваги філософів, психологів і педагогів. Адже мислення є найвищим ступенем пізнання людиною дійсності. Вирішуючи розумові та життєві задачі, людина міркує, робить висновки і тим самим пізнає сутність речей і явищ [2].

Логічним мисленням є здатність мислити точно й послідовно, не допускаючи протиріч в своїх міркуваннях, та вміння викривати логічні помилки.

Протягом останніх років педагоги часто говорять про розвиток логічного мислення. Вони неодноразово стверджували, що розвиток у дітей логічного мислення – це одна з важливих задач початкового навчання. Адже вміння мислити логічно і зіставляти судження за визначеними правилами – це необхідна умова успішного засвоєння навчального матеріалу. Для цього видаються нові підручники та готуються завдання на розвиток логіки.

Вміти логічно мислити – це здатність виконувати певні дії в різних умовах. Особливістю логічних умінь є те, що учень повинен не тільки аналізувати, синтезувати, порівнювати та узагальнювати, а й мислити, робити висновки та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між фактами, процесами, явищами, погоджуючи їх із законами логіки [1].

Правильно підібрані і добре організовані ігри, логічні задачі, вправи для розвитку уваги, пам'яті, уваги сприяють усесторонньому, гармонійному

розвитку школярів, допомагають виробити необхідні в житті і навчанні корисні навички і якості.

Логічне мислення дитини в тій чи іншій мірі розвиває кожен загальноосвітній предмет, що викладається в початковій школі. Однак математика серед інших предметів займає особливе місце.

В будь-яких завданнях з математики закладені великі можливості для розвитку логічного мислення.

Ще Василь Сухомлинський писав: «Рішення будь-якої задачі з математики – це, перш за все, ланцюг міркувань. Обчислення, перетворення, побудови, якими так часто доводиться користуватися для вирішення завдань, неможливі без логічних міркувань: вони прямують міркуваннями» [3, 486]. Тому, в математиці неможливо обійтися без логіки. А для успішного вивчення математики треба вчитися правильно міркувати.

Логічні вправи суттєво допомагають вчителю розвинути в учнів усі мисленнєві операції та пошуково-перетворювальний стиль мислення. «Діти, які вивчають логіку, відрізняються від своїх однолітків глибшим розумовим розвитком, культурою мовлення – висловлюють думку мовними засобами чітко, точно, послідовно і переконливо, у них сформовані такі якості мислення, як самостійність, глибина думки, критичність, гнучкість, допитливість» [2].

Тому нестандартні логічні завдання – є відмінним інструментом для розвитку правильного міркування, творчих здібностей та уміння критично і логічно мислити.

Специфікою такого освітнього предмету як математика, є створення найбільш широких можливостей для формування не тільки практичних, а й інтелектуальних умінь учнів [1].

На уроках математики можна практикувати різні прийоми, для формування у дітей критичного, логічного та творчого мислення. Найбільший ефект досягається в результаті застосування різних форм роботи над завданнями.

Дуже цікавим і корисним лайфхаком є створення з простих завдань більш складніших. Також можна використовувати на уроці цікаві задачі, числові та геометричні головоломки, математичні ребуси, кросворди та різні інтерактивні вправи. Це буде сприяти більш високому рівню засвоєння матеріалу учнями. Під час проведення таких уроків учні будуть більш зацікавлені, активні. Завдяки цьому працювати вони будуть із задоволенням. Якщо на уроках математики систематично використовувати спеціальні завдання, які спрямовані на розвиток логічного мислення, то це допоможе розширити математичні здібності учнів, що дозволить їм активніше використовувати математичні знання в повсякденному житті. У практиці навчання школярів неможна захоплюватися виконанням дій по готовому зразку. Адже так дитині не потрібно буде думати, аналізувати та зіставляти. Це вже буде механічне запам'ятовування. Іноді буває так, що учням пропонують завдання тільки тренувального характеру. Дають певну кількість однотипних завдань, учень виконує їх, але при цьому у нього затримується розвиток пізнавальної активності та мислення.

Треба надавати увагу розвитку нестандартного мислення дітей, давати можливість одну і ту ж задачу розв'язати різними способами, оцінити і вибрати раціональний. Така робота створить максимальні умови для самореалізації, також вона сприяє розвитку творчості учнів і дає відмінну математичну освіту.

Зрозуміло, що вчитель повинен на кожний урок готувати своїм вихованцям щось неординарне та цікаве, аби дати можливість дітям поміркувати, і якщо не вдалося знайти правильне рішення в класі, то подумати вдома.

Також можна використовувати розвиваючі логіко-математичні ігри, які допоможуть учням підвищити рівень логічного мислення на уроках математики. При регулярному проведенні ігор та вправ на розвиток логічного мислення, при активній участі дітей на уроках, можливо досягти динаміки в рівні логічного мислення. Логічне мислення молодших школярів ґрунтується на рішенні нестандартних та логічних завдань. Адже такі завдання є прекрасним засобом розвитку мислення. Вони розвивають вміння міркувати, виводити одне з іншого та підвищують активність думки.

Отже, найважливішим завданням математичної освіти є озброєння учнів загальними прийомами мислення, просторової уяви, розвиток здібності розуміти сенс поставленого завдання, вміння логічно розмірковувати, засвоїти навички алгоритмічного мислення. Адже кожному важливо навчитися міркувати, аналізувати, чітко висловлювати свої погляди, а також розвивати уяву та інтуїцію.

Ігри, завдання, задачі та вправи на розвиток логічного мислення на уроках математики допоможуть розвитку творчих здібностей дітей, розвитку швидкості та емоційності сприйняття, а також вони поліпшують мимовільну пам'ять та активізують увагу учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Літвінчук Л. Б. Розвиток логічного мислення молодших школярів на уроках математики. URL: <https://naurok.com.ua/rozvitok-logichnogo-mislennya-u-molodshih-shkolyariv-na-urokah-matematiki-96405.html> (дата звернення: 02.04.2022).
2. Степаненко І. Особливості розвитку логічного мислення в процесі вивчення курсу математики початкової школи. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/772> (дата звернення: 01.04.2022).
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5-ти т., Київ : Радянська школа, 1976. 670 с.
4. Яковенко Т. В. Формування ключових компетентностей на уроках математики. URL: <https://naurok.com.ua/formuvannya-klyuchovih-kompetentnostey-na-urokah-matematiki-osnovna-shkola-27697.html> (дата звернення: 03.04.2022).

Бикова Ірина Олександрівна – студентка I року навчання ОПП Спеціальна освіта (Логопедія) за другим (магістерським) рівнем медичного факультету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Науковий керівник – **Самчук Лариса Сергіївна** – кандидат філософських наук, викладач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

УМОВИ УСПІШНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Останніми роками в Україні, на превеликий жаль, спостерігається тенденція до зростання кількості дітей з обмеженнями психофізичного розвитку. Тому серед найважливіших завдань державної політики є реалізація прав щодо освіти дітей з особливими потребами. Одним із найкращих варіантів здобуття освіти з порушеннями психофізичного розвитку є інклюзивне навчання, яке нині широко впроваджується в Україні. Тому пошук підходів та умов щодо розвитку інклюзивної освіти є важливим державним питанням.

Уперше термін «інклюзивна освіта» був використаний у Саламанській декларації, що була прийнята на Всесвітній конференції у 1994 році за підтримки ЮНЕСКО, де було вказано про необхідність здійснення освітніх реформ у напрямку інклюзії та забезпечення освітою всіх, без виключення дітей, незважаючи на їх індивідуальні відмінності [5].

Інклюзивна освіта дозволяє залучити всіх дітей до процесу навчання, до культурного та суспільного життя, визнає їхню рівну цінність для суспільства, сприяє соціалізації, зменшенню ізольованості дітей з особливими освітніми потребами шляхом адаптації змісту освіти й умов навчання [4, с. 17].

В основі інклюзії лежить інтеграція. Так, після закінчення навчання у школі учень з особливостями психофізичного розвитку повинен максимально можливо інтегруватися в суспільство, будучи його повноправним громадянином, готовим до самостійної, продуктивної життєдіяльності та до взаємодії з іншими членами соціуму.

Нідерландський дослідник К. Рейсвейк вважав, що інклюзивна освіта сприятиме:

- розвитку здібностей дитини;
- визнанню того, що нормальний розвиток не є загальноприйнятою «нормою»;
- задоволенню особливих потреб;
- створенню системи підтримки;
- функціональному підходу до лікування та навчання [2, с. 44].

Аналіз наукової літератури дозволив нам визначити такі основні переваги інклюзивної освіти:

1. Спілкування з однолітками сприятливо впливає на когнітивний, фізичний, мовний, соціальний та емоційний розвиток дітей із особливими потребами. У свою чергу, діти з нормальним рівнем розвитку вчаться

толерантному ставленню до осіб з порушеннями психофізичного розвитку, що є також однією з особливостей інклюзивної освіти крізь призму філософії освіти.

2. Діти із типовим рівнем розвитку демонструють моделі поведінки для дітей з особливостями психофізичного розвитку, мотивують їх до засвоєння нових умінь та отримання нових знань.

3. Педагоги інклюзивних класів краще розуміють індивідуальні особливості дітей, ефективніше взаємодіють з батьками, соціальними та медичними фахівцями [3, с. 14-16].

Інклюзивна освіта передбачає, що труднощі, з якими стикаються учні з особливими освітніми потребами у школах, існують через наявну застарілу практику освітнього процесу, а також через негнучкі методи навчання. Тому за умов інклюзивної освіти необхідно не адаптувати учнів до наявних вимог закладу освіти, а реформувати школу, шукати інші педагогічні підходи щодо навчання таким чином, щоб ураховувалися індивідуальні потреби учнів [3, с. 14].

Серед пріоритетних складових інклюзивної освіти визначено виховання та навчання дітей саме раннього віку, оскільки успішна діяльність інклюзивних шкіл значною мірою залежить від завчасного виявлення, діагностування та надання допомоги дітям раннього віку з особливими потребами. Особлива увага має приділятися розробці навчальних програм для дітей віком до 6 років, враховуючи їхні потенційні можливості у фізичному, інтелектуальному та соціальному розвитку при підготовці їх до навчання у школі [1, с. 44].

Одним із ключових факторів у впровадженні інклюзивного навчання є підготовка педагогічного персоналу. Відповідно до цього професійні вміння педагогів мають передбачати: належне оцінювання особливих потреб дітей, адаптацію змісту навчальних планів, використання допоміжних навчальних технологій [1, с. 43-44].

Процес освітньої інклюзії повинен включати комплексну взаємодію педагогів, психологів та медиків, що дає змогу забезпечити дитину з особливими потребами адекватним психолого-педагогічним супроводом.

Уважаємо, що основними умовами ефективного й успішного впровадження інклюзивної освіти з точки зору філософії освіти є:

- взаємодія різнопрофільних спеціалістів (педагог, психолог, медичний працівник, соціальний працівник);
- своєчасна комплексна діагностика рівня розвитку дітей;
- надання консультативної підтримки освітянам, батькам;
- залучення до активної співпраці місцевих органів самоврядування, громадських організацій;
- спеціальна підготовка педагогічних кадрів, що дозволить їм опанувати методи диференційованого інклюзивного навчання.

Інклюзивна освіта передбачає створення інклюзивного освітнього середовища на основі принципів толерантного ставлення, поваги до індивідуальних особливостей дитини і недопущення дискримінації. Впровадження ефективної системи інклюзивної освіти в Україні можливе на

основі взаємодії різних умов, серед яких однією з найважливіших є посилення проведення просвітницьких заходів, які б дозволили інформувати сучасне українське суспільство про необхідність і важливість інклюзії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. Київ : «Самміт-Книга», 2009. 272 с.
2. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики» : монографія. Київ : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.
3. Навчальний курикулум з інклюзивної освіти : Теорія та методика інклюзивного навчання. Модулі 1-3/ За ред. С. М. Сидоріва. Івано-Франківськ : видавець Кушнір Г. М., 2020. 235 с.
4. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навчальний посібник. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.
5. Саламанська декларація: про принципи, політику і практичну діяльність в сфері освіти осіб з особливими освітніми потребами, 1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94 (дата звернення 10.04.2022)

Борисова Олеся Олегівна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри державно-правових дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ

ПИТАННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ВІД ПЕДАГОГІКИ ДО АНДРАГОГІКИ

Якість вищої освіти – складне поняття, змістом якого є сукупність декількох елементів, як мінімум двох: 1) освітній потенціал особи, яка здобуває вищу освіту (особисті якості здобувача та мотивація до навчання, його стартовий рівень знань і вмінь, пізнавальна здатність), 2) якість освітньої послуги, яку надає заклад вищої освіти (далі у тексті – ЗВО) [1, с. 73].

Якість освітньої послуги залежить, в тому числі, від якості викладання у вишах України. Визначення поняття «якість викладання» наразі в законодавстві нашої держави ми не знайдемо, але можемо розмірковувати про його зміст та структуру. Виявляється логічним представляти цю категорію як таку, що складається з певної кількості елементів, серед яких: актуальна та змістовна освітня програма, якісні навчальні матеріали, зручна та сучасна матеріально-технічна база ЗВО, а також – професійність кадрів, тобто педагогічна майстерність науково-педагогічних працівників вишів.

Юридична освіта традиційно продовжує займати місце в трійці лідерів рейтингу обраних абітурієнтами напрямів освіти в Україні. Не зважаючи на дискусію щодо якості юридичної освіти та, на жаль, її невідповідності потребам сучасності, яка відбувається в сфері юристів-практиків, правників-науковців та

освітян, молодь все ж таки продовжує висловлювати цікавість саме цією професією, адже її престижність лишається на високому рівні.

Юридична освіта переживає глибокі трансформації у всьому світі через глобалізацію, технології та зміни національних політик щодо організації юридичних послуг. Наближення розвитку юридичної освіти до викликів сучасності, що пов'язані у тому числі і з цифровою трансформацією світу, передбачає підготовку спеціалістів до нових форм, навиків та компетенцій, які повинні виходити за рамки традиційної юридичної освіти та відповідати вимогам часу [2, с. 42].

Треба відзначити, що сам факт наявності відкритого та чесного діалогу у суспільстві, щодо якості юридичної освіти та проблем, які мають місце в цій сфері, є позитивною тенденцією, адже виправлення помилок можливо тільки після визнання їх наявності. А відмова від колишніх методів викладання, в яких здобувачі займали переважно пасивну позицію і отримували знання виключно від однієї персони – викладача, та переформатування навчального процесу вишів, коли ми переходимо від педагогічних принципів до андрагогічних [3], наближає і професорсько-викладацьку спільноту і студентство України до ціннісного, інтелектуального та фахового поля західної спільноти. Що відповідає загальному курсу держави України та Євроінтеграції.

Андрагогіка – це наука, яка вивчає сутність, специфіку, закономірності, принципи, методи, технології, форми організації педагогічного процесу як чинника і засобу розвитку дорослої людини. Основне положення андрагогіки, на відміну від традиційної педагогіки, полягає в тому, що провідну роль в процесі навчання грає не учитель, а учень.

«Основна ціль освіти – це підготувати молоду людину до ринку праці», - зазначив у своїй лекції Михайло Винницький, керівник секретаріату Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, під час виступу у Львові 18 червня 2021 року [4]. Наразі цю тезу прийнято за новий постулат, а пріоритет компетентнісного підходу у вищій освіті закріплено юридично в нових стандартах юридичної освіти. Здобувачі вищої освіти мають отримати не просто теоретичні знання, а також актуальні компетентності. Не можна не погодитись з тезою про те, що: «Викладач, який виконує роль ретранслятора знань, не відповідає потребам сьогодення». [5, с.122].

Варто сказати кілька слів про поняття «компетенція» та «компетентність». Деякі автори пропонують розуміти під компетенцією сукупність якостей особистості, узагальнених інтелектуальних, професійних, комунікативних, методологічних, світоглядних та інших умінь, а компетентність включає в себе володіння відповідною компетенцією, що включає особистісне ставлення до неї і предмету діяльності. [6, с. 62]. Цікавий аналіз цих понять наведено в статті Ткачова А.С. Теоретичний аналіз понять «компетентність» та «компетенція» [7].

Компетенція містить сукупність уявлень про природу явищ, процесів, систем, схем, методів чи інструментів, а також розуміння прикладного складника та практичного використання. Компетентність ж натомість – це

вміння користуватися цими знаннями в безпосередній діяльності й застосовувати всі набуті навички на практиці [8, с. 53].

Авторці цієї статті імпонує позиція колег, які відрізняють поняття компетенції та компетентності за допомогою такого елемента, як досвід. Інформаційна обізнаність здобувача, або «теоретична складова» його освіти може гарантувати високу інтелектуальну компетенцію, але про компетентність свідчить наявність досвіду, отриманого здобувачем під час застосування на практиці тих самих теоретичних знань.

Закон України «Про якість вищої освіти» визначає поняття «компетентність» як здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей [9].

Враховуючи вищевикладене, ми можемо висловити думку, що якість вищої юридичної освіти залежить від двох суб'єтів, від обох учасників освітнього процесу: від здобувача освіти (на скільки він активний, зацікавлений, старанний в процесі отримання освіти) та від ЗВО, в особі викладача, в першу чергу (наскільки сучасні методи та методики навчання він використовує та на якому рівні своєї педагогічної майстерності знаходиться).

Говорячи про педагогічну майстерність та професійну компетентність викладачів юридичних вишів, не можна не відзначити, що зараз існує багато відкритих та доступних ресурсів, які пропонують корисний матеріал для самовдосконалення освітян. Та навіть готові методичні комплекси: варіанти ділових ігор, квестів, мозгових штурмів, моделювання та прогнозування, сценарії роботи в малих та великих групах, творчих та креативних завдань, виконання яких і стане тим практичним досвідом для здобувачів, які розвиватимуть їх компетентність та формуватимуть базу навичок. Саме на цьому і має робитись акцент, під час лекційних та семінарських (практичних) занять, які проводяться в ЗВО.

Тут можна сказати, що для ефективної роботи потрібен активний «зворотній зв'язок» від здобувачів. Вони мають бути відкриті до нового досвіду, не боятись його та не «губитись» від новизни завдання.

Якість юридичної освіти буде підійматись пропорційно швидкості реалізації в неї принципів андрагогіки, а саме: усвідомлення здобувачами отримання користі від знань; усвідомлення їх власної відповідальності за власне навчання; прагнення здобути практичний досвід застосування знань на практиці (під час інтерактивних занять тощо); усвідомлення того, що навчання змінить їх життя на краще.

Навчання дорослої людини має низку специфічних ознак і особливостей, які мають враховуватися при проектуванні освітнього процесу за андрагогічною моделлю. Варто відзначити, що сучасне студентство повною мірою можна віднести до категорії дорослих людей [10, с. 8]. Тому вважаємо доцільним сконцентрувати увагу викладачів юридичних вишів на особливостях навчання дорослих (в значенні – свідомих самостійних осіб) та опанувати

сучасні методики навчання, в яких здобувачу відводиться активна роль під час освітнього процесу.

Не можна не погодитись з думкою, що це і відрізняє андагогіку від педагогіки: в педагогіці центральна роль належить викладачу (вчителю), він знання дає, а учень їх бере; андрагогіка фокусується не стільки на самому процесі передачі знань від педагога до учня, від викладача до студента, як на розвитку здатності навчатися останнього, це скоріше «мистецтво і наука допомоги навчатися людині, що дорослішає». Тут викладач має стати, свого роду фасилітатором навчання [11].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стан юридичної освіти в Україні. Аналітичне дослідження за результатами освітніх вимірювань. К.: Ваіте. 2018. 168 с.

2. Ткаченко В. В. Виклики глобалізації та їх вплив на юридичну освіту. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2021. № 3. С. 40-44. DOI <https://doi.org/10.15421/392146>

3. Принципи і методологія сучасної андрагогічної моделі навчання дорослих / Р. С. Коритнюк, І. В. Ніженківська, О. Г. Кисельова, К. Л. Косяченко, Л. Л. Давтян // Збірник наукових праць співробітників НМАПО ім. П. Л. Шупика. 2018. Вип. 29. С. 59-69. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpsnmapo_2018_29_8

4. Для чого в Україні 1200 університетів? - відповідає Михайло Винницький. Назва з екрану. <https://ac.ucu.edu.ua/dlya-chogo-v-ukrayini-1200-universytetiv-vidpovidaye-myhajlo-vynnytskyj/>

5. Завальний А.М. Інновації юридичної освіти: осмислення, виклики, перспективи. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. № 4 (109). 2018. С. 113–132.

6. Панфілов Ю., Фурманець Б. Компетентнісний підхід в освіті: досвід, проблеми, перспективи / Теорія і практика управління соціальними системами / Філософські та антропологічні парадигми сучасної освіти 2017. № 3. С. 55-68.

7. Ткачов А.С. Теоретичний аналіз понять «компетентність» та «компетенція». Педагогіка та психологія. 2016. № 55. С. 36–42.

8. Винничук Р. О. КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ НАВИЧОК СУЧАСНОГО ВИКЛАДАЧА ЗВО. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2020 р., № 69, Т. 2. С.52-56. DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.69-2.9>

9. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. No 1556–VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 17.04.2022)

10. Марчук А. В. Андрагогіка : навч. посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 300 с.

11. Іванків І. Зміна підходів до викладання у юридичній освіті як основна передумова формування професійного правника. Право України. 2017. № 10. С. 73–81.

Брандальська Тетяна Сергіївна – студентка I року навчання за другим (магістерським) рівнем ОПП Спеціальна освіта (Логопедія) медичного факультету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Науковий керівник – **Самчук Лариса Сергіївна** – кандидат філософських наук, викладач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ КРИЗЬ ПРИЗМУ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

В Україні набирає все більше обертів запровадження інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО). Сьогодні й надалі залишається актуальною проблема визначення основних завдань щодо організації інклюзивного середовища, яка пов'язана, передусім, з тим, що кількість дітей, які потребують корекційного навчання, неухильно зростає з кожним роком.

Більшість досліджень учених і педагогів зосереджена саме на проблемах навчання, виховання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами в умовах ЗЗСО (Т. Ілляшенко, В. Тарасун), побудові освітніх моделей інклюзивного навчання (В. Бондар, В. Засенко, Г. Соколова), підготовці педагогічних кадрів до роботи з дітьми в умовах інклюзивної освіти (О. Воробйова, О. Мартинчук) [4]. Неабияку увагу цьому питанню в аспекті філософії освіти присвячують Є. Борінштейн, І. Орленко.

Інклюзивна освіта як концепція та філософія освіти (як, приміром, демократична освіта, громадянська освіта, особистісно-зорієнтована освіта тощо) у різних джерелах описується по-різному. Розрізняють вужче й ширше розуміння інклюзивної освіти. Вужче розуміння інклюзії – це «включення» дітей з особливими освітніми потребами та дітей з інвалідністю в ЗЗСО. [1, с. 6].

Згідно з Законом України «Про освіту» дитина з ООП – «це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту» [2].

Ширше розуміння інклюзивної освіти полягає в позитивному ставленні до багатоманітності учнів, цінуванні та врахуванні відмінностей кожного учня [1, с. 6].

У Концепції розвитку інклюзивної освіти термін «інклюзивне навчання» трактується так: «це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей» [5].

Інклюзивне освітнє середовище забезпечує всім учасникам освітнього процесу можливість для ефективного розвитку, а саме:

- якість освітніх послуг;

- відповідність приміщень;
- наявність додаткової допомоги;
- достатній рівень спілкування з учнем та його родиною. Цей аспект у межах філософії освіти є найважливішим.

На нашу думку, головною метою інклюзивної освіти є створення умов для особистісного розвитку, творчої самореалізації та утвердження людської гідності дітей з особливостями психофізичного розвитку. Наразі одним із пріоритетних завдань організації інклюзивної освіти є створення рівних можливостей і вільного доступу до освіти, задоволення потреб учнів з ООП та створення інклюзивного освітнього середовища. Із мети, як ми знаємо, постають завдання щодо організації інклюзивного навчання:

- забезпечення права дітей з особливими потребами на здобуття освіти в умовах ЗЗСО у комплексному поєднанні з корекційно-реабілітаційними заходами;
- різнобічний розвиток індивідуальності дитини на основі виявлення її задатків та здібностей, формування інтересів і потреб;
- виховання в учнів любові до праці, забезпечення умов для їхнього життєвого і професійного самовизначення;
- виховання школяра як культурної і моральної людини з етичним ставленням до навколишнього світу і самої себе;
- надання у процесі навчання й виховання кваліфікованої допомоги з урахуванням стану здоров'я, особливостей психофізичного розвитку вихованця [3, с. 45-46].

Ці всі завдання реалізуються в процесі навчання, виховання та розвитку в інклюзивних класах ЗЗСО. На сучасному етапі розвитку інклюзивної освіти існують також ряд прогалин. А саме, не всі заклади освіти мають належні умови для організації інклюзивного середовища, а саме: доступність прилеглої території до будівлі закладу; безперешкодний рух у приміщеннях; доступність до дверних і відкритих прорізів; пристосування приміщень [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бут Т. Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл : посібник. Київ : ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 190 с.
2. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 04.04.2022)
3. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. Київ : Саміт-Книга, 2009. 272 с.
4. Миронова С. П. Нова українська школа: особливості організації освітнього процесу учнів початкової школи в інклюзивних класах : навчально-методичний посібник. Тернопіль : Астон, 2020. 176 с.
5. Про затвердження концепції розвитку інклюзивного навчання : наказ Міністерства освіти і науки від 01.10.2010 року № 912 URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya> (дата звернення 06.04.2022).

6. Рекомендації для навчання дітей з ООП : веб-сайт. URL: <https://rozvytok-osvity.te.ua/mon-nadalo-rekomendatsiyi-z-orhanizatsiyi-inklyuzyvnoyi-osvity> (дата звернення 03.04.2022).

Бутенко Елеонора Геннадіївна – аспірантка І курсу заочної форми навчання кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ТВОРЧОСТІ

Філософія розглядає питання про сутність творчості, до якої по-різному ставилися в різні історичні епохи. Наприклад, епоха Ренесансу була пронизана вірою у безмежні творчі можливості людини. Поступово поняття творчість все більше усвідомлюється як художня творчість, виникає інтерес

до постаті художника і самої творчості. В епоху Просвітництва вона пов'язується із здатністю людини до уявлення. Англійські вчені, (Ф.Бекон, Т.Гоббс, Дж. Локк та Д.Юмм) трактували творчість як комбінацію існуючих елементів. Творчість була близька винахідництву. У 18 столітті завершена концепція творчості створюється І. Кантом, який аналізує творчу діяльність у

вченні про продуктивну здатність уяви, що є сполучною ланкою між розумом

та почуттєвим досвідом. Це вчення було продовжено Шеллінгом; він розглядав творчу здібність у єдності несвідомої і свідомої діяльності людини.

В епоху Романтизму, погляд на художника як на генія, який творить з натхнення досяг своєї кульмінації. Вищою формою людської життєдіяльності вважалася творчість художника і філософа.

Творчість розглядається переважно в протилежності технічній діяльності в ідеалістичній філософії. Творчий природний початок, філософія життя протиставляє технічному раціоналізму то існування підкреслює духовно-особистісну природу. Найбільш розгорнута концепція творчості дана А. Бергсоном (Творча еволюція ;), сутністю життя він вважає творчість як безперервне народження нового. Дійсність розглядається філософом як «безперервний ріст і нескінченна творчість». Розглядає творчість як діло богоподібної свободи людини, розкриття в ньому образу Творця ; М. Бердяєв (Зміст творчості).

Філософія позитивізму і прагматизму розглядає творчість як винахідництво, ціллю якого є вирішення завдань, які поставлені певною ситуацією. У філософії творчій потенціал особистості розглядається як синтез якостей який характеризує можливість людини вирішувати і ставити нові

завдання у своєї діяльності. Властивості творчого потенціалу поділяють на: пізнавальні і ціннісні та комунікативні і художні.

Тлумачення архетипу залежить від світоглядного бачення тих, хто його інтерпретує. Неможливість раціонального обґрунтування сутнісних засад архетипу зумовила відсутність його чіткої дефініції. З цього випливає і проблема порівняльного та компаративного аналізу архетипичних образів.

На думку Л.Д. Столяренко, вираз «архетип» зустрічався ще в давнину у Філона Іудея по відношенню до образу бога в людині. У філософії Платона під архетипом розумівся розумоосязний зразок, початок (ейдос). У середньовічній релігійної філософії це природний образ, відображений в розумі. У середньовічного теолога Августина Блаженного це «споконвічний образ, що лежить в основі людського пізнання» [1, с. 24].

У сучасних дослідженнях, поняття архетип у Б.І. Кононенка «співвідноситься з несвідомою діяльністю людей, що є обов'язковим компонентом людської ментальності. Менталітет характеризується як «глибинний рівень колективної та індивідуальної свідомості, що включає і несвідомі акти» [2, с. 45]. В наслідок неможливості викласти термін «архетип» у чітко встановлених межах, використовують розширене тлумачення цього поняття. Так, В. Бачинін відмічає, що «архетип – це універсальний образ із певною ціннісно-змістовою скерованістю. Така скерованість є зумовленою стійкими структурами колективного та індивідуального несвідомого та свідомого, що визначають нахили, прагнення, мету людей, виявляючи національний характер» [3, с. 34].

У дослідженні М. Моклиці зазначається, що « архетип є синонімом до слова образ, пов'язаний з міфічним світосприйняттям, який виносить на поверхню зв'язок людини з первісним світовідчуттям. Але не кожний образ є архетипним: “Загалом архетипних образів багато, майже кожне конкретне поняття, яке мало бути відоме первісній людині, може відкривати двері в архетип. Явища і атрибути природи, назви родинних зв'язків, речі побуту, які оточували первісну людину, словом, усі найдавніші назви предметів, явищ, людей мають безліч змістовних нашарувань... Коли ж митці оживляють давні прошарки змісту слів у художніх текстах, вони тим самим виходять на глибинні, тобто архаїчні або ж архетипні образи» [4, 24–25].

Українські національні архетипи проявляють себе як символи у міфах, казках, фольклорі, обрядах, традиціях, і є узагальненням досвіду. Звертає увагу на роль архетипів у сюжетах, що мають витоки у ритуально-міфологічній давнині В. Халізов, який зазначає, що «поняття архетипу продуктивне при аналізі творів для відстеження наступності поколінь, зв'язку минулого та майбутнього» [5, с. 34]. В українському колективному несвідомому основним є архетип родючої Землі, доброї та ласкавої (за А.Кульчицьким). Основою етнічної доміанти українського національного характеру є архетип Богині-Матері, який на думку вчених, позбавив українців агресивності в світогляді. Для свідомості українців є характерним висування на передній план не формалізму розуму, а моралі, серця, як метафори інтимних глибин душі. Цей архетип філософії серця розкривається як: принцип індивідуальності та

джерело людяності (П. Юркевич), мікросвіт, вираження внутрішньої людини, що втілює Бога (Г. Сковорода), шлях до ідеалу та гармонії з природою (Т. Шевченко), орган надії, передчуття, провидіння (П. Куліш), ключ до господарства душі, її мандрів у вічність, сферу добра і краси (М. Гоголь).

Розуміння дійсності «серцем» - емоціями та почуттям, «душею» в структурі української психіки з погляду української етнопсихології визначається спільною ознакою українців. Емоції та почуття переважають над мисленням та волею, це робить їх подібними і, в водночас, особливими, своєрідними, індивідуальними не схожими між собою. Г. Сковорода, осмислювач української ментальності, вважав найбільшим злом порушення спільності, зв'язку людини з власним буттям. Основою для нього були гармонічне поєднання та співдія людини в часі, місці, мірі та особливостях (природних талантах). Порушуючи зв'язок цих чотирьох принципів в своєму житті не тільки окрема людина, але й цілі народи, стають маріонетками в чужих руках. Загальнолюдська ідея архетипів як універсальї художньої культури стає однією з найактуальніших і найсуттєвіших у сучасній гуманітарній думці. Її існування й відродження пов'язані з постійним намаганням людства знайти відповіді на одвічні питання про базисну сутність усієї культури.

Дослідження архетипів як універсальї художньої культури, що структурують свідомість людини на глибинному емоційному рівні, дозволяють висвітлити в мистецтві найяскравіші ідеї та образи, виявити найближчі семантичні поля у творчості митців, композиторів тощо. Це пов'язано з модифікацією буття архетипів, їх «перетіканням» від психічної структури до культурного феномену.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бачинин В. А. Философия : энциклопедический словарь / В. А. Бачинин. – СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 2005. – 288 с.
2. Львовичкіна А. М. Основні статичні характеристики етносу / А. М. Львовичкіна // Етнопсихологія : [навчальний посібник]. – К. : МАУП, 2002. – С. 43–56 ; бібл. : С. 139–140.
3. Мелетинский Е. Аналитическая психология и проблема происхождения архетипических сюжетов / Е. Мелетинский // Вопросы философии. – 1991. – № 10. – С. 34–39.
4. Літературознавчий словник-довідник / [за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Ковалева, В. І. Теремка]. – [2-е вид, випр. і доп.]
5. Богданова Л. Амбівалентність перцепції материнства у творчості Тараса Шевченка / Л. Богданова // Література, фольклор, проблеми поетики : збірник наукових праць. – К. : Твім-інтер, 2009. – Вип. 33. – Ч. 2. – С. 434–448.
6. Богданова // Література, фольклор, проблеми поетики : збірник наукових праць. – К. : Твім-інтер, 2009. – Вип. 33. – Ч. 2. – С. 434–448.
7. Мелетинский Е. Аналитическая психология и проблема происхождения архетипических сюжетов / Е. Мелетинский // Вопросы

8. Моклиця М. Основи літературознавства : [посібник для студентів] / М. Моклиця. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2002. – 192 с.

9. Нойманн Э. Леонардо да Винчи и архетип матери / Э.Нойманн // Юнг К.-Г., Нойманн Э. Психоанализ и искусство / [отв. ред. С. Л. Удовик ; пер. с англ. Г. Бутузов (К.-Г. Юнг), О. Чистяков (Э. Нойманн)]. – М. : REFL-book ; К. :

10. Писаренко Ю. “Багатство – мертві душі” : походження архетипу / Ю. Писаренко // Київська старовина. – 2008. – № 2. – С. 112–130. Ваклер, 1996. – С. 95–152. – (Серія “Актуальна психологія”).

Бялковська Катерина Ігорівна – студентка I року навчання за першим (бакалаврським) рівнем заочної форми навчання ОПП Культурологія соціально-гуманітарного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»,

Чекаліна Марія Михайлівна – студентка I року навчання за першим (бакалаврським) рівнем денної форми навчання ОПП Менеджмент соціокультурної діяльності соціально-гуманітарного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»,

Науковий керівник – **Самчук Лариса Сергіївна**, кандидат філософських наук, викладач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського».

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЯК ОДНЕ ІЗ ЗАВДАНЬ СУЧАСНОЇ ЛОГІКИ АРГУМЕНТАЦІЇ

Як зазначає М. Починкова, концепція критичного виходить зі світової філософської думки й тісно пов'язана з гносеологією, аксіологією та логікою. Витоки цієї концепції простежуються протягом розвитку всієї філософської думки, починаючи із Сократа, Платона та Аристотеля, які актуалізували проблему мислення у філософській науці (Сократ), привернули увагу до значення знань, критикували маніпуляцію свідомістю та вчили ставити запитання (Платон) і заклали основи правил розмірковувань (Аристотель). У давній філософії також було закладено традицію критики поглядів на космогонічні проблеми, систему питально-відповідальних процедур, розроблено загальну стратегію запитування [3, с. 44].

На нашу думку, слушно зазначає М. Кругляк, «вміння обґрунтовувати свою думку і з'ясовувати підстави інших точок зору належить до найважливіших навичок освіченої людини. Однак у вітчизняній системі освіти існує небагато окремих курсів, які головним чином фокусувалися б на розвитку цього вміння» [2; с. 6]. Часто під час спілкування виявляється, що співрозмовники мають відмінні погляди на проблему, тож виникає питання:

чий підхід більш слухний? У таких випадках учасники суперечки намагаються переконати один одного. Переконання, за тлумаченням М. Кругляка, – це складний процес, який може включати різні засоби, приміром, звернення до бажань і сподівань співрозмовника, посилення на думку видатних особистостей, наведення даних, які дозволяють краще зрозуміти цю проблему, тощо [2; с. 9]. Частина цих засобів виходить за межі логіки і лежить у царині психології. Переконання не завжди є суто раціональним процесом. Іноді недостовірні міркування можуть суб'єктивно сприйматись як переконливі, у цьому випадку переконливість досягається завдяки використанню позалогічних прийомів, як от, психологічного впливу чи риторичних прикрас .

Важливо пам'ятати, що розширення знань завжди відкриває шлях до розумового розвитку особистості. Необхідно навчати дітей логічно, критично, творчо мислити. Розвиток мислення виявляється у здатності усвідомлювати та розв'язувати все більш складні навчальні та практичні завдання, вправи, виражати їх результати у судженнях, поняттях, міркуваннях та умовиводах. Наприклад, можна пропонувати учням на фрагментах з оповідань, казок визначити, в яких із них присутня аргументація, а в яких – ні; під час написання творів різних жанрів наголошувати на тому, що в них потрібно наводити приклади як з власного життєвого досвіду, так і з літературних творів (цитати). Це буде стимулювати пізнавальну та дослідницьку діяльність учнів.

Нам імпонує думка С. Волошина, що «розвиток мислення забезпечує формування особистості, забезпечення її соціально-психологічної адаптації, виховання громадянської позиції, достатнього рівня культури, здатності до самостійного життя» [1, с. 363]. У сучасній психолого-педагогічній літературі наголошується на тому, що усвідомлене критичне мислення є причинно-наслідковим, під впливом освітнього процесу в дітей активно формується вміння планувати свої дії. Як зазначає С. Волошин, «процес розвитку мислення у системі навчально-виховної роботи слід здійснювати за такою технологією: усебічна діагностика особистості вихованця молодшого класу (емоційно-вольова, стосунки з групою, причини негативної поведінки); формування мети та визначення завдань виховної роботи з наданням переваги розвитку мислення; вибір ефективних засобів, прийомів і методів для означеної діяльності у напрямі підвищення рівня розвитку мислення» [1, с. 365].

Отже, сьогодні потрібно створювати сприятливі умови для розвитку особистості, вже починаючи зі шкільного середовища, з молодшого шкільного віку, розвивати таким чином критичне мислення, вміння відстоювати свою точку зору, доводити свою позицію. Це сприятиме формуванню особистості, забезпеченню її соціально-психологічної адаптації, вихованню громадянської позиції, культури, здатності до самостійного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волошин С. М. Психолого-педагогічні умови розвитку мислення у молодших школярів: теоретичний аналіз. *Молодий вчений*. № 12 (52). 2017. с. 363-365.

2. Кругляк М. І. Аргументація. Матеріали II частини онлайн-курсу «Логіка, аргументація, критичне мислення». Київ, 2021. 257 с.

3. Починкова М. М. Система формування критичного мислення майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки : монографія. Київ : Талком, 2020. 472 с.

Виноградова Наталя Михайлівна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»,

Тао Юнг – магістрант I курсу соціально-гуманітарного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського».

ТРАДИЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТИ ПАТРІОТИЗМУ В СИСТЕМІ НАВЧАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ СУЧАСНОГО КИТАЮ

Освіта в дусі патріотизму, колективізму, соціалістичної ідеології та моралі в школах та університетах, а навіть у дошкільних установах є найважливішою роботою державних та педагогічних груп. Патріотизм – це ядро китайського національного духу. Патріотизм глибоко вкорінений у самому центрі китайської нації, є духовним геномом китайського народу, який підтримує єдність та згуртованість усіх етнічних груп у Китаї, надихає покоління китайських народів невтомно працює в ім'я розвитку та процвітання батьківщина. Вчителі дотримуються фірмових принципів "дотримання політики одного Китаю" та концентрації на побудові комунізму. Патріотизм – це найбільш природна і проста емоція китайських народів. Необхідно наполягати на початку з дитинства, приділяючи особливу увагу формуванню основи патріотизму в молодіжному середовищі. Лідерство партії сприяє освіті патріотизму протягом усього процесу навчання на різних рівнях навчальної системи Китаю. Формування «китайської мрії» невіддільне від підтримки патріотизму та усвідомлення «китайської мрії» про велике відродження китайської нації. Академічний день кожного студента починається з співу гімну та підняття прапора. У Китаї гімни розглядаються як втілення Великого Дао. Менінг і глибоке розуміння є необхідною умовою для педагогічної практики, починаючи з дошкільних установ. Патріотична освіта займає важливе місце в навчальних закладах країни всіх рівнів. Національний гімн Китаю «Марш добровольців», написаний Тіеном Ханом, а не ЕРМ у 1935 році, став закликком китайця боротися проти агресії японського мілітаризму та побудови соціалізму. Революційна пісня поширилася як "дим визвольної війни з півночі на південь, всередині і поза великою стіною". Основним завданням держави є моральна та патріотична освіта нових поколінь громадян країни. Ідея слідами стародавнього

вчителя Конфуція та підтримує традиційні цінності в сучасному Китаї, цей тип політика, менеджера та вчителя, який може забезпечити стабільність суспільства. Досвід сучасної процвітаючої країни в галузі освіти заслуговує на ретельне вивчення та впровадження в українській реальності. У навчальних закладах готуються майбутні громадяни з твердими етичними поглядами, які можуть протистояти руйнівному соціальному процесу. У навчальному процесі ставка зроблена на моральній, присвяченій своїм діловим людям та патріотам країни.

Врайт Галина Яківна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»,

Гавриш Ніколь Євгенівна – студентка 2-го курсу спеціальності культурології, соціально-гуманітарного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського».

МІЖКУЛЬТУРНІ КОНФЛІКТИ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Усе в суспільстві є циклічним. Особливо якщо це стосується взаємодій у суспільстві. У людей є потреба до спілкування, а саме передання будь-якої інформації, почуттів, знакових систем. Зараз ми маємо справу з міжкультурним спілкуванням через те, що спілкуємося з представниками інших культур або національних спільнот.

Вивчаючи культуру та соціум, ми знаємо, що об'єктом міжкультурної комунікації є спілкування різних етнічних груп чи спільнот. В той час як предметом вивчення є норми, цінності, вербальне та невербальне спілкування та стереотипи інших культур. В той час завданням міжкультурної комунікації є формування компетентності, свідомості та знань, що знадобляться у процесі спілкування, з метою уникнення конфліктів та створення сприятливих умов між співрозмовниками. Бо володіти мовою недостатньо для успішної комунікації, через необхідність гармонійного поєднання культурного та мовного кодів.

Входячи до іншого культурного простору, індивід може стикатися з низкою непорозумінь чи культурних розбіжностей. Опинившись у чужому культурному середовищі, відчувається психологічний дискомфорт, невпевненість, що викликано нерозумінням нових правил у соціумі. Людина завжди є носієм деяких культурних норм, а ці норми проявляються в її поведінці автоматично, тому індивід може стати суб'єктом міжкультурного конфлікту в результаті випадкового інциденту, при цьому об'єктом, стає особа чи річ, що володіють різним статусом в даних культурах, через що у представників культур різне ставлення до об'єкта.

Проблема в тому, що володіючи всіма мовними навичками або інформацією з життя народу, суперечка може статися. Наш партнер має своє

бачення, а ми – інше, звідки й може виникнути міжкультурний конфлікт. І пам'ятаємо, що «чисто» міжкультурних конфліктів не існує.

Перейдемо до такого поняття як міжкультурний конфлікт. Зіткнення культур - це особливий різновид культурного контакту, під час якого відбувається конфронтація індивідів або груп, що мають відмінності в культурних аспектах життя. Науковці виділяють основні причини конфліктів у міжкультурній комунікації: неточне розуміння вербальних посилів, невірне декодування невербалістики, накладання культурних кодів, невідповідність поведінки співрозмовника іншої культури. Також виділяють види міжнаціональних конфліктів як: соціально-економічні, культурно-мовні, етнодемографічні, історичні, міжрелігійні, ціннісні. Мотивами етнічних конфліктів є конкуренція, дискримінація національно-територіальні мотиви, відстоювання власних цінностей.

Шляхи подолання конфліктів. Виділяють три основних шляхи розв'язання етнічних конфліктів:

Перше, це є застосування правових механізмів (за допомогою зміни законодавства, зміни соціальної структури);

друге – переговори як основна форма участі психологів у конфліктологічній службі;

і третім є інформаційний шлях, що передбачає:

– взаємний обмін інформацією між групами за дотримання умов, які сприятимуть зміні ситуації. Психологи повинні брати участь у виборі способів подачі інформації у ЗМІ при висвітленні гострих конфліктів;

– підвищення психологічної компетентності представників конфліктуючих груп за допомогою ознайомлення з соціально-психологічною інформацією, що сприяє появі таких уявлень про процеси, які зумовлюють вплив на міжетнічні відносини; психологічне розуміння конфлікту;

– передача інформації про схоже та відмінне між різними культурами та їх представниками.

На мою думку, вдалим шляхом подолання конфлікту був би толерантний підхід в міжкультурній комунікації. Він означає, що культурні особливості індивіда або групи - це одні з багатьох особливостей і вони не можуть підпорядкувати собі інші. Толерантний підхід виступає як умова збереження відмінностей, як право на відмінність, несхожість. Таким чином чужа культура сприймається на основі порівняння елементів культури з аналогічними елементами власної, не заперечуючи її. Звісно, що увесь соціум не піддався б такому методу, але може згодом так і буде.

Міжкультурні конфлікти були, є і будуть. А от в якій формі, залежить від індивіда чи груп з яким сталася суперечка. Слід завжди зважати на те, що ми різні і сприйняття культур, світу також. Конфлікти вирішуються і будуть вирішені в процесі аналізу та подолання вогнища непорозумінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонов В.І., Ямпілова З.С. Проблемастереотипів як один з бар'єрів в контексті комунікації культур // Українаі Захід: діалог культур. К., 1999. Вип.

2. Баришніков Н.В. Професійна міжкультурна комунікація. Х., 2010.
3. Загороднова В. Ф. Основи міжкультурної комунікації : навч. посібник. Бердянськ : БДПУ, 2018. 314 с.
4. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 288 с. (Серія «Альма-матер»)
5. Садохін А.П., Грушевіцкая Т.Г. Культурологія. Теорія культури. // М.: Юніті-ДАНА, 2004;
6. Ситар К. С., Когделл Р.Т. Основи міжкультурної комунікації // Людина. 1992. № 2-5.
7. Спілкування. Мовна свідомість. Міжкультурна комунікація. - Збірник статей. / Під ред. Л.М. Виноградова. // Калуга, 2005;
8. Персикова Т.Н. Міжкультурна комунікація та корпоративна культура, 2002.

Врайт Галина Яківна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»,

Кадієвська Ірина Аркадіївна – доктор філософських наук, професор, зав. кафедри філософії, політології та права Одеської державної академії будівництва та архітектури.

ОСВІТА ЯК ПРОВІДНИЙ ЧИННИК ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ

Освіта є унікальною сферою суспільного життя. Її роль та значення в історичному розвитку важко переоцінити. Як відомо, становлення особистості залежить від тих моральних цінностей, які закладені в освітню парадигму. Саме тому надзвичайно важливо, щоб у вітчизняній освіті домінували вищі духовні цінності, а виховання було спрямоване на розвиток самостійної, вільної та гуманної особистості. Ні для кого не секрет, що із початком світової пандемії COVID19 у 2020 році наше суспільство зіткнулось із цілою низкою надзвичайно складних проблем. Серед них можна окремо виділити стрімке загострення кризових явищ в освітній сфері. Справа в тому, що ще задовго до пандемії у вітчизняній освіті вже проявились різноманітні проблеми пов'язані із реформуванням цієї сфери суспільного життя. Економічні негаразди та структурна дезорганізація, на жаль, досить швидко призвели до масової реорганізації та помітних скорочень професорсько-викладацького складу у більшості ВНЗ нашої держави. На період початку пандемії вітчизняна освіта опинилась не готовою терміново перейти до дистанційної форми навчання. Точніше сам перехід відбувся, але освітянам не вдалось уникнути таких проблем, як зниження якості навчання, погіршення загальної дисципліни та поступового поглиблення розриву між викладачами та студентами. Безумовно

перелік нових викликів та загроз є досить довгим, але хотілося б передусім торкнутися проблеми особливостей дистанційної освіти як такої.

Дистанційна освіта передбачає віртуальну комунікацію студентів та викладачів за допомогою сучасних інформаційних технологій. Таким чином, з огляду на новітні умови, дистанційну освіту можна впевнено назвати однією з найважливіших складових такої модернізації навчання, яка, завдяки інтернету, істотно розширює коло тих, хто може отримати освітні послуги. Дистанційна освіта, безумовно, містить в собі як суттєві переваги, так і серйозні недоліки. Серед помітних мінусів можна назвати певні труднощі, пов'язані із ідентифікацією студентів, які навчаються. Сьогодні надзвичайно багато викладачів зіткнулись з актуальною проблемою контролю роботи студентів в дистанційному форматі. Не менш важливими є чисто технічні проблеми, пов'язані із певними збоями в роботі інтернету під час навчальних, а також екзаменаційних заходів. Поряд із цим серед важливих позитивних факторів дистанційної освіти можна назвати помітне полегшення навчального процесу для студентів із міст та селищ, віддалених від вищих навчальних закладів. Серед недоліків дистанційної освіти знову ж таки можна виділити катастрофічне звуження особистих контактів викладачів та студентів. Варто пригадати про те, що в різні історичні часи освіта завжди була одним із провідних чинників духовного розвитку. Ні в якому разі не можна зводити функції освіти до формального процесу передачі знань, вмінь та навичок. Освіта, це не просто освітні послуги, вона являє собою сакральний процес духовного обміну та взаємозбагачення. Справжній викладач має бути просвітителем, інтелектуалом та добрим моральним прикладом для своїх учнів. Справжній викладач покликаний надихати та мотивувати своїх слухачів, викликати в них справжнє зацікавлення. Він повинен гарно усвідомлювати, що його вплив на молодь виходить за межі вузької спеціалізації. Цей вплив спрямований на світоглядний розвиток особистості. Таким чином виявляється, що моральна та професійна відповідальність викладача має бути надзвичайно високою. Ми не можемо дозволити собі легковажно та байдуже ставитись до своєї роботи. Однак хочу наголосити на тому, що опинившись в умовах карантину та вимушеної ізоляції, професорсько-викладацький склад почав помітно потерпати від емоційного та професійного вигорання. Безумовно синдром емоційного вигорання торкнувся не всіх викладачів. В першу чергу від нього постраждали особистості із низьким рівнем адаптивності до стресів, та ті, хто вже давно перебував у низько-енергетичних станах апатії, розчарування та відчаю. Лише ті викладачі, хто ще до карантину зуміли накопичити достатній запас внутрішніх психологічних ресурсів, зустріли вимушену самоізоляцію із достатнім рівнем внутрішньої духовної автономії. Таким чином можна зробити висновок про те, що далеко не всі викладачі в умовах тривалої ізоляції знайшли в собі духовні сили для подолання синдрому емоційного вигорання. Але якщо дистанційні заняття проводять викладачі із вираженими ознаками емоційного вигорання, не зважаючи на їх професійну компетентність, негативного впливу на студентську молодь уникнути, на жаль, не можливо. Відверто кажучи не існує простого та швидкого вирішення цієї проблеми. Але це не означає, що її

треба не помічати або замовчувати. Ми маємо використовувати всі існуючі можливості для того, аби допомогти всім, хто страждає від емоційного вигорання в сучасних умовах невизначеності та кризи. Вважаю, що успіхи у вирішенні цієї проблеми сприятимуть помітному покращенню якості вітчизняної освіти в сучасних умовах.

Однією із суттєвих проблем дистанційної освіти також є небажання деяких викладачів серйозно опановувати новітні інформаційні технології. І, не дивлячись на те, що у відношенні до дистанційної освіти можуть проявлятися різні позиції, такому недбалому ставленню до своєї роботи немає і не може бути ніяких виправдань! Разом з тим, з філософської, психологічної, а також медичної точки зору важливо прояснити питання про те, чи здатне дистанційне спілкування повноцінно замінити всі сфери публічного спілкування без шкоди для фізичного та психологічного здоров'я громадян? В контексті подій, що відбуваються нашого часу дана проблема дійсно набула статусу однієї з найбільш актуальних та обговорюваних. Саме ця проблема перетворилась на об'єкт пильної уваги різноманітних фахівців, які нерідко дотримуються діаметрально протилежних точок зору. Таким чином дистанційна освіта дійсно має свої виражені переваги та недоліки. Але в будь-якому випадку необхідно уважно слідкувати за тим, як викладачі впливають на своїх учнів. В будь-які часи та за будь-яких соціальних умов цей вплив має бути позитивним. Сумлінний та відповідальний викладач має залишатись гарним моральним прикладом та помічником в процесі розвитку особистості.

Даниленко Анастасія Володимирівна – студентка I року навчання за першим (бакалаврським) рівнем ОПП Культурологія соціально-гуманітарного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»,

Науковий керівник – **Самчук Лариса Сергіївна** – кандидат філософських наук, викладач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського».

ОСОБЛИВОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Менеджмент культури має особливості, оскільки пов'язані з продуктами духовного виробництва. На початку 2000-х рр. під терміном «менеджмент культури» розуміли управління культурними організаціями, такими як театри, музеї, галереї, клуби тощо. Проте нині цей термін набуває більш широкого тлумачення, а відтак, під менеджментом культури слід розуміти не тільки управління закладами культури, а й діяльність, спрямовану на регулювання процесів у цій сфері, які впливають на економічну, політичну, соціальну, духовну складові життя суспільства. Сьогодні специфіка сфери культури полягає

в тому, що вона включає в себе як некомерційну діяльність, так і комерційну (надання платних послуг), а особливістю менеджменту у сфері культури є те, що гроші з'являються переважно в результаті залучення коштів різних «донорів», серед яких – органи влади, спонсори, благодійні організації, меценати та ін [2, с. 11].

Директор Українського центру культурних досліджень, голова правління центру розвитку «Демократія через культуру», експерт Ради Європи з питань культурної політики О. Буценко зазначив, що однією з основних проблем культурної ситуації в Україні на різних рівнях є розрив між державною політикою та громадянським суспільством. Разом із тим, культурна політика, що реалізується через численні заходи та програми, організовані владою, не отримує загального схвалення та підтримки. А тому слід залучати відділи культур до формулювання цілей культурної політики, які б відповідали інтересам більшості груп у місцевій громаді, розробці чи плануванню заходів, які б сприяли досягненню цих цілей. О. Буценко підкреслює, що співпраця має починатися на стадії формулювання політики й розуміння її цілей: збереження традицій та культурної спадщини, розширення доступу до культурних надбань, підтримка сучасних творчих пошуків тощо. Це стане передумовою для будь-яких наступних кроків із реформування культурної політики [1].

Як зазначає Н. М. Головач, певні зрушення в нашій країні вже відбулися, зокрема в рамках здійснення реформаторських законодавчих ініціатив 28 січня 2016 р. Верховна Рада України прийняла в цілому Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження контрактної форми роботи у сфері культури та конкурсної процедури призначення керівників державних та комунальних закладів культури», що передбачає створення конкурентного середовища шляхом призначення керівного складу за прозорою конкурсною процедурою, в тому числі запровадження контрактної форми трудових відносин для артистичного й художнього персоналу. Також у законі визначено характеристики професійних і особистих якостей менеджерів культури, встановлено чіткі принципи формування конкурсних комісій та механізми добору кандидатів, що дозволить провести ротацію кадрів. Наприклад, контрактна форма роботи керівника закладу культури передбачає надання топ-менеджером власного плану роботи на декілька років. Фахівці зазначають, що слід упровадити таку вимогу до керівників, як представлення власної стратегії розвитку, а відведені законодавчою нормою 5 років дії контракту є оптимальним терміном для впровадження суттєвих змін у закладах культури. Також нині керівником державного або комунального закладу культури може стати кожен, хто має досвід роботи у цій сфері, мотивацію та відповідну освіту, адже він повинен вирішувати складні завдання, які стоять перед менеджерами культури [2, с. 12].

11 березня 2016 р. набула чинності Угода між Кабінетом Міністрів України та Європейською Комісією про участь у програмі «Креативна Європа», що уможливило для українських менеджерів та організацій пошук партнерів в інших країнах Європи, повноцінну взаємодію з ними в рамках європейських

мереж і платформ, співпрацю з менеджерами інших країн, розробку спільних культурно-мистецьких проєктів [2, с. 13].

Ми погоджуємося з думкою О. Р. Копієвської, що повноцінне виконання нашою державою своїх функцій щодо розвитку культури та мистецтва передбачає: духовне відродження суспільства; повну відмову від системи концептуально оформлених уявлень, ідей і поглядів на життя (ідеології), яка нависала над нами в минулому; освоєння нового політичного мислення [3, с. 85].

Отже, сьогодні з'явилося нове покоління незалежних менеджерів культури, які реалізують цікаві проєкти, що сприяє вирішенню проблем і покращує ситуацію у сфері культури. Нам потрібно підтримувати розвиток менеджменту у сфері культури, адже, як відомо, успішність і стабільність будь-якої держави визначають не тільки за економічними показниками, але й за рівнем розвитку культури, яка формує «завтра» та надає нам відчуття власної гідності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буценко О. Дві головні проблеми культурного сектора. URL: http://www.ji-magazine.lviv.ua/diskusija/2013/Bucenko_Dvi_golovni_problemy.htm (дата звернення 17.04.2022).
2. Головач Н. М. Менеджмент культури в контексті сучасних соціокультурних перетворень. *Культура і сучасність*. 2017. № 2. С. 10-15.
3. Копієвська О. Р. Трансформаційні процеси в культурі сучасної України : монографія. Київ : НАКККіМ, 2014. 296 с.

Демчук Світлана Адамівна – вчитель-логопед ОЗО «ЗЗСО № 4 м. Ківерці Волинської області»,

Самчук Лариса Сергіївна – кандидат філософських наук, викладач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського».

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ОДНЕ З ОСНОВНИХ ЗАВДАНЬ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Однією з цілей сучасної освіти є задоволення актуальних потреб особистості, суспільства та держави, які виражаються у необхідності виховання всебічно розвиненої особистості, здатної до самоосвіти та самовдосконалення. Нам щодня доводиться ухвалювати велику кількість рішень. Здається природним замислитися над тим, як приймаються ці рішення, оскільки від цього залежить правильність зробленого вибору та ті наслідки, які він може зумовити. Освіта у своїй перспективі повинна базуватися на основі двох взаємопов'язаних ідей: здатності швидко орієнтуватися в обсязі інформації, що швидко збільшується, знаходити потрібне, та вміння осмислити та застосувати

отриману інформацію. Тому, над формуванням таких навичок потрібно працювати уже з початкової школи.

Освітня технологія розвитку критичного мислення на всіх етапах передбачає толерантне ставлення педагога та аудиторії до будь-яких висловлених думок, нехай навіть абсолютно неправильних. Відомо, що дитина не народжується з якимось ставленням до себе та навколишнього світу. Як і всі інші якості її особистості, критичність виникає і розвивається в процесі виховання і навчання, в якому основна роль належить сім'ї та школі. Формування критичності сьогодні є однією з базових передумов підготовки особистості до успішної життєдіяльності у суспільстві.

Під критичним мисленням молодших школярів ми визначаємо самостійне, творче ставлення до навчального матеріалу та інформації, яку учні отримують з інших джерел. До його ознак ми віднесли: незалежність мислення, відносну самостійність думок; опірність до навіювання думок, зразків поведінки, думок інших; критичне ставлення до самого себе, виявлення власних помилок та адекватне ставлення до них; пошукова спрямованість мислення, прагнення до знаходження кращих варіантів вирішення освітніх завдань; вміння брати участь у діалоговій взаємодії.

Як слушно зауважує Н. Ларіонова, «критичне мислення – педагогічний феномен, який дозволяє в умовах інформаційного суспільства з його надвисоким ступенем мінливості й непередбачуваності гармонізувати інтереси людини і суспільства, перетворити людину в суб'єкта, здатного будувати власне життя на засадах життєтворчості й забезпечувати прогресивний сталий розвиток суспільства на засадах демократії» [2, с. 9]. Тому, роботу над формуванням критичного мислення слід починати уже з початкової школи. О. В. Белкіна-Ковальчук у своєму кваліфікаційному дослідженні обґрунтувала та експериментально довела можливість формування критичного мислення молодших школярів у відповідності до їх вікових особливостей [1].

Дослідженню критичного мислення в парадигмі розвитку інтелектуальних здібностей учнів початкової ланки присвячує свої розвідки К. Тамбовська. Вона визначає, що інтерес до розвитку критичного мислення як освітньої технології з'явився в Україні на початку 2000-х, у той час, як в освіті США та Канади цей напрям сучасної освіти розвивається вже майже півстоліття [3, с. 104]. З точки зору філософії освіти, найцікавішими методами розвитку критичного мислення, на нашу думку, є: сенкан – дозволяє ефективно розвивати навички аналізу, синтезу, абстрагування, узагальнення, перевірити за короткий час розуміння учнем теми/тексту, виявити прогалини; есе – спосіб з'ясувати думку учня стосовно того чи того художнього твору, ситуації, приказки чи прислів'я, формувати вміння висловлювати власну думку, аргументувати її; прогнозування за ілюстрацією – дозволяє розвивати навички висловлення власної думки; ромашка Блума – на засадах використання питань таксономії Бенджаміна Блума, американського психолога, можна встановити інформацію на шести рівнях: знання – розуміння – застосування – аналіз – синтез – оцінка, що містять свою систему питань відповідно до кожного з названих рівнів.

Отже, ураховуючи, що в початкових класах формується фундамент розвитку особистості, ми вважаємо необхідним започатковувати формування критичного мислення вже з молодшого шкільного віку. Потрібно працювати над розвитком незалежності мислення, самостійністю суджень, опірністю до навіювання чужих думок, пошуковою спрямованістю мислення молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белкіна-Ковальчук О. В. Формування критичного мислення учнів початкових класів у процесі навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Луцьк, 2006. 21 с.
2. Розвиток критичного мислення молодших школярів в умовах Нової української школи : методичний посібник / автор-уклад. Н. Б. Ларіонова. Харків : «Друкарня Мадрид», 2019. 64 с.
3. Тамбовська К. В. Розвиток критичного мислення як засіб формування інтелектуальної культури учнів початкової школи. *Директор школи*. 2019. № 8. С. 100–105.

Добролюбська Юлія Андріївна – доктор філософських наук, професора, завідувачка кафедри всесвітньої історії та методології науки ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського».

МІФОЛОГІЗАЦІЯ ТА МІФОЛОГЕМИ СУЧАСНОСТІ

Міфологізація суспільної свідомості сьогодні епідемічне розширюється, захоплюючи дедалі більше впливу. Сучасні міфи розростаються подібно до ракових клітин, підпорядковуючи собі життєдіяльність будь-якого соціального організму. Вступаючи в протиріччя один з одним і з зовнішнім світом, вони стають живильним середовищем соціальних конфліктів (етнічних, міждержавних, геополітичних, економічних), стимулюючи глобальну інформаційну війну, яка вже йде.

Першими звернули увагу на процес поширення «нового міфологічного світогляду» філософи постмодерністської французької «хвилі» в особі Р. Барта, Ж. Батая, Ж. Бодрійяра, Ж. Делеза, Ж.-Л. Нансі. Так, Ж. Бодрійяр звернув увагу та актуалізував проблематику та специфіку інформаційної війни [3, с. 33-36]. Р. Барт, одним із перших поставивши питання «Що таке міф в наш час?», зміг визначити точки дотику традиційних та сучасних міфів, вказавши, що будь-який міф – це спосіб означення світу, певна семіотична система [1, с. 73], словесна форма, у яку реальність вливається, застигаючи, як желе; міф не відбиває реальність, а висловлює її, одночасно висловлює «оповідача» (індивіда чи соціум) як певну систему взаємозалежних наративів. Тому міф – це завжди історія (за висловом Р. Барта, слово, обране історією), пов'язана з драматичними, травматичними подіями у житті людини чи народу. Міф – це

так зване «викривлене дзеркало» реальності; спотворюючи, деформуючи реальність, він цим виправдовує себе, тобто набуває власну значимість, визначувану не в категоріях істини, а в категоріях користі; тому міф марно заперечувати, можна лише оцінювати результати його впливу, оскільки він має імперативний, спонукальний характер, заснований на навіюванні і має справляти безпосередній емоційний ефект.

Передумови та причини актуалізації існування міфології сучасності аналізував Ж.-Л. Нансі [6, с. 113-116], відзначаючи, що сьогodнішня захопленість міфами забезпечується соціальною розірваністю та сингулярністю. На те, що «магічні типи поведінки» викликані «сліпим страхом, замороженістю перед розірваним соціальним світом», внаслідок чого людина «заривається в хижий пісок» слів – «дурманних знаків», вказували також і Р. Барт [1, с. 130] та Ж. Батай [2, с. 35-36]. Чим більше відчуття розірваності, розпаду, самотності перед непередбачуваністю зовнішнього світу, тим більше прага міфів, тому що «нам потрібен зримий міф, який би втішав нас щодо нашого кінця» [3, с. 8].

Отже, сьогodenний міф виправдовується самим собою; сенс міфу – у самому міфі. Це відрізняє сучасний міф від традиційних міфів, які завжди були корельовано з дійсністю і виправдовувалися цією самою кореляцією: ефект традиційного міфу полягав у тому, щоб пристосуватися до дійсності. Сучасні міфологеми – результат гіпертрофованого, доведеного до абсолюту слова, що перетворилося на «чисте» висловлювання, «ідеальну подію», що належить виключно простору мови. Тому власне міфічне та логічне в такій міфологемі опиняються спочатку в конфронтації, а потім у реверсії: історії, які спираються на емоційний досвід, «розповідаються» міфом та обґрунтовуються логічно, а потім логічно обґрунтовані версії знаходять «підтвердження» в емоційному досвіді. Безперервна реверсія логічного та міфічного в міфологемі призводить до того, що історія постійно переписується, причому попередні історії не відкидаються остаточно, витісняючись у резервуар «суспільної підсвідомості»; нові історії нашаровуються «згори»; в результаті міф втрачає початкову емоційну однорідність та логічну послідовність, перетворюючись на фрагментовану (пазлову) віртуальну реальність. Тобто міфологема – шарувате утворення, що включає всі варіанти сприйняття як серії початкової історії. Але міф по суті своїй не може бути полілогічним, він прагне однорідності сприйняття, адже лише в такий спосіб можна диктувати волю свідомості. Міф – не рефлексія, а імператив. Тому попередні серії-історії беруться фрагментарно, склеюючись у тій послідовності, яка потрібна в даний момент.

Зіставляючи сучасні міфологеми, міфи минулого та ідеологію, важливо звернути увагу на таке. Традиційний міф створює завжди ієрархічну систему образів. Традиційні міфи завжди були пов'язані з конкретною реальністю, природною чи історичною, хоча, звичайно, відображали не так безпосередньо саму реальність, скільки ставлення до неї, переживання цієї реальності. Традиційні міфи свідчили про підпорядкування людини (суспільства, культури) природній дійсності. Але це була також спроба обмежити вплив природного певними формами, соціальними рамками. У психосоматичному аспекті міфи –

вираз підсвідомості людини, як індивідуальної (поки що розчиненої у соціальному), так і колективної підсвідомості (архетипів). Міфи відображали процес відокремлення людської спільноти від природи, були орієнтовані на минуле, тяжіли до коріння, були засновані на природних емоціях та інстинктах. Міфи одночасно складали всі та ніхто, як казки та приказки (власне, казки і є сформульованим міфами). Міфи можна порівнювати за їхнім значенням в історії та культурі як окремих народів, так і світової спільноти в цілому (міфи про бога, що вмирає та знову народжується, про мандрівки у потойбічний світ, апокаліпсичні міфи тощо) [7, с. 107].

Ідеологія також представляє собою ієрархічну систему ідей. Ідеологія пов'язана виключно із соціальною реальністю, причому не стільки з минулим, скільки зі сьогоденням та майбутнім, орієнтована на майбутнє. У соціальному сенсі ідеологія – не тільки показник впливу суспільства на індивіда, а й спроба подолати цей вплив. Тому саме у модерновому суспільстві з його установками на індивідуальність й виникає особистісне сприйняття дійсності. У крайньому своєму варіанті це вираз масового суспільства; але саме масове суспільство сформувалося в результаті виходу на авансцену історії широких мас індивідів, отримання ними доступу до освіти/влади. Ідеологія надає раціоналізацію соціального та, взагалі, раціоналізацію реальності. Тут немає місця емоціям (або принаймні є прагнення звести емоції до мінімуму): «тільки бізнес (ринок)», або ідеї «соціальної рівності», або навіть «великої нації» – неважливо, які ідеї стають провідними для мас. Важливо, що з цілеспрямованого освоєння цих ідей маси реалізують прагнення впливати на реальність. Тобто ідеї у Новий час впроваджує саме суспільство; окремі його представники, як, скажімо, К. Маркс чи А. Сміт – лише виразники цих ідей. Звідси – віра у об'єктивність законів історії/законів суспільства. Ідеологія поширюється лише у готовому прийняти ті чи інші ідеї суспільстві, тобто завжди іманентна до соціальної реальності. Ідеології порівнюються за результативністю, тобто здатністю охопити якнайбільший соціальний простір і стати двигунами соціального розвитку. Але взагалі, ідеологія похідна від дійсності, є прагненням підкорити реальність, оформити її, впорядкувати, обмеживши її вплив за допомогою розуму [7, с. 112-114].

Міфологема – фрагмент ризоморфної неієрархічної соціальної реальності постмодерну, поліморфної, полілогічної, підкреслено неструктурованої та невпорядкованої. Міфологеми розповсюджуються в суспільстві «радикального плюралізму», де «все можливо» і «все недостовірно» одночасно, у світі непередбачуваному та ще динамічнішому, ніж світ модерну. І якщо Новий час, зневірившись в аксіомі існування бога, знайшов альтернативу в самому людському розумі як трансцендентній основі особистісного та соціального буття, то в сучасну епоху людина втратила всі апіорні установки і трансцендентні ідеї (метанаративи), опинившись віч-на-віч з хаосом і сингулярністю світу. Більше того, боротьба з будь-якими метанаративами та трансгресія як подолання усіляких кордонів (ідейних, соціальних, психофізіологічних) були проголошені принципами сучасного соціального

буття, тому що вижити у світі, зрозумілому як хаос, можна лише, за словами Ж. Дельоза, «упустивши трохи вільного і вітряного хаосу в себе» [5, с. 371].

Фактично міфологема – це штучно сконструйований міф, створений певними соціальними силами чи навіть особами заради певних соціальних цілей. Це не означає, що вона не спирається на якусь значущу історію; це означає, що міфологема створює римейк історії, видаючи його за реальну історію. Перефразовуючи Р. Барта, в сучасному світі робиться фокус: реальність перекидають, витрушують із неї історію і заповнюють... ні, вже не природою, як раніше за Бартом, а тією ж історією, але розірваною, розколотою та фрагментованою. В результаті замість цілісної картини світу ми отримуємо мозаїчну, пазлову, в якій окремі фрагменти-пазли можуть легко і довільно замінюватись іншими, лише схожими за формою, образом.

Впровадження міфологем можливе лише у підготовлене суспільство: досить комфортне матеріальне та соціальне середовище з «кліповим» мисленням [4], оскільки у зіткненнях із реальними соціальними труднощами міфологеми просто розсипаються, а здоровою раціональною культурою сприймаються як девіація. В іншому випадку соціальні сили та еліти, зацікавлені у впровадженні в те чи інше суспільство тих чи інших міфологем, зберігаючи при цьому зв'язки з певним етнічним (державним, мовним) середовищем, тобто будучи носіями певних наративів цього середовища, не будуть достатньо космополітичними, щоб контролювати процес виробництва та розповсюдження інформаційних вірусів, що вкидаються ззовні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барт Р. Мифологии. Москва: Изд-во им. Сабашниковых, 2000. 320 с.
2. Батай Ж. Внутренний опыт. Санкт-Петербург: Аксиома, 1997. 336 с.
3. Бодрийяр Ж. Войны в Заливе не было. Художественный журнал. 1994. № 3. С. 33-36.
4. Гиренок Ф. И. Клиповое сознание. Москва: Проспект, 2016. 256 с.
5. Делёз Ж. Что такое философия? Всемирная философия. XX век. Минск: Харвест, 2004. С. 367-380.
6. Нанси Ж.-Л. Непроизводимое сообщество. Москва: Водолей, 2009. 208 с.
7. Пилюгина Е. В. Неомифология постмодерна. Философия и общество. 2016. №1. С. 104-117.

Єршова-Бабенко Ірина Вікторівна – доктор філософських наук, професор, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова,

Гончарова Ольга Євгенівна – кандидат технічних наук, доцент, Державний університет «Одеська політехніка»,

Козобродова Діна Михайлівна – кандидат філософських наук, психолог КЦ «Альфалогія».

**ВНЕСОК ОДЕСЬКОГО ВІДДІЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО
СИНЕРГЕТИЧНОГО ТОВАРИСТВА У РОЗВИТОК ОСВІТИ У XXI
СТОЛІТТІ – НАЗУСТРІЧ 20-РІЧНОМУ ЮВІЛЕЮ ТОВАРИСТВА
(2002–2022)**

On **May 11-12, 2022**, the annual International research conference "The Days of Science of the Faculty of Philosophy - 2022" will be held by the Faculty of Philosophy of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. В рамках этой конференції планується проведення Special session 1 «*Virtualization of Social Life and Social Self-Organization*» Chair of Philosophy and Methodology of Science and Ukrainian Synergetic Society, на якій обговорюватиметься питання ювілею 20-річчя Українського Синергетичного товариства. Ініціатором, засновником та Президентом цієї спільноти є професор Ірина Серафимівна Добронравова, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії та методології науки Київського національного університету імені Тараса Шевченка, член редколегії журналу «Філософія освіти» (Київ). Ірина Серафимівна ще у 90-ті роки обґрунтувала статус синергетики як загальнонаукової дослідницької програми (1991; 2017). Це дало можливість застосовувати синергетику у дослідженні як природничо-наукових об'єктів, так і гуманітарних, соціогуманітарних, у медицині та техніці. Пошук "порядку", що "формується з хаосу", став для неї метою дослідницького проекту. Українське синергетичне товариство існує з 2002 року як відкрита нерівноважна система, живий дослідницький організм, самоорганізоване суспільство. Завдання, щоб теорії самоорганізації були загальновідомими, щоб синергетичні поняття були роз'яснені, філософськи обґрунтовані. Щоб ті, хто займається розвитком України, розуміли про що йдеться. Якоюсь мірою ми зробили свою справу. Слово "самоорганізація" стало в Україні спільним місцем. Відбулася масштабна інваріантність, а це свідчення самоорганізації серед динамічного хаосу. Новий лад завжди виникає з Хаосу. У проміжках між стійкими станами ситуація має бути хаотизована. Саме зараз синергетика як загальнонаукова дослідницька програма може бути ефективною в умовах такого складного багатовимірного сьогодення.

Одеське відділення Українського Синергетичного товариства, яке існує з 2002 року, очолює професор Ірина Вікторівна Єршова-Бабенко, доктор філософських наук, автор нового наукового напрямку «Психосинергетика» та автор методу «Створююча Сила» (1992; 2015).

В аспекті цих досліджень ми вважаємо, що однією з особливо значущих особливостей системи вищої освіти як соціального інституту та способу соціалізації людини – це швидка зміна соціально-психологічних умов, у яких виявилася людина. Йдеться про зміну параметрів інформаційного середовища як специфічного довкілля людини. З одного боку, це відноситься до суспільства як соціально-інформаційного макросередовища, з іншого – до особистості, внутрішнього, внутрішньопсихічного світу людини.

Як показують наші дослідження, для сучасного життя суспільства характерна ситуація, коли швидкість зміни середовища проживання і пояснень настільки висока, що потрібно перехід до принципово іншої освітньої стратегії. Така стратегія повинна враховувати особливості поведінки нелінійних відкритих самоорганізованих середовищ різної природи, синтезу таких середовищ і особливо зміну цієї поведінки зі збільшенням швидкості, наприклад, інформаційних процесів. Психіка людини та соціум, інформаційне середовище та людський організм, макро- та мікрокосмос тощо, сучасна наука відносить до таких середовищ.

За останні 2,5 тисячі років швидкість інформаційних процесів збільшилася у 10 тисяч разів. Це зумовило висунування нами принципово нових концептуальних основ моделей вищої освіти, які узгоджуються з наукою ХХІ століття, у тому числі з синергетикою та психосинергетикою. У рамках цієї моделі поведінка системи вищої освіти розглядається з позиції явища «середовище в середовищі» як «ціле в цілому»/«ціле-в-цілому» (має на увазі нелінійність середовища і нелінійність цілого). Це знайшло реалізацію в дослідницькій моделі Ольги Гончарової [В–А–С]/[водій–автомобіль–середовище] як самоорганізація порядків різнокласних «цілих»/систем/середовищ при їх з'єднанні без об'єднання (2009; 2022); і в концепті Ірини Вікторівни Єршової-Бабенко «b-p(m/c...)» – «мозок-психіка (розум/свідомість...)» (2019a, b; 2020).

Синергетика/психосинергетика/постнекласична наука припускають становлення принципово нового суб'єкта – суб'єкта, що самоорганізується, у контексті історичного і відкритого діалогу людини зі світом і із собою. Не випадково цим питанням присвячені дослідження молодих одеських філософів-психосинергетиків Діни Козобродової «Психомірність соціальної реальності в аспекті самоорганізації як предмет соціально-філософського та психосинергетичного аналізу» (2020) та Ганни Селіверстової «Хаотизація психомірності соціальної реальності: соціально-філософський та психосинергетичний аспекти».

Зміна «суб'єкта пізнає» «суб'єктом інтерпретуючим», який не так відкриває світ, скільки створює його завдяки своїм інтерпретативним здібностям, що кардинально підвищує рівень відповідальності «людини, що навчається».

Ясно, що такі орієнтири передбачають радикальну трансформацію всієї системи освіти (його цілей, функцій, структури та організації). Це передбачає необхідність зробити метою утворення розкриття людського потенціалу (людяності в людині замість нелюдяності машинних навичок/кодів).

Не випадково один із найавторитетніших українських фахівців у галузі філософії освіти професор, член-кореспондент НАН України, академік НАПН України, ректор Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, головний редактор журналу "Вища Освіта України" В.П. Андрущенко зазначив, що «ідеальної моделі освіти не існує».

«У пошуках нової моделі освіти слід рухатися, – наголошує В.П. Андрущенко – насамперед шляхом творчого відтворення власного культурно-історичного досвіду в його органічній єдності з найновішими досягненнями сучасної науки, культури та соціальної (насамперед педагогічної) практики».

Казанжи Аліна Іванівна – студентка 2 курсу 1 групи історико-філологічного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»,

Науковий керівник: **Петінова Оксана Борисівна** - доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського».

ПОЕЗІЯ І ФІЛОСОФІЯ: ПРЕДСТАВНИКИ ШІСТДЕСЯТНИЦТВА І СУЧАСНОСТІ

Зв'язок поезії і філософії вже став предметом загальної уваги. Проблема спорідненості та відмінності, цієї благодворної напруженості, що є між поезією і філософією, стояла не тільки перед нашими сучасниками. Про «давню незгоду» між цими двома стихіями говорив Платон, виганяв поезію зі сфери ідей та Блага, але сам вдавався до поезій, коли писав містичні оповіді»

Шістдесятництво було кардинальним поворотом до нового бачення світу і людини в ньому. І цей поворот простежується в поетичній творчості поетів-шістдесятників. До них належать: Ліна Костенко, Дмитро Павличко, Василь Симоненко, Микола Вінграновський, Іван Драч, Василь Стус.

"Шістдесятники" - молоде покоління митців початку 60-х років ХХ ст., яке сформувалося під час тимчасової лібералізації суспільного життя в СРСР у 1956 - 1964 рр. Основою світогляду "шістдесятників"стало:

- Культурництво - відстоювання справжньої (а не спрощеної згідно з радянськими постулатами) культуротворчості;
- Лібералізм - свобода у всіх виявах;
- Патріотизм - любов до рідної землі;
- Гуманізм;
- Етичний максималізм та моралізм - мораль як мірило людських вчинків;
- Духовний аристократизм;
- Духовний демократизм.

У багатьох творах Ліна Костенко не просто висловлює почуття, описує певні історичні події, але ставить досить складні питання, на які й намагається самотужки знайти відповідь чи принаймні окреслити шлях пошуку цієї відповіді. Читач сам не помічає, як залучається до філософських пошуків, аналізує та розмірковує разом із автором, ставлячи і собі глобальні питання, шукаючи та розчаровуючись на шляху до пізнання власної істини...

Людське життя є швидкоплинним, ми не маємо змоги виправити, викреслити те, що вже зроблено, тому маємо оцінювати можливі наслідки своїх дій. У простій поетичній формі висловлює поетеса цю думку. Багато розмірковує авторка над проблемою змізнення людської душі, яке не повинне відбуватися.

Для поезії Василя Стуса характерною є пов'язаність її з „філософією існування„- з пошуками і пізнанням людської особистості як індивіду, а отже з філософією екзистенціалізму. „Занурення„ в самого себе, спроба якнайглибше пізнати навколишній світ через власні почуття було одним з головних завдань Стуса - митця. Темі осмислення власного „я„ присвячений вірш „Цей біль — як алкоголь агоній...“. На думку поета, кожен повинен, збагнувши самого себе, пізнавати життя, шукати своє місце в світі, відповідно до того, чого воліє душа.

Василь Симоненко багато розмірковує над призначенням людини, над її місією в цьому житті, над сенсом життя. Розмірковуючи, поет доходить висновку, що одним із головних призначень людини є самозречення в ім'я добра, розквіту країни, добробуту родини та близьких. Роздуми про життя, про людську сутність звучать у віршах «Ти знаєш, що ти людина» і «Я». За словами автора, кожна людина – неповторна особистість, яка повинна мати право на свободу, на визначення своєї людської гідності.

Поетична філософія Дмитра Павличка – це інтелектуальне співвідношення психологічного та гносеологічного, національного та аксіологічного аспектів буття, в якому проглядає національна філософська традиція, підживлена емоційністю гуцульського хлопця, котрий спустився з гір, аби змінити негуманний світ. Основні домінанти Павличкових поезій, зокрема, творів сонетної форми – екзистенційний опір тоталітаризму та автентичне буття гуцула, а також традиційні антитегічні пари – життя і смерть, свобода і добро, неволя і зло. Тематичні домінантами є час, пам'ять, правда, краса, вірність.

Іван Драч – поет широкомасштабний, який дбає про розквіт національної культури, думає про самобутність нашої держави, збереження і розквіт нашої мови як основи духовного життя нації. Тому основні мотиви його лірики – це патріотизм, любов до Батьківщини, віра у всемогутність науки й техніки, розкриття проблем протиборства світлого і темного начал, космосу і хаосу в бутті людини. У творчості митця однією з основних є екологічна тема (“Самотня ластівка”, “Чорнобильська Мадонна”). І. Драч – поет неординарний, зі своїм баченням світу і власним самовираженням. В його ліриці багато символіки, яка допомагає йому показати своє і космічне бачення тієї чи іншої проблеми.

Микола Вінграновський – перший з-поміж рівних у плеяді шістдесятників. У своїй поезії він порушує багато проблем, які хвилюють і змушують замислитись: війна і мир, а в ширшому аспекті – життя і смерть, письменник торкається також питання витоків всього суцього, зокрема витоків та першоджерел нашого народу, його вірувань. Людина у

М. Вінграновського – відправна точка у ланцюгу роздумів, що призводить до кінцевого пункту – існування життя взагалі. Екзистенційні настрої з роздумами над походженням людини, всього суцього є основними в творчості письменника.

Часи змінюються, і приходять нові таланти, які можуть перевершити своїх іменитих попередників. Так було у всіх сферах життя й так буде завжди. Українські письменники відходять від радянських стереотипів та різноманітних комплексів, нав'язаних нашою історією і сьогоденням, та творять нову й сучасну літературу. І цей рух відповідає запитам суспільства, яке теж прагне розвиватися та рухатися вперед. Поети сучасності піднімають дуже важливі теми, такі як: виховання, сенс життя, правильний вибір, значення людини в суспільстві та інші. Яскравими представниками сучасної літератури є : Сергій Жадан, Оксана Забужко, Тарас Прохасько, Юрій Андрухович, Василь Шкляр, Юрій Винничук, Лесь Подерв'янський.

Роль письменника у суспільстві надзвичайно важлива. Письменник — це очі, думки та совість суспільства. Честність, спроможність хоробро дивитися у вічі дійсності і відкрито говорити правду являють справжнього письменника. Їх пильні спостереження, влучні здогадки та передбачення є відгуком часу і в той же самий час — формотворчим елементом історичного періоду та його культурного пласту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пархета Я.В. Поезія і філософія. Філософська лірика Олени Теліги у феноменологічному дискурсі // Современные научные исследования и инновации. 2012. № 2 [Электронный ресурс]. URL: <https://web.snauka.ru/issues/2012/02/6820>
2. Неділько В. Дмитро Павличко // Українське слово : хрестоматія української літератури і літературної критики ХХ століття. У 4 кн. Київ : Рось, 1994. Кн. 3. С. 170–177.
3. Вінграновський М. «За мене відповідає моя творчість» // Тарнашинська Л. Закон піраміди: Діалоги про літературу та соціокультурний клімат довкола неї. – К.: Пульсари, 2001.
4. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ століття – Львів. – 1996. – 633с.
5. Пахльовська О. Українські шістдесятники: філософія бунту//Сучасність. -- 2000. - № 4.
6. Зарецький О. Українські шістдесятники і хрущовська відлига в етнокультурному просторі СРСР // Сучасність. - 1995. - № 4.

Нечерда Валерія Борисівна – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії фізичного розвитку та здорового способу життя, Інститут проблем виховання НАПН України.

АКСІОЛОГІЧНИЙ І АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХОДИ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНО УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ

Формування соціально успішної особистості учня є одним із пріоритетних завдань у системі сучасної освіти. Його вирішення потребує створення в закладах загальної середньої освіти сприятливих умов для інтеріоризації учнями соціально значущих норм і цінностей, активізації їх прагнень бути соціально успішними, обрання ними власних моделей соціальної успішності. З цією метою застосовують різні теоретико-методологічні підходи. Аналіз психолого-педагогічних джерел і масової освітньої практики дає підстави стверджувати, що процес формування соціально успішної особистості учня ефективніше відбувається у річищі акмеологічного й аксіологічного підходів.

Розвиток суспільства неможливий без системи гуманістичних соціально-моральних ціннісних орієнтацій особистості. Ціннісні орієнтації становлять один із критеріїв соціалізації особистості, тому що виконують функції регуляторів поведінки людини, а отже, визначають її функціонування й розвиток, саме тому «система освіти України має формувати у підростаючого покоління внутрішню потребу жити й діяти відповідно до гуманістичних загальнолюдських цінностей» [1, с. 65].

Відтак, в системі освіти реалізація завдань формування соціально успішної особистості учня неможлива без *аксіологічного підходу*, оскільки саме він дозволяє розглядати процес виховання в учня необхідних для соціальної успішності якостей і компетентностей, як засіб формування цінностей, зокрема, загальнолюдських, таких, як життя, свобода, мир, честь, істина, праця, знання, здоров'я, та тих, що останнім часом стали пріоритетними у новій системі координат соціального розвитку суспільства – компетентність, ініціативність, мобільність, асертивність, стресостійкість, конкурентоздатність та ін.

У практиках формування соціально успішної особистості учня за допомогою аксіологічного підходу відбувається виявлення учнем змісту певної цінності і її значення, забезпечується її усвідомлення й емоційно позитивне ставлення до даної цінності, її прийняття та включення у суб'єкт-суб'єктні взаємини учня з дорослими й однолітками та зміцнення ціннісного ставлення до оточуючого у поведінці учня.

Основою *акмеологічного підходу* є орієнтація на «акме» – максимальний прояв особистісного ресурсу, що досягається постійним самовдосконаленням на всіх етапах життя й діяльності людини. Акмеологічний розвиток учня передбачає оптимістичний погляд на нього та його майбутнє. Впровадження акмеологічного підходу у процес виховання соціально успішної особистості забезпечує підвищення в учнів мотивації до ефективної соціалізації, формування в них навичок самостійного цілепокладання і планування,

здійснення вибору пріоритетів, саморегуляції, зокрема, самоконтролю і самокорекції, а також рефлексії, саморефлексії і самоактуалізації, творчої діяльності і соціальної активності, тож «місія акмеологічної школи полягає у допомозі вихованцям оволодіти технологіями життєвого й соціального успіху» [2, с. 31].

Спільними ознаками формування соціально успішної особистості учня в річищі зазначених підходів постає виховання, яке ґрунтується на партнерській взаємодії усіх суб'єктів освітнього процесу та створенні ситуацій успіху, що сприяє становленню соціально зрілої конкурентоспроможної особистості, здатної до саморозвитку і самоосвіти, гармонійної взаємодії з оточуючим світом, прийняття відповідальних рішень та успішної самореалізації у соціумі.

Поєднання аксіологічного й акмеологічного підходів на основі принципу логічної доповнюваності дозволить враховувати можливості освітнього середовища закладу загальної середньої освіти й максимально точно розробити індивідуальну траєкторію формування соціальної успішності учня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вітвицька С. С. Аксіологічний підхід до виховання особистості майбутнього вчителя. *Креативна педагогіка: наук.-метод. журнал*. Вінниця: Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки, 2015. Вип. 10. С. 63–67.

2. *Акмеологія шкільної освіти: наук.-метод. посібник* / За заг. ред. Г. С. Сазоненко. Київ: «Основи», 2010. 560 с.

Нівня Ганна Олександрівна. – кандидат філософських наук, доцент кафедри соціально-економічних дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ

БІНАРНА ЛЕКЦІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Зростання ролі інтернету в житті сучасної молоді породжує принципово нові підходи до пошуку та осмислення інформації. Не можливо не дооцінювати роль, яку інтернет відіграє в навчанні сучасних студентів. Разом із грандіозними перспективами доступу до великого об'єму знань виникають специфічні проблеми. Це, по-перше, змішання достовірної та недостовірної інформації, пов'язане із невмінням студента обирати авторитетні джерела. По-друге, послаблення пізнавальної активності студентів. Це, очевидно, зумовлено доступністю інформації, яка знецінює останню. Парадокс полягає в тому, що впевненість у тому, що будь-яку інформацію можна отримати в будь-який момент призводить до того, що до цієї інформації не звертаються майже ніколи. Третя проблема впливає з другої та полягає в еклекичності знань студентів, невмінні формувати сталі зв'язки між отриманими знаннями. Оскільки робота

з інформацією була спочатку поверхневою, не сформувався належний рівень загальної ерудиції, а головне, система знань.

Розвинуте критичне мислення, активний пізнавальний інтерес та системність знань – запорука професіоналізму будь-якого фахівця. Тож завданням вищої школи є не лише формування у студента специфічних для його кваліфікації знань, умінь і навичок, а й комплексне вирішення трьох вищезазначених проблем.

Однією з основних форм навчання у вищій школі є лекція. Завданням лектора є зорієнтувати студентів в інформаційному потоці, зазначити ключові моменти заданої теми, розставити акценти, вказати на наявні проблеми в даній області та можливі шляхи їх вирішення. Сьогодні окрім традиційної лекції в навчальному процесі отримують поширення її нетрадиційні види, такі як проблемна лекція, лекція із запланованими помилками (лекція-провокація), лекція-конференція, лекція-діалог, лекція-візуалізація, лекція-екскурсія, бінарна лекція та ін. [2]. Ми детально зупинимось на бінарній лекції та покажемо, що така форма заняття здатна як сформувати професійні знання, так і підвищити пізнавальну активність в цілому.

Бінарна лекція – це форма навчання, за якої відбувається проблемне викладання матеріалу у формі діалогу двох лекторів. Діалог може відбуватися між викладачами, між викладачем і студентом, між теоретиком і практиком і под.. Головною умовою бінарної лекції є дискусія, академічна суперечка між лекторами. Такий діалог можна здійснити за наявності проблемного питання через демонстрацію полярних підходів до його розв'язання (Наприклад, суперечка між емпіриками і раціоналістами ілюструється викладачами, як дискусія між представниками цих філософських течій). Діалог можливий між представниками теоретичної та практичної сфер вивчення певної проблематики (наприклад, висвітлення теоретичних аспектів процесу судочинства викладачем, доктором юридичних наук та окреслення практичної сторони питання його опонентом, практикуючим суддею, показ розбіжностей між теорією і практикою). Також предметом обговорення на бінарній лекції може бути міждисциплінарна проблема, в такому випадку доцільно залучити до діалогу представників різних кафедр (наприклад, філософа і правознавця для більш глибокого та всебічного огляду певного питання з дисципліни «Філософія права»).

Бінарна лекція, як і традиційна, складається із вступної, основної, та заключної частин. На основну частину припадає наукова дискусія, а у заключній частині активно задіяні студенти, оскільки їм пропонується висловити власну думку щодо зазначеної на лекції проблеми. Студенти також здатні впливати на хід дискусії, оскільки питання від аудиторії є припустимими і навіть бажаними. Таким чином, студенти спочатку є активними учасниками лекції. Необхідність зробити вибір пробуджує пізнавальний інтерес, факт дискусії активізує критичне мислення, а всебічний розгляд теми формує системність знань з даного питання. Матеріал, отриманий студентами на подібній лекції, не лише краще засвоюється, але й довше зберігається в пам'яті, оскільки ці знання стають для студента емоційно забарвленими. Дискусійна

форма заняття в перспективі вчить молоду людину «широко» дивитися на проблему, уникати стереотипів, звільняє мислення від догматизму та однобічності підходу.

Для максимальної демократизації спілкування лекторів і студентів доцільним буде поєднання форматів бінарна лекція та круглий стіл. В такому випадку здобувачі із самого початку дискусії будуть приймати активну участь в обговоренні зазначених проблемних питань. При цьому окрім лекторів-спеціалістів такий формат передбачає наявність в аудиторії лідера-організатора, чиє завдання слідкувати за регламентом, дисциплінувати

учасників бесіди, тощо [1, с. 52-53]. Подібна взаємодія студентів одне з одним та з викладачами відповідає актуальній сьогодні інтерактивній моделі навчання. Результатом такої співпраці є розвиток у здобувачів комунікативних здібностей, креативності, професійних та життєвих компетенцій [3, с. 104].

Щоб бінарна лекція була ефективною та мала вищезазначені позитивні наслідки, викладачам слід провести ретельну підготовку заняття. Важливим є високий рівень комунікативної культури, ерудованості та професійності ораторів. Для плідної змістовної дискусії важливо правильно обрати тему. Бажано, щоб у студентів був наявний певний рівень знань з даного питання, отже для вступних тем бінарна лекція не буде ефективною, її краще застосовувати для викладання підсумкових тем. Обов'язковим є розробка приблизного сценарію заняття і навіть репетиція, адже важливо правильно використати відведений час [2]. Втім, лектори повинні бути готові до імпровізації, що потребує від них, як було зазначено, ерудованості та високого рівня комунікативної культури. Важливо, щоб діалог між опонентами був конструктивним, академічним, забороняються некоректні засоби суперечки, такі як сповідування подвійних стандартів, використання софізмів та ін..

Отже бінарна лекція є актуальною та ефективною формою навчання у вищій школі. Таке заняття формує мотивацію навчально-пізнавальної діяльності студентів, сприяє розвитку критичного мислення, комунікативних здібностей, систематизації знань. Підготовка до бінарної лекції – відповідальне та складне завдання, що потребує від викладачів активізації всіх професійних знань і навичок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Брюховецька О. В. Інноваційний формат університетської лекції в сучасному освітньому процесі // Післядипломна освіта в Україні. 2012. № 2. С. 50–54.
2. Караван Ю.В., Саницька А.О., Ташак М.С. Нетрадиційні форми лекцій у вищій школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://nauka.zinet.info/15/karavan.php>
3. Чурсинова О. Ю. Використання інтерактивних методів навчання у вищому навчальному закладі // Університет online. Освіта в умовах пандемії // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 7 квітня 2021 р.). Одеса, 2021. с. 104-106.

Парадюк Олена Олександрівна – аспірантка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

НЕОАРХАЇЧНІСТЬ ІСТОРИЧНОЇ САМОСВІДОМОСТІ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Проблему історичної самосвідомості останніми роками піднімають при вивченні багатьох соціальних проблем. Особливої актуальності вона набуває у контексті філософського аналізу феномену глобалізації, особливостей її прояву, а також їх наслідків у суспільстві. Звідси зростання інтересу людей до історії свого народу, національного коріння, цінностей та традицій, потреба у відновленні культурного минулого. Усе це – найважливіші чинники формування та розвитку національної історичної самосвідомості. Причому слід підкреслити, що цей інтерес не тільки не вщухає, але багато в чому народжується наново всупереч думці дослідників постмодерністських реалій, які вважають, що в умовах сучасного капіталізму він є втраченим, якщо не зовсім неможливим.

Французький історик-медієвіст Жак Ле Гофф виділив три основні причини сучасної популярності книг про культуру епохи Середньовіччя: 1) виникнення нового примітивізму; 2) інтерес до культурного коріння; 3) відродження інтересу до екзотичного. Позначені тенденції певною мірою притаманні як французькій культурі, така й сучасній культурі загалом.

Про неопримітивістський (неоархаїчний) поворот у сфері суспільної свідомості пишуть багато дослідників соціокультурних процесів, при цьому вони прагнуть пояснити, яким чином підданий свого часу деконструкції примітивізм був заміщений неопримітивізмом. Так, В. Лі, відзначаючи, що теорія примітивізму у ХХ столітті використовувалася насамперед для критики кризи західної цивілізації, як якась антитеза Заходу, який, до речі, і створив саму ідею примітивізму, наголошує, що головною відмінністю неопримітивізму є акцент на абсолютно відмінному, або радикальній несхожості. Неопримітивізм розглядається ним у взаємозв'язку з екзотизацією, яку говорить і Ж. Ле Гофф. Лі пише: «Неопримітивізм, який відмовляється ідентифікувати себе з примітивізмом, буде в змозі, як і постструктуралістська теорія, оминати проблеми, що асоціюються з репрезентаціями іншого, але цим він не зможе уникнути подальшої проблеми екзотизації, яка утворює саму основу критичного поділу, що робить можливою критику сучасного Заходу» [8, р. 37]. Звернення до архаїчних форм життєстрою (неоархаїка) стає однією з характерних рис сучасного соціокультурного життя, висловлюваннями якої у сфері, наприклад, історичної свідомості можуть виявитися різні прояви останнього, у тому числі й крайні, що часто не піддаються раціоналізації.

А. Чучин-Русов, характеризуючи прояви неоархаїки, зазначає: «Сьогодні можна говорити про тенденцію архаїзації сучасного суспільства, позначаючи історико-культурну ситуацію як «неоархаїку». Архаїчний характер

проявляється у всіх культурних пластах і явищах, найповніше він втілюється у феноменах масової культури. Переважна більшість жанрів масової культури постає як сукупний сучасний міф із усіма його атрибутами, як своєрідна міфологія, що існує не тільки у формі ідеології, а й у вигляді реалізації базових архаїчних структур свідомості, серед яких своєю фундаментальністю виділяються архетипи простору та часу. Мова, звичайно, не йдеться про регрес масової свідомості до архаїчних форм; архаїка та міф тут взагалі не оціночні категорії. Швидше можна говорити, що у масовій свідомості виявляються самі міфологічні структури, тоді як його зміст може й не бути міфологічними» [6, с. 170]. Більшість дослідників неоархаїчних, неоприми́тивістських елементів сучасного культурного життя виділяють і такі його риси, як анонімізація культури, дераціоналізація свідомості. Р. Барт, здійснюючи аналіз міфологічної свідомості сучасної людини, зауважує, що сучасна свідомість, стикаючись з незрозумілим, використовує принцип символізації, яка найчастіше проявляється як наділення явища принципово новим змістом. А оскільки це «щось означає», воно стає вже не таким небезпечним. На його думку, міфологічна свідомість покликана вирішити проблему наділення значенням всього, із чим стикається людина. Таким чином, і сучасна людина не може обходитися без міфологічних засад осмислення дійсності. Про цю особливість міфологічної свідомості пишуть усі визнані дослідники міфу: О. Ф. Лосєв, Л. Леві-Брюль, М. К. Мамардашвілі, Я. Е. Голосовкер та ін.

Г. В. Костина, розмірковуючи про архаїзацію сучасного культурного ландшафту, пише: «В якості первинної форми цілісного світогляду, що має дотеоретичний характер, міф існує у вигляді складової будь-якої культури, будучи універсальною формою предметності, з одного боку, гіпотетичних уявлень про реальність, стаючи інформаційно-технологічним забезпеченням діяльності, з другого – різних колективних фобій, відповідаючи латентним інтенціям масової свідомості» [3, с. 307]. Переплетення міфологічних елементів з ірраціональними структурами масової свідомості – та особливість, облік якої є надзвичайно важливим при аналізі проблеми історичної самосвідомості.

За зауваженням Л. Г. Юніна, міф не є вигадкою чи фікцією, не є фантастичним проявом уяви. Міф «є реальність, бо впливає на реальність, змінюючи її, створюючи чи руйнуючи». Дослідник підкреслює особливе значення міфологічних пластів свідомості на формування історичної та національної ідентичності. «Міфологічна ідентичність, – вважає він, – це справжня національна ідентичність, і вже на її основі створюються культурна та політична «надбудови». Це не міф, який відображає минуле, а міф, який є сьогодишньою реальністю» [2, с. 210].

Історична ідентичність формується на різних рівнях. Так, «народ вкладає у формування міфотворчості нації переважно зміст свого несвідомого – це відбитий у символах досвід попередніх поколінь, еліта – концептуальне бачення всієї міфологічної конструкції та гру образів – політичну рекламу та національний ритуал. Стійко відтворювана міфологія стає основою національної ідентичності» [4].

Звернення до архаїчних пластів світосприйняття обумовлено кризою раціональних підстав пояснення дійсності.

Переплетення різнорідних пластів, елементів свідомості, поєднання неопримітивістських тенденцій з постмодерністськими течіями культури з їхньою зосередженістю на антропологічних аспектах культурної діяльності, нерозривний зв'язок національно-етнічних та політичних проблем – це фактори, які слід враховувати при аналізі сучасних національно-ідентифікаційних процесів. Ю. Чернявська вважає, що «певні типи міфів невіддільні від етнічної ідентичності. Так, етнос не обов'язково володіє власною територією, але в будь-якому разі самосвідомість його членів передбачає певний міфічний образ «землі обітованої», яка є об'єктом шанування та тяжіння, чому сприяють, наприклад, паломництва, що дозволяють символічно відновити зв'язок зі священною землею» [5, с. 90].

Сучасна соціокультурна ситуація характеризується співіснуванням різнорідних тенденцій, що впливають на формування історичної самосвідомості та національної ідентичності. Можна фіксувати етнодиференціюючі, етномобілізуючі тенденції, у функціонуванні яких важлива роль належить і образу Іншого як засобу демаркації «свого» та традиції як одного з найважливіших механізмів збереження етноспецифічності та національно-етнічної самоідентифікації. У той же час усі відомі дослідники глобалізаційних процесів підкреслюють відмітні тенденції гомогенізації та детрадиціоналізації культури у світі, що чітко проявляються. У цьому зв'язку Т. Хоган із посиланням на Р. Робертсона стверджує: «Ми є свідками як одностороннього процесу “вестернізації”, “модернізації”, “секуляризації” чи будь-яких інших однофакторних “ізацій” чи “змів”. Для того щоб зрозуміти глобалізацію як щось більше, ніж сучасний наслідок просторово-часової компресії, нам необхідно також осмислити “виникнення глобальної свідомості”, що веде до небачених досі проявів локальних ідентичностей та традицій у невідомих досі конфігураціях та реконструкціях сучасного, до-сучасного, що суперечить сучасному та постсучасному» [7, р. 290].

Аналіз проблем формування та функціонування національно-етнічної самосвідомості необхідно передбачає дослідження різних аспектів історичної свідомості, оскільки ці феномени перебувають у діалектичній єдності. Сьогодні, як вважають багато дослідників, у суспільстві зростає роль історичної свідомості, відбувається її активізація і це породжує необхідність всебічного вивчення даного явища. Людство завжди ставить питання про своє існування в історії, сенс історичного буття, але в перехідні, нестабільні епохи інтерес до цих питань різко зростає, оскільки швидкі зміни у світі не можуть бути осмислені і вирішені поза історичним підходом. Як зазначає Р. Арон, після Другої світової війни суспільства знають, «що ніколи не мали такі можливості створювати та руйнувати, що ніколи вони не були об'єктом та суб'єктом таких швидких і глибоких змін, як у наш час» [1, с. 282].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арон Р. Лекции по философии истории. Курс лекций в Коллеж де Франс. Москва: ЛИБРОКОМ, 2010. 336 с.
2. Ионин Л. Г. Социология культуры. Москва: Изд. дом ГУ ВШЭ, 2004. 427 с.
3. Костина А. В. Массовая культура как феномен постиндустриального общества. Москва: КомКнига, 2006. 350 с.
4. Савельев А. Политическая мифология. URL: <http://savelev.ru/books/content/?b=4>
5. Чернявская Ю. В. Народная культура и национальные традиции. Минск: Беларусь, 2000. 199 с.
6. Чучин-Русов А. Книга эпохи новой архаики. Общество и книга: от Гутенберга до Интернета. Москва: Традиция, 2000. С. 169–184.
7. Hogan T. Globalization: Experiences and Explanations. Social Self and Global Culture. Eds. P. Beilharz, T. Hogan. Oxford: Oxford Univ. Press, 2002. P. 275–291.
8. Li V. The Neo-Primitivist Turn: Critical reflections on Alterity, Culture and Modernity. Toronto, Buffalo, London: Univ. of Toronto Press Inc., 2006. 437 p.

Самчук Лариса Сергіївна – кандидат філософських наук, викладач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ВИЩА ОСВІТА ЯК ПРОЄКТ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Для сучасного українського суспільства вища освіта визначається фундаментом особистісного розвитку, пріоритетною галуззю державної політики, тому не випадковим є інтерес учених до дослідження різних аспектів функціонування вищої освіти. З точки зору соціокультурного проектування, вищу освіту теж можемо розглядати як проєкт, спрямований на формування світогляду особистості, озброєння її знаннями, виховання патріота та громадянина своєї держави. А оскільки ці стратегічні завдання є внеском у майбутнє, то від їх виконання залежатиме майбутнє народу та культури.

Як слушно зауважують науковці Н. Івановська, В. Шульгіна, О. Яковлев, соціокультурне проектування – це органічний синтез культурного та соціального аспектів людського буття, спрямований на розвиток соціуму на засадах інноваційних технологій зі збереженням особливостей національного менталітету та архетипів культури нації. Воно містить у собі інноваційну та дослідницьку діяльність [1, с.8]. Конкретизуючи ці види діяльності, зазначимо, що інноваційна діяльність полягає у впровадженні соціокультурних проєктів у сучасному українському суспільстві, а дослідницька – у реалізації концепції проектування як технології, механізму. На думку І. Петрової, проєкт

тлумачиться як сукупність взаємозалежних заходів, спрямованих на досягнення поставленої мети при обмежених часових, бюджетних, кадрових та інших ресурсах [2, с. 12].

В межах теорії проєктування визначаємо, що вища освіта є проєктом соціокультурного розвитку сучасного українського суспільства, бо для неї як для проєкту характерні наступні ознаки:

- цілеспрямованість: у широкому сенсі – функціонування системи вищої освіти направлене на інноваційний розвиток країни, самореалізацію особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях. У вузькому сенсі – це спрямованість на оволодіння конкретною особистістю знаннями, уміннями, навичками, набуття поглядів, цінностей, інших особистих якостей, які визначаються в рамках кожної конкретної освітньої програми як програмні результати навчання.

- цілісність – забезпечується завдяки функціонуванню освітнього середовища, або, згідно з теорією соціокультурного проєктування – поля життєдіяльності, яке не просто надає можливості для формування індивідуальної освітньої траєкторії кожного здобувача, але й передбачає заохочення студентів до участі в соціокультурних проєктах, програмах академічної мобільності, в тому числі міжнародної. Це сприяє розвитку культурного потенціалу нашої держави, зростанню її позитивного іміджу на міжнародній арені: до наших закладів вищої освіти вступають на навчання іноземні громадяни, зокрема, на освітні програми спеціальностей галузі знань 02 Культура і мистецтво – 024 Хореографія, 025 Музичне мистецтво, 028 Менеджмент соціокультурної діяльності.

- обмеженість у часовому просторі – ця ознака зафіксована у кожній конкретній освітній програмі за кожним освітнім рівнем.

- інноваційність – вища освіта як проєкт соціокультурного розвитку сучасного українського суспільства постійно вдосконалюється, завдяки розробкам учених з актуальних питань, упровадженню технологій дистанційного навчання, реалізації студентоцентрованого навчання. Приміром, в Університеті Ушинського успішно функціонує система дистанційного навчання на базі платформи Microsoft Office 365 (Teams). Інноваційність сучасної вищої освіти зумовлена об'єктивними причинами еволюційного розвитку соціуму.

- адаптованість до зовнішніх умов – навіть в умовах пандемії коронавірусу, в умовах збройної військової агресії, розпочатої росією, вища освіта продовжує своє функціонування – українські ЗВО було переміщено з тимчасово окупованих територій, розпочато освітній процес у дистанційній формі, науково-педагогічні працівники та здобувачі демонструють власну активну громадську позицію, взаємну повагу, партнерство. З цього випливає ще один важливий аспект – для реалізації проєкту важливою є техніка комунікації та здатність застосовувати партнерські технології. Середовище проєкту, його учасники, члени проєктної команди, зацікавлені особи породжують величезну кількість взаємозв'язків та інформаційних потоків.

Отже, вища освіта сьогодні – це глобальний соціокультурний проєкт розвитку сучасного українського суспільства, стратегічними завданнями якого є формування особистості, яка засвоює соціокультурні норми поведінки, що мають культурно-історичне значення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Івановська Н. В., Шульгіна В. Д., Яковлев О. В. Соціокультурне проектування в мистецтві: теорія та практика : підручник. Київ : Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2018. 196 с.

2. Петрова І. В. Проектування в соціально-культурній сфері : навчальний посібник. Київ : Вид-во КНУКіМ, 2007. 372 с.

Семанчук Анна Сергіївна – студентка I року навчання за другим (магістерським) рівнем ОПП Філософія соціально-гуманітарного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,

Науковий керівник – **Самчук Лариса Сергіївна**, кандидат філософських наук, викладач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПРОЄКТ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Сучасне суспільство активно зазнає змін і розвитку соціальних і культурних систем. Ми переходимо з одного стану в інший під впливом зміни системи цінностей. Саме цей перехід, опанування та адаптація до нового є соціокультурним розвитком суспільства. Зміни, яких зазнає суспільство в цей момент, торкаються різноманітних сфер життя, і одним із найважливіших завдань проєкту соціокультурного розвитку суспільства є формування здорового способу життя (ЗСЖ) особистості.

Суттєву роль у формуванні здорового способу життя та профілактики хвороб відіграють громадські організації. Активне, впливове і розвинене громадянське суспільство є важливим елементом будь-якої демократичної держави та відіграє одну з ключових ролей у впровадженні нагальних суспільних змін і належного урядування, в управлінні державними справами та вирішенні питань місцевого значення, розробці й реалізації ефективної державної політики у різних сферах, утвердженні відповідальної перед людиною правової держави, розв'язанні політичних, соціально-економічних і гуманітарних проблем [4, с. 48].

Соціокультурний розвиток базується на цінностях, яким віддає перевагу особистість у своєму житті. Та перш за все, коли ми говоримо про особистісні цінності, провідну, основоположну роль серед усіх відіграють фізіологічні цінності. Людина повинна бути задоволена на шаблі первинних (фізіологічних) бажань: їжа, вода, повітря, сон, здорове тіло, – для продуктивності на вищих рівнях ціннісної ієрархії. Усі ці компоненти фізіологічних потреб поєднуються і знаходять своє місце у дотриманні здорового способу життя особистістю.

Особистість – це соціальна категорія, частина соціуму, суспільства, а отже усе суспільство повинно звертати особливу увагу на ведення ЗСЖ особистістю. Здоров'я, як сукупність фізичних, духовних і соціальних якостей людини, є основоположним елементом довголіття та базою для здійснення творчих планів, максимальної працездатності, створення сім'ї, продовження роду. Аби зберегти здоров'я варто докладати зусиль, оскільки стан здоров'я людини залежить на 20 % від спадковості, на 10 % від рівня розвитку медицини, на 20 % від стану довкілля, і основні 50% – від способу життя [1]. Дотримуючись здорового способу життя, ми запобігаємо розвитку захворювань, зміцнюємо організм та покращуємо загальне самопочуття людини. Та його формування залежить тільки від нас самих, наших переконань, пріоритетів, світогляду.

Серед напрямів залучення молоді в реалізації соціокультурних проєктів, спрямованих на формування ЗСЖ, виділимо такі основні: підготовка молоді до роботи в соціальних проєктах; пошуково-дослідницька робота – вивчення проблем дітей і молоді з метою обґрунтування форм роботи щодо формування ЗСЖ завдяки проведенню опитувань; профілактика шкідливих звичок шляхом проведення інформаційних заходів у молодіжному середовищі: лекторські групи, волонтерська діяльність, конкурси тематичного спрямування; вплив на формування соціальної політики, спрямованої на ЗСЖ.

Упровадження здоров'язбережувальних технологій у практику сучасного суспільства є одним із пріоритетних напрямків управлінської діяльності. Слід зауважити, що здоров'язбережувальна філософія не може бути представлена як конкретна освітня технологія. Форми, методи і засоби розв'язання проблеми здоров'язбереження характеризуються багатовекторністю напрямів впливу і включають різні форми діяльності: пізнавальну (уроки, консультації, додаткові та факультативні заняття), організаційно-виховну (години спілкування, конференції, робота над проєктами, екскурсії, гурткова робота тощо).

У сьогоденні науково-технічний прогрес зменшує рухову активність людини на робочому місці та в домашніх умовах. Тому, основну частину фізичних навантажень створює фізична культура і спорт, а виділяти час на фізичні активності в сучасному соціумі дуже важко, через щільні графіки дня або перевагу інших справ над справами здоров'я. Важливо говорити про те, що здоровою людина буде не лише завдяки спорту. Безпосередньо вплив має екологічне середовище в місці проживання, харчування, графік сну, емоційний фон та багато інших елементів формування здорової особистості. Для дієздатності організму людини в статусі «Здоровий» потрібно призвичаїтись до комплексу здорового способу життя.

Призвичаїти свій організм до певного графіка може бути непросто, місяцями навіть важко, однак ці зусилля будуть винагороджені силою і міццю організму в боротьбі із зовнішніми шкідливими чинниками. Під здоровим способом життя слід розуміти типові форми та способи повсякденної життєдіяльності людини, які зміцнюють і вдосконалюють резервні можливості організму, тим самим забезпечуючи успішне виконання своїх соціальних і професійних функцій незалежно від політичних, економічних і соціально-психологічних ситуацій [3].

Наше суспільство має потребу здорового духу і тіла. Важливо на суспільному рівні, завдяки соціокультурним проєктам, забезпечувати об'єднання спільноти над досягненням цілі «В здоровому тілі – здоровий дух». Спосіб життя має найбільший вплив на стан здоров'я, а здоровий спосіб життя, в свою чергу, закладає фундамент гарного самопочуття, зміцнює захисні сили організму та розкриває потенційні можливості самореалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Здоровий спосіб життя – шлях до здоров'я : веб-сайт. URL: <https://zdrav.ck.gov.ua/uk/content/zdorovyuy-sposib-zhyttya-shlyah-do-zdorovya> (дата звернення 03.04.2022)
2. Здоровий спосіб життя : веб-сайт. URL: <https://vmc.vn.ua/homepage/statut-koledzha/item/10-dictum-varius-risus-neque?showall=1> (дата звернення 05.04.2022)
3. Формування здорового способу життя : веб-сайт. URL: <https://velykoseverynivska-silrada.gov.ua/formuvannya-zdorovogo-sposobuzhyttya/> (дата звернення 06.04.2022)
4. Формування здорового способу життя : навчально-методичні рекомендації / Андріюченко Т. та ін. : за ред. О. Вакуленка. Київ : ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2018. 100 с.

Семко Яна Сергіївна – кандидат філософських наук, викладач кафедри всесвітньої історії та методології науки ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

ПОШИРЕННЯ КОНСЬЮМЕРИЗМУ В ІДЕОЛОГІЧНИХ ОБРІЯХ ПОСТМОДЕРНУ

Сфера постмодерну глобальна за своїми масштабами, тому що стосується світосприйняття, реакції сучасної людини на те, що відбувається у світі, причому реакції швидше не раціональної, а емоційної. Це явище отримало назву «постмодерністської чутливості» [4, с. 205] і стало одним із ключових понять постмодернізму. У західній теорії постмодернізм визначається як вираз «духу часу» у всіх сферах людської діяльності: мистецтві, соціології, філософії, науці, економіці, політиці [4, с. 201], а його домінуючою ознакою оголошується

еклектизм як нульова ступінь загальної культури [7, р. 334-335]. Значну роль тут відіграють ЗМІ: вони пропагують гедоністичне ставлення до життя, розкручують споживчий тип особистості.

В теорії споживання склалася бінарна система сутнісного підходу до цього явища: з одного боку, споживання сприймається як вибір, купівля, використання товарів (чи послуг), з іншого боку, як виробництво і тлумачення символів (або символів). На наш погляд, акцент потрібно робити саме на останньому варіанті підходу, типовому для постмодерністського напрямку. В цьому ракурсі найбільш вагомих теоретичний пласт дослідження цієї проблематики найвагомніше представлений у роботах В. І. Ільїна [2, 3] та Ж. Бодрійяра, що позиціонує споживання як діяльність, пов'язану з «систематичним маніпулюванням знаками» [1, с. 213].

У дослідженнях кінця ХХ ст. консьюмеризм постає як процес не тільки суто економічний, але й переважно соціальний, що активно експлуатує культурні знаки та символи. Консьюмеризм обумовлений не стільки базовими потребами, скільки символічним змістом, який суспільство вкладає в речі, так він стає для масової аудиторії «знаковим» способом інформування оточуючих про свій статус. Як зазначав Ж. Бодрійяр, «споживаються не самі речі, а саме відносини – присутні та відсутні, включені та виключені одночасно» [1, с. 214]. Консьюмеризм може бути представлений і у своєму стандартному варіанті (споживання за наявності потенційних можливостей), і в прихованій формі (споживання як об'єктивно не реалізоване, але пристрасно бажане). Для останньої групи консьюмерів важливою є статусність вживання тієї чи іншої речі, самоідентифікація, що залучає споживача у світ специфічних культурних символів та цінностей. Предмети споживання можуть не фіксувати соціальний статус свого власника, але бути засобами конструювання образу людини такою, якою вона хоче здаватися. Відповідно, процес покупки щоразу — це і є уявний перебір своїх ідеальних «я», під час якого споживач уявляє, які речі йому потрібні, щоб через них позначити різноманітні сторони своєї особистості.

Найважливішою рисою суспільства споживання є підміна загальнолюдських, духовних цінностей у житті матеріальними, причому друкованим рупором даної ідеології, вважають дослідники цієї проблеми, є саме глянцові журнали. Читаючи глянцевиі споживчий журнал типу *lifestyle* або *luxury*, ми отримуємо уявлення про елітарний стиль життя, інформацію про дрес-коди, про систему тих знаків, завдяки яким можна бути маркованим як «свій» у тій тусовці, до якої хочеш належати. Причому отримуючи цю інформацію, що стосується самих різних сторін взаємовідносин зі світом, між рядками людина вбирає філософію, спосіб мислення, способи комунікації та взагалі мову, які притаманні цій соціальній групі. Таким чином, знаковий характер споживання формує таке постмодерністське явище як віртуалізація дійсності. Мас-медіа містифікують масову свідомість, маніпулюють нею, породжуючи удосталь міфи та ілюзії – все те, що визначається як «хибна свідомість» [4, с. 219].

З усіх постмодерних властивостей сучасного журналізму (симультанність, кліповість, змішання стильових елементів, мультимедійність,

фрагментарність, релятивізм, різношвидкість інформаційного часу, сумісність інформаційного простору) до сфери дослідження «суспільства споживання» насамперед включаються масовізація, віртуальність та стереотипізація. Сучасні мас-медіа віддають перевагу шаблонним ідеям, а не глибинному аналізу, а «плоскі характери» медійних персонажів витіснили багатогранний психологізм художніх образів журналістської публіцистики. У результаті під впливом ЗМІ формуються стереотипи масової свідомості, реакцією на які стає ігрова сутність постмодерну.

Незважаючи на неодноразове підкреслення важливої ролі масової комунікації, у більшості робіт, написаних у руслі постмодерністських побудов, самі ЗМІ не отримали достатньо повного розгляду. На наш погляд, цікавого ракурсу ця проблема набуває при аналізі сучасних журнальних брендів, як явища, що перебуває на стику постмодернізму та споживання: з одного боку, бренд – це торгова марка, на яку має реагувати споживач, а з іншого боку, бренд – це знак, символ, покликаний у культурі постмодерну підкреслити заміну раціонального мислення асоціативним, причому у його спрощеному, стереотипному варіанті. Найбільші медіа-компанії пропонують глобальні, наднаціональні моделі споживання, посилюючи таким чином тенденцію поширення єдиних зразків споживання по всьому світу. Глобальна стандартизація базується на однорідності потреб та інтересів аудиторії. Як влучно зазначає В. В. Хорольський «важливою характеристикою епохи постмодерну стає глобалізація, що несе з собою уніфікацію стандартів та цінностей» [5, с. 71].

В результаті журнальні бренди розповсюджуються в абсолютно нових формах, а отже, правила «ігри зі споживачем» постійно оновлюються за рахунок нових проектів в Інтернеті, мобільної телефонії. Ці проекти мають спільний бренд, а от контент не повинен тотально відтворювати журнальний формат, тому що для інтернет-порталу журнального контенту недостатньо. «Гра з читачем» у нових форматах передбачає багаторазове збільшення обсягу, можливостей та послуг інтернет-проекту для того, щоб він відповідав потребам користувача. У будь-якому разі, у світі постмодерну виживають найбільш мобільні та схильні до конвергенції видання, які зуміли органічно поєднати цифрову реальність із традиційними цінностями консьюмеризму. У зв'язку з цим, перевага усталених брендів відповідає тенденції стереотипізації свідомості глобальної аудиторії, для якої бренд – це «упаковка» медійного продукту, зручніша для тиражування контенту. Оскільки споживач переважно орієнтований на глобальні знаки, саме філософія постмодерну працює на посилення уніфікації та моделювання стереотипної реальності у глобальних масштабах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бодрийяр Ж. Система вещей. Москва: РУДОМИНО, 2001. 224 с.
2. Ильин В. И. Поведение потребителей. Краткий курс. Санкт-Петербург: Питер, 2000. 223 с.

3. Ильин В. И. Социальное неравенство. Москва: Институт социологии, 2000. 280 с.
4. Ильин И. П. Постструктурализм. Деконструктивизм. Постмодернизм. Москва: Интрада, 1996. 256 с.
5. Хорольский В. В. Зарубежная публицистика в эпоху Постмодерна: Проблемы анализа медийных дискурсов. Воронеж: Кварта, 2012. 146 с.
6. Шкулев В. М. Журнал в его традиционном формате остается на бумаге. Медиатренды. 2010. № 10 (15). С. 4.
7. Lyotard J.-F. Answering question: What is postmodernism. Innovation/Renovation: New perspectives on the humanities. Madison, 1983. P. 334–335.

Скловський Ігор Зіновійович – доктор філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

Аксьонова Віра Ігорвна – доктор філософських наук, доцент кафедри професійної педагогіки та соціально-гуманітарних наук Льотної академії Національного авіаційного університету

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ СКЛАДНИК ГУМАНІСТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МОЛОДІ

*«Всі науки необхідніші за філософію,
але немає жодної, кращої за неї»
(Аристотель)*

Бурхливий розвиток соціокультурологічних інтенцій в останні десятиріччя спричиняє нагальну потребу систематизації соціально-філософських компетенцій та визначення відповідних методологічних принципів, як покращення базового диференційно-поняттєвого сенсу буття. Поряд з розв'язанням цілої низки самостійних завдань з природничих наук та відповідного громадського дорослішання молоді, філософія освітоцентризму має постати і як необхідний елемент підготовки фахівців з гуманітарних наук, інженерно-технічних, але в контексті деяких інтенцій гуманістичних спеціалізацій. Тим паче, що цілісний розгляд філософії культури стає неможливим без елементів діалектико-метафізичного аналізу реальних предметно-емпіричних практик, що охоплюють усі сфери техногенної цивілізації. Разом з тим, певні дослідження у цьому напрямку здійснили такі вчені, як Є.Бистрицький, Є.Борінштейн, І.Бичко, М.Кисельов, В.Крисаченко, С.Кримський, М.Попович, А.Колодний, Л.Філіпович. Виходячи із вимог освітоцентризму, найактуальнішим ми бачимо постнекласичне дослідження соціокультурної парадигми складової філософії як гуманістичної надійності

молоді, виявлення її взаємозалежності із старшим поколінням, за екстремальних умов тощо.

На основі досвіду гуманізації навчання в сучасній Україні розглянуто соціально-культурологічні аспекти патріотичної, професійної та корпоративної культури молодого фахівця та організаційної культури філософа-наставника. Філософський аналіз існуючої практики гуманістичної підготовки яскраво засвідчує про життєву актуальність узагальнення практичних досягнень «школи професора Є.Р.Борінштейна», зокрема в діяльності видатних науковців на півдні України (З.Атаманюк, В.Ворников, О.Стовпець та ін.). Досвід методологічних принципів, перевірений часом і в обсязі сучасних навантажень на кафедрах філософії та соціально-гуманітарних дисциплін дає можливість досягти заданого рівня надійності, а також набути необхідних знань, навичок та вмінь. Оскільки сучасні філософи творчо підходять до осмислення спадку зарубіжних (Я.Корчак, З.Фрейд, К.Юнг) та вітчизняних мислителів-педагогів (К.Ушинський, А.Макаренко, В.Сухомлинський). Проблема соціально-філософського аналізу полягає в тому, щоб уже в період початкової гуманістичної підготовки кардинально відмовитися від вульгарно-соціологічного погляду на молодь чи на представника льотної справи (примітивного уявлення про нього як нібито водія, звичайного керівника транспортного засобу), що просто через повітря перевозить вантажі та пасажирів з одного пункту в інший.

В такому розумінні вкрай актуальним та необхідним стає філософське осмислення становлення соціокультурної складової підготовки авіафахівця, спрямоване не лише на розкриття змісту та принципів його діяльності за умов, часто - густо прогнозуємо небезпечних у повітрі, а й на допомогу курсантові вищого льотного закладу у визначенні світоглядних орієнтирів, ціннісних настанов, які відіграють значну роль в онтологізації його особистісного буття та загальнокультурній самоідентифікації.

Ефективність навчально-виховного дискурсу філософії освіти залежить від того, наскільки засвоєння теоретичного матеріалу викликає громадянське відлуння в душі молодого фахівця. Сучасна освіта, наприклад, дедалі частіше демонструє філософський потенціал наставників-вихователів, які нерідко прагнуть у цікавій формі розповісти про актуальні громадські питання, що турбують молодого спеціаліста, в тому числі забезпечують можливість відмови від швидкого та вульгарно-соціологічного формування практичних умінь та навичок, використовуючи так зване «індуктивне-діалектичне мислення».

Цільовою ж настановою філософії гуманізації під час підготовки фахівців мають стати передусім суб'єктивізація навчально-виховної та громадянської діяльності. Тільки філософеми гуманізму дають молоді змогу узгодження власних інтересів з вимогами загальнолюдської етики, гармонізації свого духовно-морального світу на засадах співпраці з наставником - вихователем на партнерських засадах у моделі: «викладач - курсант - пілот (диспетчер)». Формування філософських якостей майбутнього фахівця вимагає, по-перше, серйозного аналізу сучасної структури громадянської освіти, по-друге, вибору оптимальної стратегії розвитку філософської освіти в Україні, по-третє,

здійснення глибоких реформ у системі професіоналізації освіти на засадах перманентної філософської гуманітаризації як складової професійної культури молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксьонова В.І., Скловська О.І. Філософія. Змістовий модуль 1. Тема 4. Онтологія. Філософське розуміння світу. Діалектика – загальна теорія розвитку. Навчально-методичний посібник до колоквиумів, семінарів, конференцій, круглих столів, диспутів, дискусій та організації самостійної роботи з вивчення курсу студентами та курсантами всіх форм та напрямків навчання. Кіровоград: ДЛАУ, Кропивницький: ЛА НАУ, 2018. 38 с.

2. Аксьонова В.І. Філософія. Філософія освіти. Становлення професійної комунікативної культури авіафахівців в контексті сучасного філософського дискурсу. Практикум для курсантів, аспірантів усіх форм навчання та спеціальностей. Навчально-методичний посібник. Ч. 2. Кіровоград: КЛА НАУ, 2014. 112 с.

3. Аксьонова В.І., Скловський І.З.). Філософія. Підручник /за ред. доктора філософських наук, професора Є.Р. Борінштейна. Розділ III Філософські досягнення людства; 3.5. Філософія громадянського суспільства. Одеса: Університет Ушинського, 2021. С. 186-218.

4. Атаманюк З.М. Соціально-філософські концепції української національної еліти: дисертація канд. філос. наук: 09.00.03. Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т (м. Одеса) ім. К.Д.Ушинського. Одеса, 2003. 155 с.

5. Борінштейн Е.Р. Самореалізація личности в трансформирующемся украинском обществе. Перспективы. 2005. № 3. С 102-107.

Суша Катерина Ярославівна – студентка II року навчання ОПП Початкова освіта (мова і література (англійська)) за першим (бакалаврським) рівнем факультету початкового навчання ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»,

Науковий керівник – **Самчук Лариса Сергіївна** – кандидат філософських наук, викладач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д.Ушинського».

РОЗВИТОК ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Усі ми, будучи маленькими або ж дорослими, – мислимо. Цей процес є складовою життя кожного з нас. Навичка логічно мислити потрібна дітям у будь-якій сфері життя, і тому її починають розвивати ще змалку, а особливо – у

початковій школі. Тому, пропонуємо детальніше розглянути, що ж таке логічне мислення, і яка його роль у проведенні уроків української мови.

Логічне мислення – це здатність мислити точно й послідовно, не допускаючи протиріч у своїх міркуваннях, та вміння викривати логічні помилки. Будь-якій дитині протягом дня доводиться вирішувати не одну задачу, що вимагає від неї вміння мислити логічно, тобто вдаватися до послідовного міркування. Найпростішими логічними прийомами багато з них користуються інтуїтивно, виконуючи знайомі їм вправи. При цьому учні нерідко роблять помилки. Однак багатьох помилок можна було б уникнути, якби при розв'язуванні завдань або виконанні дій керуватися законами логіки, мислили чітко і доказово. Уміння мислити логічно – не вроджена властивість характеру, тому її можна і потрібно розвивати.

Розвиток критичного (логічного) мислення можливий за виконання наступних умов:

- 1) якщо педагог приймає різні ідеї, думки; підтримує активність учнів у процесі навчання; підтримує у них упевненість у тому, що вони не ризикують бути незрозумілими; вірить у кожного учня;
- 2) якщо учні відкриті для педагога, для розвитку педагогом і саморозвитку впевненості в собі, здатні усвідомити і зрозуміти цінність своїх ідей та думок; беруть активну участь у навчальному процесі; поважають різні думки [1].

Тому, які б інноваційні та інтерактивні технології ми не впроваджували в практику, досягти успіху можна лише зацікавивши учня на уроці, коли, ми формуємо ключові та предметні компетентності. Значущими є стратегії технології розвитку критичного мислення, оскільки дозволяють збагатити кругозір школярів, формують потребу в пізнанні та самопізнанні. А групова робота для них – дозволяє самовиразитись і самоствердитись [2, с.103].

Мислення також є творчою пізнавальною діяльністю, процесом відображення дійсності, засобом оцінки і передачі інформації, спілкування і розуміння між людьми; здатністю відображати форми і зв'язки дійсності, створювати знання в будь-яких формах. Воно може існувати не тільки в окремій людській голові у формі думки, абстрактного мислення, а й у формі логічного міркування (яке завжди існує завдяки мові, адже логічно мислити без слів, без внутрішнього монологу просто неможливо).

Тому розвиток творчих здібностей молодшого школяра – важлива і необхідна складова сучасного педагогічного процесу. Основний показник дитячих обдарувань – їх креативність, тобто здатність учня до творчого виконання поставлених перед ним завдань. Розвиваючи креативні здібності у дітей, виховуючи їх такими, що мислять нестандартно, оригінально, мають творчий підхід до життєвих проблем, суспільство отримує повноцінних громадян країни. Недарма видатний психолог Л. С. Виготський вважав розвиток творчих здібностей найважливішим питанням дитячої психології і педагогіки [2].

Кожен урок має нести в собі позитивний заряд, повинен бути насичений красою, любов'ю і радістю. Урок української мови у початкових класах не є

виключенням, а особливо – розвитку мовлення, на яких діти вчатья висловлювати свої почуття, думки, будувати речення, писати перші твори.

Сучасна освітня технологія розвитку критичного (логічного) мислення на уроках української мови та літератури розв'язує задачі освітньої мотивації, інформаційної грамотності, культури письма та соціальної (життєвої) компетентності, а саме: підвищення інтересу до процесу навчання та активного сприйняття навчального матеріалу; розвиток здатності до самостійної аналітичної та оцінювальної роботи з інформацією будь-якої складності; формування навичок написання текстів різних жанрів; формування комунікативних навичок та відповідальності за знання [3].

Впровадження технології розвитку критичного (логічного) мислення на уроках української мови і літератури дозволяє:

- набуті знання використовувати шляхом трансформації на інших уроках;
- підвищується допитливість учнів, пізнання і самопізнання;
- зростає потреба у нових досягненнях (участь у творчих конкурсах);
- зростає комунікативна і організаторська спрямованість учнів (участь учнів у різноманітних позаурочних заходах, предметних тижнях, святах тощо);
- розвиваються творчі здібності учнів;
- розвивається пізнавальна активність [3, с. 7-8].

Отже, роблячи висновок із вищесказаного, можемо сказати: формування у дітей молодшого шкільного віку на уроках української мови логічного мислення, креативності та творчості – є невід'ємними складниками Нової української школи. Та розглянуті нами засади розвитку логічного мислення сприятимуть удосконаленню в учнів уміння критично мислити та самостійно вивчати, аналізувати та систематизувати знання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Болдись Л. В. Розвиток креативного мислення молодших школярів на уроках української мови, 2022. URL: http://www.nzburiivka-zosh2.ks.sch.in.ua/zhittya_shkoli/metodichna_skarbnichka/rozvitok_kreativnogo_mislennya_molodshih_shkolyarivna_urokah_ukrainskoi_movi/ (дата звернення 30.05.2022).
2. Давиденко О. М. Розвиток критичного мислення на уроках мови і літератури. *Вивчаємо українську мову та літературу*, 2005. с. 1-9.
3. Пометун О. І. Технології розвитку критичного мислення учнів. Київ : Плеяда, 2006. 220 с.

Цибра Микола Федорович – доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

СОЦІАЛЬНИЙ ТОНУС ЯК ІНДИКАТОР ЗРІЛОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Сучасне українське суспільство зацікавлене в створенні найбільш сприятливих умов для індивідуального розвитку громадян. Разом з тим у відповідності з потребами соціального переустрою, суспільство висуває до особистості низку вимог: до її діяльності, інтелекту, відповідальності, організованості, дисциплінованості і т.інш. Ці вимоги будуть постійно зростати відповідно росту змін в суспільстві. Духовний світ сучасної людини формується під впливом об'єктивних процесів і відображує все багатство суспільних відношень, яке в концентрованому вигляді міститься у кожній особистості та виступає як її характерні риси: демократизм, гуманізм, колективізм тощо.

Особистість формується та стверджується в процесі активної діяльності, яка здійснюється на основі її життєвої програми. Поняття «соціальний тонус» широко використовується в пропагандистській роботі, в публіцистиці, але в філософській літературі воно поки ще не оформилось.

Наведемо декілька визначень тонуся: «тонус – ступінь життєдіяльності організму...» [2, с.713]; «тонус – состояние ... длительно поддерживающее ... равновесие...» [1, с.26].

Очевидно, що семантика поняття «тонус» - це рівновага, соціальний тонус – це рівновага суб'єкта в соціумі «ми», його соціальне самовідчуття, яке характеризується життєвим досвідом, глибиною знань, боротьбою новаторських прагнень проти консерватизму, що впливає з незнання, невміння, внутрішньої незібраності, лінощів.

Проблема соціального тонуся виникає в силу того, що в соціальній дійсності індивіди, які, здавалося б, в однакових умовах, ведуть себе нерівнозначно. Рівень самоутвердження у них різний. Різниця у поведінці та діях пояснюється не тільки фізіологічною та генетичною різноманітністю індивідів, але й тим, що в суспільстві виникають не завжди очікуємі, і відповідно, не регламентовані стихійні явища.

Структура соціального тонуся складна та різноманітна. В неї входять внутрішня направленість особистості та її зовнішній прояв по відношенню до об'єктивних умов. Соціальний тонус громадян в Україні виражається, перш за все, в його практичній діяльності і складається під впливом двоєдиного процесу: а) формування духовного світу особистості, її потреб, інтересів, цінностей, орієнтацій; б) створення необхідних умов для реалізації її світоглядних установок. Звідси виховні зусилля суспільства слід направляти не тільки на просвітницьку роботу, але і одночасно випішувати організаційні питання.

Мета громадянських інституцій зводиться до того, щоб сформувати у особистості навички та переконання в повсякденній практиці.

При аналізі процесу становлення соціального тону особистості можна виділити два рівня його структури. На інформаційному рівні особистість напрацьовує загальну, генеральну лінію поведінки, засвоює ідеї, принципи, норми та цінності притаманні нашому суспільству. На становленському – відбувається напрацювання тону на фоні безпосереднього оточення (мікросередовище). Від останньої в багатьох залежить ефективність виховного впливу на формування соціального тону особистості.

Соціальний тонус конкретної особистості розрізняється за якісними та кількісними показниками. Таке розрізнення тягне за собою певну неоднорідність в спільноті, групі, колективі. Виходить, що соціальні спільноти при загальній направленості, диференційовані. Ступінь такої диференціації залежить від соціального тону індивідів.

Формування соціального тону індивіда – питання надважливе. В нашому суспільстві в зв'язку з розширенням сфери діяльності та спілкування існує ціла галузь повсякденного життя індивіда, яка не регулюється правом і не охоплюється іншими формами соціального контролю. Це сфера відношень з товаришами та колегами по роботі, контакти на вулиці, в транспорті, сім'ї і т. інш. Суспільна думка, що спонукала активні функції впливу на особистість, повинні бути покладені на соціальний тонус. Особистість в своєму життєвому виборі сама вирішує, пройти повз зла чи втрутитися, припинити його, жити творчо, захоплено або скніти в відсталості та рутині.

Соціальний тонус – це не тільки рівноважно прийнята концепція світу і людини, але й життєдіяльний принцип існування. Це ті ідеї, які впливають на норми людської поведінки, на відношення до праці та до інших людей, на характер життєвих прагнень, ідеалів, цілей, на пот, смаки та інтереси.

Соціальний тонус відноситься до шереху об'єктно-суб'єктних детермінант розвитку особистості. Це певний «внутрішній» регулятор дій особистості та найбільш адекватний соціальним задачам критерій. Логіка саморозвитку вимагає від особистості напруження духовних та фізичних сил в усіх сферах діяльності. Соціальний тонус є найбільш цілісна система орієнтацій особистості, яка базується на відносно стійкій системі духовних цінностей, що виражає основну тенденцію суспільного розвитку. Існує як мінімум три ступеня розрізнення в рамках одного і того ж явища, які ми умовно можемо виділити: а) вищий ступінь, який характеризується наявністю та стійкістю адекватних світоглядних установок; б) середня ступінь, яка характеризується такими ж ознаками, але корегуюча дія самої особистості занижена; в) нижча ступінь – це відсутність чітких життєвих орієнтирів. Ці три ступеня сформованості соціального тону і визначають діяльність членів суспільства.

Отже, соціальний тонус характеризується інтегральністю якостей індивіда, рівновагою знань, досвіду, цінностей, захоплень і вмінь, перспективного бачення та опори на традицію. Самоствердження передбачає створення оптимальних умов для прояву індивідуальних якостей в інтересах

соціального цілого. Отже, сутність соціального тону можна визначити як міру усвідомлення особистістю суспільних інтересів.

Можливо, на якомусь етапі соціальні групи з такими характеристиками індивідів (наявністю всіх перепахованих критеріїв позитивного) будуть носити гіпотетичний характер, але по мірі приросту якісних змін в економіці, в суспільній свідомості, ареали людей наділених рисами розвинутої особистості (з « збільшенням статусу»), будуть ставати реальністю, при невпинній тенденції розростання вширину та глибину.

Визнач роль у цьому процесі належить науковому мисленню, що закономірно виникає в просторі альтернативних точок зору, позицій

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Большая советская энциклопедия: В 30т. – Изд.3 – е – М.: Советская энциклопедия, 1977, - Т. 26 – 670с.
2. Ожегов С. И. Словарь русского языка. – М.: Русский язык, 1983, - 815 с.
3. Цыбра Н. Ф. Самоутверждение личности (социально-философский анализ).- Киев; Одесса: Выща шк. Головное изд-во, 1989. – 192 с.
4. Чайковский П. И. О композиторском творчестве и мастерстве. – М.: Музыка, 1964. - 271 с.

Чумаченко Є.В. – студентка факультету дошкільної педагогіки та психології ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,

Виноградова Наталя Михайлівна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

ФІЛОСОФСЬКІ ЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Філософію Г. Сковорода вважав ариадною ниткою життя людей, фундаментом та центром освіти. Головну мету її він бачив у здійсненні завдань пізнавального, практичного та морального значення. «Філософія, чи любомудрість, - навчав український мислитель, - спрямовує все коло справ своїх на той кінець, щоб дати життя духу нашому, шляхетність серцю, світлість думок, як на чолі всього». Філософія Сковороди має релігійно-філософський характер, вона невідривно пов'язана зі зверненням до Біблії та християнської традиції, а тому спирається на головні християнсько-світоглядні категорії: любов, віру, щастя, смерть та ін. Шляхом міркувань про них філософ шукає відповідь на питання, ким є людина, який зміст її життя, які основні межі людської діяльності. Питання, які висвітлював Г.Сковорода у своїх філософських та літературних творах, є актуальними й донині.

Практична філософія Сковороди перебуває у тісному зв'язку з умоглядною. У своїх філософських та літературних творах Г.Сковорода надавав великого значення дослідженню людини, її існування. Науку про людину та її щастя філософ вважав найважливішою з усіх наук. Для істинно щасливого життя потрібне знання та мудрість. Щастя полягає в душевному світі та серцевому веселощі, для досягнення його потрібно віддатися на волю Божу, що означає жити згідно з природою.

Він дивився на Біблію як на поетичне творіння, яке приховує істину під зовнішніми образами. Він намагався поєднувати розум і віру: розум повинен прагнути знайти істини, яка дана людині Богом, а поступово відкривається їм - але поруч із розумом чільне місце посідає і віра. На відміну від церковного, Бог, по Сковороді, існує як «внутрішній початок» речей, «саморухлива причина», закономірність всього суцього. Виходячи з визнання цієї закономірності, Сковорода заперечував буквально розуміння біблійних чудес як таке, що не відповідає «мудрості», що зумовлює розвиток. Розвиток світу розуміється Сковородою як здійснення мети, то розвитком керують внутрішні закони, які визначають можливі межі саморозвитку. Ці межі саморозвитку задано Богом і від людей не залежать. Творчість можлива лише у межах відведених Богом - природними законами - кордонів.

Формально філософська система Сковороди полягає в одному рядку. Основа цієї системи полягає в існуванні "двох натур" та "трьох світів". У поняттях «двох натур» слід розрізняти натуру, що народжується (вічну) і натуру народжену (минущу).

Першим і головним світом у Сковороди є весь Всесвіт – макрокосм, який включає все народжене в цьому великому світі, складеному з паралельних незліченних світів. У цьому світі немає ні початку, ні кінця – він вічний та безмежний. Метою пізнання цього світу не опис окремих предметів, а розкриття їх невидимої натури – розуміння їх внутрішнього значення.

Другим із " трьох світів " є малий світ – мікрокосм – світ людини. З позицій вчення Сковороди, можливості пізнання світу людиною нічим не обмежені. Прагнення людини до пізнання ототожнюється із прагненням людини до Бога без посередників, тому що Богом є сама природа, а людина – її творіння, – пізнаючи Бога – пізнає себе. У цьому значенні Сковорода заперечує агностицизм – вчення про непізнаваність світу. Можливість подолання людиною моральних вад Сковорода пов'язує не із зовнішніми обставинами, а з внутрішніми якостями людини. Науку про людину Сковорода вважає вищою за всі науки. Людське щастя він розглядає лише через призму внутрішньої природи людини. З філософії Сковороди випливає, що внутрішня натура, зрештою, виражається через взаємодію Космосу з певним видом праці.

Особливе місце у філософії Сковороди займає символічний світ (третій з існуючих "трьох світів") - Біблія, яка постає як зв'язок між видимою і невидимою природою, як якесь керівництво, що зводить до «блаженної натури» (Богу). Сковорода вважає, що представлено в Біблії легенди – це фантазія, обман, фальсифікація, небиліці, брехня, з одного боку, але в них закладене таємниче значення, корисне та повчальне знання – з іншого. Біблію він

розглядав як інструмент розуміння прихованої таємниці. Розуміння внутрішньої натури Сковорода пов'язує з пізнанням краси. Він вважає, що зовнішня форма - це випадкове явище, яке вноситься в природу, а внутрішня натура - це справжнє джерело краси.

Сковорода робить висновок, що людина здійснює прекрасні вчинки і щаслива тільки тоді, коли вона узгодить свою поведінку і спосіб життя зі своїми природними схильностями.

Таким чином, суспільно-політичні, філософські, педагогічні, етичні та естетичні погляди українського мислителя з народу набули значного поширення за життя, а ще більше – після його смерті.

Вони відіграли значну роль у пробудженні самосвідомості селянства, у розвитку демократичного світогляду дворянської та різночинної інтелігенції України та Росії XVIII-XIX ст. Багатогранним є філософське вчення Григорія Сковороди. Воно охоплює різні аспекти людського життя: науку, релігію, культуру, мистецтво. Усі грані спираються на загальний центральний стрижень, що розглядає проблему природи людини та її призначення. Цей стрижень включає і сам образ Сковороди, що підтвердив практикою життя силу свого вчення. Значимість філософської спадщини Г.С.Сковороди в тому, що на неї можна спертися в наш непростий час, коли людина накликає на себе небезпеку результатами своєї праці, коли при збільшенні числа храмів зберігається зростання злочинності, коли праця людини втратила всяку привабливість, а життя стала безцільною (якщо вона не пов'язана з накопиченням капіталу) та незахищеною.

У філософському вченні Сковороди найсильнішим і найяскравішим для сучасності є теза про щастя людини та людство в цілому.

У Сковороди розуміння щастя має глибше коріння. Суть щастя він пов'язує із способом життя самої людини. Найбільш повно ця суть розкривається через висловлювання Сократа: "Інший живе для того, щоб їсти, а я їм для того, щоб жити. ..." - яким Сковорода відкриває свій трактат під назвою "Ікона Алківіадська".

Своїм розумінням щастя Сковорода ніби захищає людську "природу" від примітивного її зведення до споживання та користі. Сам він обрав такий спосіб життя, який за його словами допомагав йому не "жити краще", а "бути краще". Прагнення "бути краще" він пов'язував з поняттям "чистого совісті": "краще годину чесно жити, ніж осквернити цілий день".

Найбільшої глибини теза про щастя досягає в той момент, коли Сковорода визначає саму суть "чесного життя" та "чистого совісті". Виявляється, ця суть розкривається через трудову діяльність людини. У Сковороди не всяка праця веде до чесного життя та чистого совісті. В нього праця - це обов'язок, не обов'язок, не примус (як суспільство вважає сьогодні), а, навпаки, вільний вибір людини. Процес праці розглядається як насолода та відчуття щастя навіть незалежно від його результатів. Такій праці Сковорода дає визначення "родична". Поділ людей, які займаються "спорідненою" і "неспорідненою" працею - це і є найглибша думка, на яку можна спиратися при вирішенні сучасних проблем людства. Думка про те, що щастя людини полягає

у праці, і що вона зробила мавпу людиною, відвідувала багато філософів і раніше. Але визначення праці з позицій джерела свободи та щастя, або джерела страждання та нещастя людей трапляється досить рідко. У Сковороди вперше ця тема визначилася як головна і в літературних творах, і філософських трактатах. Вся його творчість виходить з розуміння того, що людство може об'єднати лише працю з суспільною користю та особистим щастям - "споріднена" праця. Праця ж "неспоріднений" - джерело деградації і людини, і людського суспільства.

Сучасна екологічна криза - це свідчення того, що людство займається в основному "неспорідненою" працею і ще не усвідомило роль "родинної" праці, пов'язаної із суттю самої людини. Тільки основі пізнання людиною своїх природних здібностей - своєї функції у природі, можна перейти на перспективну траєкторію розвитку.

Передова частина людства чуйно вловлює цю думку Сковороди. Світова громадськість зараз визнає, що щастя та мир на планеті залежить переважно не від того, що люди вміють робити, а від того, на що спрямована їхня діяльність.

Заняття "спорідненою" працею накладає відбиток і на спосіб життя людини. Біографи Сковороди, наприклад, стверджують, що письменник Лев Толстой любив Сковороду саме через те, що його спосіб життя гармоніював із його вченням. Сам же Толстой страждав від дисгармонії між власним вченням і безсиллям порвати з життям, яке не відповідає його ідеалам [2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Надольний І.Ф., Андрущенко В.П., І.В. Бойченка, В.П. Розумний та інших., Філософія: навчальний посібник/ - К.: Викар, 1997. – 584с.
2. В.П. Кохановського. Філософія: Підручник для вищих навчальних закладів/за ред. Ростов н/Д. "Фенікс", 1996.
3. Лазарєв Ф.В., Трифонова М.К. Філософія. Навчальний посібник. Вид. - 2-ге доп. та перероб. Сімферополь СОНАТ, 2003.
4. Лазарєв Ф.В., Трифонова М.К. Філософія. Навчальний посібник. Вид. - 2-ге доп. та перероб. Сімферополь СОНАТ, 1999. - 352с
5. Філософія Григорія Сковороди: проблеми, напрямки та історія дослідження / С. Л. Йосипенко // Наука і суспільство :журн. 2008 - . 2012. № 11/12. — Б.м. — С.8-14.
6. Ткаченко, В.В. Г. С. Сковорода та сучасний філософсько-антропологічний дискурс / В.В. Ткаченка // Теорія та практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія : щокварт. науково-практ. журн. 2008–2012. № 4. — С.92-98.

Шайгородська Анастасія Олександрівна – магістрантка факультету дошкільної та спеціальної освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ДОШКІЛЬНИКІВ

У Законі України «Про освіту» мету освіти визначено як всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей [5].

Сучасні науковці [3; 4] акцентують на потребі формування ціннісних орієнтацій здобувачів освіти по вертикалі закладів освіти, а серед засадничих принципів освіти майбутнього найголовнішим пріоритетом є виховання, що ґрунтується на цінностях.

Серед пріоритетних напрямів, окреслених у праці «Ціннісні орієнтири сучасної української школи» виокремлено ідею виховання на цінностях, яка б «була реально, а не декларативно, втілена у життя, всі учасники освітнього процесу (здобувачі освіти, їхні батьки, вчителі, викладачі, керівництво закладів освіти тощо) незалежно від віку, знань, досвіду чи соціального стану мають відчувати необхідність самокритично оцінювати себе та самовдосконалюватися» [7].

Аналіз офіційного сайту Міністерства освіти і науки України уможливив виокремлення основних програм, у яких визначено орієнтири діяльності керівника закладу дошкільної освіти щодо формування ціннісних орієнтацій дітей старшого дошкільного віку. З огляду на досліджувану проблему, нами виокремлено дві програми. Схарактеризуємо їх детальніше.

Першу навчальну програму та календарно-тематичний план «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях» презентовано у 2019 р. та укладено колективом авторів: А. Богущ, І. Сіданіч, В. Сучок та ін. Програма використовується в дошкільних навчальних закладах і має позаконфесійний характер [2].

Друга, виокремлена нами, програма, спрямована на духовно-моральне виховання дітей «Зерно любові». Її укладено у 2018 р. дослідниками-практиками О.Шиян, О.Франкевич, Н.Патуляк, Г.Іванців, Л.Зеленко, Л.Цюпа, А.Казіброта. За задумом авторів, програма духовно-морального виховання дітей «Зерно любові» створена для реалізації освітньої лінії «Особистість дитини», «Дитина у соціумі» Базового компонента дошкільної освіти. Духовно-моральне виховання дітей в закладі дошкільної освіти здійснюється на основі моральних чеснот та цінностей [1].

Серед нормативних документів виокремлюємо також стандарт вищої освіти зі спеціальності 012 Дошкільна освіта другого (магістерського) рівня вищої освіти, когнітивний компонент включає знання теоретичного (декларативного) і методичного характеру: сукупність знань, необхідних управлінцю закладу дошкільної освіти для здійснення управлінських дій;

сукупність знань психолого-педагогічного характеру дошкільної освіти; знання, які складають нормативно-правову основу діяльності управлінця закладу дошкільної освіти; сучасні технології дошкільної освіти; основи інклюзивної освіти; знання з методичної роботи в закладі дошкільної освіти, знання інформаційних технологій, їх можливостей для розв'язання завдань з інших галузей знань; креативність, гнучкість, критичність, системність, мобільність, оперативність мислення в ситуаціях наукового пошуку та управлінській діяльності [6]. До нових нормативних документів, які визначають особливості діяльності керівника ЗДО щодо формування ціннісних орієнтацій дітей старшого дошкільного віку можна зарахувати професійний стандарт «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти», який затверджено наказом №620-21 Міністерства економіки України 28.09.2021 р.

Отже, нами проаналізовано основні нормативні та програмні документи, щодо формування ціннісних орієнтацій дітей старшого дошкільного віку у діяльності керівника закладу дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зерно любові. Програма духовно-морального виховання дітей / О.Шиян, О.Франкевич, Н.Патуляк, Г.Іванців, Л.Зеленко, Л.Цюпа, А.Казіброда. Львів: ДНЗ Львівське ВПУ ІКТ, 2018. 61 с.
2. Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях: навч. прогр. та календарно-темат. план / А. М. Богуш, І. Л. Сіданіч, В. Сучок [та ін.]. К: ВБФ «Східноєвропейська гуманітарна місія», 2019. 164 с.
3. Кірдан О.Л., Кірдан О.П. Україноцентроване виховне середовище університету як складник формування професійних компетенцій здобувачів вищої освіти. *Педагогіка співробітництва як складова реалізації освітньої стратегії навчального закладу : Збірник матеріалів Всеукраїнської інтернет-конференції*. Житомир, 2018. С. 182 –185.
4. Кірдан О.П. Кірдан О.Л. Педагогіка гідності – педагогіка майбутнього. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина») : журнал*. 2021. № 5(5). С. 386–396. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2021-5\(5\)-386-396](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2021-5(5)-386-396) URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/issue/view/30/54>
5. Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Ст. 42. – Електрон. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
6. Стандарт вищої освіти України. Інтернет доступ: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/05/2020-zatverd-standart-012-m.pdf>.
7. Ціннісні орієнтири сучасної української школи <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentation-Roman-Stesichin.pdf> https://roippo.org.ua/upload/iblock/db0/veb_nar-16.10.2020.-pos_bnik..pdf

Tkachenko Katerina, PhD, lecturer Anhui University of Finance and Economics, Bengbu, China,

Petinova Oksana, Doctor of Philosophy, professor of the Department of Philosophy, Sociology and Management of Socio-Cultural Activity, State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky».

PHILOSOPHICAL UNDERSTANDING OF CHINA'S ATTITUDE TOWARDS THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

The official media and government agencies support the view that China's main ideological and economic rival is America, and from this it can be concluded why, on the information background, China and Russia hold the same opinion. Namely, the key role of America and NATO in the conflict. It should be noted that Russia cannot cultivate in China a rhetoric about Nazism and nationalism in Ukraine, because due to China's pragmatism in international relations, such reasons are weightless for China and incomprehensible due to the patriotism and unity of its own state.

The position of China's information and public space regarding the Russian-Ukrainian war can be stated in one thesis: "Ukraine and Russia are our friends, and friends are not chosen." But from the first week of the war, narratives of Russian propaganda spread in the information space, with almost no mention of information from Ukrainian sources. With the onset of a new outbreak of Kovid-19 coronavirus infection in China, news of the war receded into the background. In general, the rhetoric on information platforms did not change during the war.

Among the reasons for the current position of China, namely, to be in a neutral position, we can highlight:

1. Chinese pragmatism in international relations with the world is usually combined with the economy. And this helps China to balance in the interests of the state. An example is the refusal to impose sanctions on Russia and the use of their weak position for their own benefit.

2. Ukraine and Russia are important economic partners of China. (It should be noted that China is one of the most important economic partners of Ukraine as of 2019-2021.).

3. Despite the partnership of China with Ukraine and Russia, a significant place in the trade and economic picture of the country is also occupied by the United States and Europe. Western countries that support Ukraine, and China's fears of sanctions on their part, are holding back China from taking a clear stand in support of Russia.

4. The aggravated situation with Kovid-19 in China is also an economic problem, which primarily costs the basic food needs related to supplies and is also the reason for the position of neutrality in Russia's war with Ukraine.

For further review, it is necessary to consider in detail the features of the information field in China, which has a number of features:

1. In the territory of the PRC only the internal Internet is used, ie it is allowed to use only sites controlled by the government.
2. The use of such international social networks as Facebook, Instagram, Twitter, Tik-Tok, and search platforms such as Google is prohibited.
3. China has its own counterparts, which in turn are also used only in the country and are not loaded abroad.

Based on this information, it becomes clear that the Chinese news and media do not show the average viewer the horrors that are happening in the world, in this context, in Ukraine, and partially duplicate the rhetoric of Russian propaganda channels. This can be explained by the large population of the country, usually, the government protects the population from negative information in order to maintain normal mental health and mood of the civilian population, and to maintain a common position in the state.

It should be borne in mind that the information impact on the population is very strong. The Chinese fully share the government's point of view and position on political issues. There is even an expression among the residents that "立场" (position) is not a choice, it is the only point of view that is forbidden to be violated. "There is only a position, there is no opinion," quoting some residents of China.

Ukrainians living in China are currently limited in expressing their views on hostilities. Rallies are banned in China. Any information about the situation in Ukraine on Chinese social networks is strictly controlled by the leaders of cities, government agencies and institutions where Ukrainian citizens work

З М І С Т

Атаманюк Зоя Миколаївна	5
ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ	
Аксьонова Віра Ігорівна, Томаровщенко М.А., Уткін О.О.	8
ДУХОВНЕ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ: ПРИРОДА	
ФІЛОСОФСЬКОГО ЗНАННЯ (МЕТОДОЛОГІЧНИЙ	
КОНТЕКСТ)	
Білоусова Кіра Олексіївна	12
ПРИКЛАДНЕ БАЧЕННЯ ФІЛОСОФІЇ ЛЮБОВІ	
Борінштейн Євген Русланович	15
КУЛЬТУРА ВІЙНИ: ФІЛОСОФСЬКІ РОЗДУМИ	
Борінштейн Євген Русланович, Кіссе Антон Іванович	18
ФІЛОСОФСЬКІ СКЛАДОВІ У АНТИЧНОСТІ	
ВІДНОСНО АКсіОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТІ	
Борінштейн Євген Русланович, Добролюбський Андрій	21
Олегович	
ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНЕ ЗНАЧЕННЯ ОСВІТИ	
Борінштейн Євген Русланович, Конох Микола Семенович	24
КУЛЬТУРА ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА:	
ФІЛОСОФСЬКА КАРТИНА СВІТУ	
Бондарчук Вікторія Василівна, Самчук Лариса Сергіївна	26
РОЗВИТОК ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ	
МАТЕМАТИКИ	
Бикова Ірина Олександрівна, Самчук Лариса Сергіївна	29
УМОВИ УСПІШНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ	
ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ	
Борисова Олеся Олегівна	31
ПИТАННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В	
УКРАЇНІ: ВІД ПЕДАГОГІКИ ДО АНДРАГОГІКИ	
Брандальська Тетяна Сергіївна, Самчук Лариса Сергіївна	35
ОРГАНІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА НА	
СУЧАСНОМУ ЕТАПІ КРИЗЬ ПРИЗМУ ФІЛОСОФІЇ	
ОСВІТИ	
Бутенко Елеонора Геннадіївна	37
ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ТВОРЧОСТІ	
Бялковська Катерина Ігорівна, Чекаліна Марія	40
Михайлівна, Самчук Лариса	
ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ	
ЯК ОДНЕ ІЗ ЗАВДАНЬ СУЧАСНОЇ ЛОГІКИ	
АРГУМЕНТАЦІЇ	
Виноградова Наталя Михайлівна, Тао Юнг	42
ТРАДИЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТИ ПАТРІОТИЗМУ	
В СИСТЕМІ НАВЧАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ СУЧАСНОГО	
КИТАЮ	

Врайт Галина Яківна, Гавриш Ніколь Євгенівна МІЖКУЛЬТУРНІ КОНФЛІКТИ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ	43
Врайт Галина Яківна, Кадієвська Ірина Аркадіївна ОСВІТА ЯК ПРОВІДНИЙ ЧИННИК ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ	45
Даниленко Анастасія Володимирівна, Самчук Лариса Сергіївна ОСОБЛИВОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ	47
Демчук Світлана Адамівна, Самчук Лариса Сергіївна РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ОДНЕ З ОСНОВНИХ ЗАВДАНЬ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ	49
Добролюбська Юлія Андріївна МІФОЛОГІЗАЦІЯ ТА МІФОЛОГЕМИ СУЧАСНОСТІ	51
Єршова-Бабенко Ірина Вікторівна, Гончарова Ольга Євгенівна, Козобродова Діна Михайлівна ВНЕСОК ОДЕСЬКОГО ВІДДІЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО СИНЕРГЕТИЧНОГО ТОВАРИСТВА У РОЗВИТОК ОСВІТИ У ХХІ СТОЛІТТІ – НАЗУСТРІЧ 20-РІЧНОМУ ЮВІЛЕЮ ТОВАРИСТВА (2002–2022)	55
Казанжи Аліна Іванівна, Петінова Оксана Борисівна ПОЕЗІЯ І ФІЛОСОФІЯ: ПРЕДСТАВНИКИ ШІСТДЕСЯТНИЦТВА І СУЧАСНОСТІ	57
Нечерда Валерія Борисівна АКСІОЛОГІЧНИЙ І АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХОДИ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНО УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ	60
Нівня Ганна Олександрівна БІНАРНА ЛЕКЦІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ	61
Парадюк Олена Олександрівна НЕОАРХАЇЧНІСТЬ ІСТОРИЧНОЇ САМОСВІДОМОСТІ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	64
Самчук Лариса Сергіївна ВИЩА ОСВІТА ЯК ПРОЄКТ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	67
Семанчук Анна Сергіївна, Самчук Лариса Сергіївна ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПРОЄКТ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА	69
Семко Яна Сергіївна	71

ПОШИРЕННЯ КОНСЬЮМЕРИЗМУ В ІДЕОЛОГІЧНИХ ОБРІЯХ ПОСТМОДЕРНУ	
Скловський Ігор Зіновійович, Аксьонова Віра Ігорвна	74
СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ СКЛАДНИК ГУМАНІСТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МОЛОДІ	
Суша Катерина Ярославівна, Самчук Лариса Сергіївна	76
РОЗВИТОК ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	
Цибра Микола Федорович	79
СОЦІАЛЬНИЙ ТОНУС ЯК ІНДИКАТОР ЗРІЛОСТІ ОСОБИСТОСТІ	
Чумаченко Є.В., Виноградова Наталя Михайлівна	81
ФІЛОСОФСЬКІ ЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ	
Шайгородська Анастасія Олександрівна	85
НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ДОШКІЛЬНИКІВ	
Tkachenko Katerina, Petinova Oksana	87
PHILOSOPHICAL UNDERSTANDING OF CHINA'S ATTITUDE TOWARDS THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR	

Збірник матеріалів

X Інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених

“ОСВІТА ТА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ”

(Одеса, 22-23 квітня 2022 року)

Адреса редакції:

Україна, 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, каб. 73 Тел.:
(0482) 732-09-52

Здано на виробництво – 28.05.2021. Підписано до друку з оригіналу-макета – 31.05.2021. Формат по ISO 216 A4, 297x210, 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 5,5. Наклад 100 прим. Інформаційно-видавничий центр Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26 тел.: (048) 732-09-52